

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΟΥΛΙΟΥ, 1857.

ΤΟΜΟΣ Η΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 176.

ΠΕΡΙ
ΤΩΝ ΠΡΟΓΕΝΕΣΤΕΡΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΓΠΟ Γ. Γ. ΠΑΠΗΛΑΔΟΠΟΥΛΟΥ (α).

•••••

Φίλοι και προστάται της εθνικής προόδου, φιλόστοργοι γονεῖς και συγγενεῖς της ὁμογενοῦς ταύτης νεολαίας!

Ἐν ᾧ παιδρῶς ἐπιτελοῦμεν, τὸ ὄγδον ἤδη, ἐν τῷ καλῷ τούτῳ τῆς εθνικῆς παιδείας ἐνδιατηματι, τὴν ἐπέτειον ἐκθεσῶν τῶν λογικῶν καρπῶν τῆς ἐπὶ χρῆσταις ταῖς ἐλπίσιν ἡμῶν διαπεπιστευ-

μένης νεότητος, οἰκεῖον νομίζω νὰ στρέψω μεθ' ὑμῶν τὸ βλέμμα εἰς τὸ παρελθὸν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων. Διότι πολυτίμους μὲν πολλάκις θεσσαυροὺς ἐγκρύπτει τοῦ παρελθόντος ἡ κλίσις, αἱ δὲ ἐκ τῆς εθνικῆς ἐπαναστάσεως ἐπελθούσαι μεταβολαί, ὧν πολλάκι ἀναντίρρητον ὄντως ἐμφαίνουσι τὴν πρόοδον, ἀλλὰ καὶ οὐκ ὀλίγα δυστυχῶς καταχρηστικῶς μόνον ἐθεωρήθησαν ὡς πολιτισμός, τηλιναῦται ἐγένοντο, ὥστε μεταξὺ ἐνίοτε τοῦ συστήματος τῆς τῶν γονέων ἀγωγῆς καὶ τῆς τῶν τέκνων, αἰῶνες πολλοὶ ἤθελεν ὑπολάβει τις ὅτι παρελθόν· ὅθεν ἡ ἱστορία τῶν ἡμετέρων πατέρων εἶναι ἤδη ἐν πολλοῖς ἀρχαιολογία. Ἄλλ' οὕτως ἐπὶ τὰ πρόσω ταχυδρομοῦντες δὲν εἶναι ἄρα σόβος, μή ποτε προσκόψωμέν που; συνέσεως ἔργον δὲν εἶναι, ἐπιστρέφοντες νὰ συνιδῶμεν, πῶς καὶ ποῦ ἤμεν, πῶς καὶ ποῦ βαίνωμεν;

Πόσον παρήγορον εἶναι τὸ νὰ διανοόμεθα, ὅτι κατὰ τὴν μακρὰν ἐκείνην τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους χει-

(α) ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Μετὰ τὰς συνήθεις ἐπισημοὺς ἐξετάσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἱερατικῆς, εἰς δε παρατηρήσαμεν καὶ ἑρῆτος πρῶτον οὐ τὴν τυχεύσαν, ἐγένετο τὴν 30 Ἰουνίου ἢ διακομὴ τῶν βραδείων ἐν τῷ νέῳ καταστήματι τοῦ ἱερατικῆς. Ὁ δὲ διευθυντὴς αὐτοῦ ἀπήγγειλε τὸν ἀνωτέρω λόγον, ὅντινα δημοσιεύομεν οὐ μόνον ὡς ἀπόδειξιν τῆς συνέσεως καὶ τῆς ἐπιτοῦς Ἑλληνικῆς προσι-

ρήσεως μεθ' ὧν διευθύνει τὸ Μουσικοπαιδευτικὸν αὐτοῦ, καὶ αἱ ἐπισημοὶ ἀριθμῶς καταφαίνονται ἐκ τῆς συγκρίσεως ἢ ποιήται πάλαι ποτὶ τοῦ λόγου μεταξὺ τῆς ἀρχαιότερας καὶ τῆς νεωτέρας διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔβανον ἀξιόλογοι εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἡμετέρων γραμμάτων.

μερίαν νάρκην, ὅσον σκότος καὶ ἄν ἐπῆλθε, τὸ ζώ-
 πυρον ἕως τῆς ἑλληνικῆς παιδείας οὐδέποτε ἐ-
 παυσε διαχέον φῶς, ἔστω καὶ ἀμυδρὸν καὶ λανθάνον
 πολλῶς! Ἄλλ' ὁ λόγος ἡμῶν δὲν εἶναι περὶ
 τῶν μεσαιωνικῶν σχολείων τοῦ ἔθνους, οὔτε περὶ
 τῶν ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει οἰκουμηνικῶν ἐκείνων δι-
 δασκάλων, ἀλλὰ κυρίως περὶ τῶν ὀλίγων πρὸ τῆς
 ἐθνικῆς παλιγγενεσίας γενομένων σχολείων, ἐν οἷς
 ὡς ἐν μαντικῷ τινι ἐνθουσιασμῷ τῆς ἀναστάσεως
 ἡμῶν τὰ ὄργανα ἐγαλλεύθησαν.

ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῆς θρησκείας, μακρὰν τῆς
 ὄψεως τῶν τυράννων, ἐν μεγάλῃ κοινωνικῇ ἀπλό-
 τητι προήγατο ἡ παιδικὴ ἡλικία τῶν ἡμετέρων
 πατέρων.

Κατὰ τὴν προκαταρκτικὴν ἐκπαίδευσιν, ἐν τοῖς
 λεγομένοις σχολείοις τῶν κοινῶν γραμμάτων, τοῖς
 πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς δημοτικὰ σχολεῖα ἀντιστοιχοῖς,
 γινόμενῃ ἐν τοῖς περὶ τὸν ναὸν οἰκίῃμασι, συνήθως
 ὑπὲρ τοῦ ἱερέως, ἢ ἱεροδιακόνου, (διετηροῦντο ὅμως
 σχολαί καὶ ἐν ἰδιωτικῶν οἰκίαις καὶ τινες μάλιστα
 ὑπὸ γυναικῶν διδασκουσῶν τὰ γράμματα), ὁ παῖς
 καθήμενος ἐπὶ ψιάθου, ἢ ἐπὶ τάπητος σταυροπο-
 διπτι (α), κρατῶν τὴν *quillada* ἐν καλάμῳ καὶ δεῖ-
 κτην, πρώτην φωνὴν ἐξέφερε *Staurē βοῆθει μοι*.
 Μετὰ τὸν ἀλφάβητον ἐδιδάσκατο νὰ *καπλακίη* (β),
 καὶ τέλος προσεσχᾶς ἐν πρωτοτύπῳ. Ὁ δὲ πρωτό-
 σχολος ἤκουεν αὐτοῦ, ὁσάκις ἐμάνθανεν ἀπροσκό-
 πτως τὸ ὠρισμένον, καὶ ἄπαξ ἢ δις καὶ αὐτὸς ὁ δι-
 δάσκαλος· ἀλλ' ἡ μέθοδος ἐκείνη, ἣτις τελειοποι-
 οῦσα παρήγαγε σήμερον τὴν λεγομένην συνδιδα-
 κτικὴν καὶ τὴν σωκρατικὴν, ἦτο τότε ἐν γένει ἀδό-
 κimos, διὰ τοῦτο ἐγένετο δεινὴ σπατάλη χρόνου.
 Ἡ δὲ γραφὴ ἤρχετο τότε δυστυχῶς πολὺ βρα-
 δεύς, καὶ τῶν ἐκ σχιστολίθου ἀβανθίων ἀγνώστων
 ὄντων, ὁ μαθητὴς διὰ *γράρακος* ἐφ' οὗ ἐπετείνετο
 μίτος, ὀρίζων τὰς γραμμάς (γ), ἔγραφεν ἐπὶ χάρ-
 του παχυτέρου ἢ νῦν, κατὰ ἐπιτηδεύμας (ὑπο-
 δείγματα), ἐν αἷς πολλῶν περιελαμβάνετο ὀλό-
 κληρος ὁ ἀλφάβητος ἐν λέξεσίν τισι (δ).

Ἀλλὰ σημειωτέον, ὅτι ὁ χαρακτῆρ τῶν γραμ-
 ματικῶν σχημάτων ὀρίζεται κυρίως ἐκ τῶν ὀργά-
 νων καὶ τῆς ὕλης τῆς γραφῆς· οὐδὲν τ' ἀρχαίως Ἑλ-
 ληνικὰ γράμματα, *χρυσασόμενα* συνήθως ἐπὶ σκλη-

(α) Ὁ μακαρίτης Γεννάδιος ἀσκήσας ἐν Βουκουρεστίαις πρῶτος
 τὰ θρανία ἐν τῇ σχολῇ ἐν ἧ αὐτὸς ἐδίδασκεν.

(β) Οὕτως ἐδιδάσκοντο, φαίνεται, τὰ γράμματα καὶ οἱ τῶν
 προγόνων παῖδες, ὡς μακρυροῦσι πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ τὰ
 γ ρ α μ α τ ι κ ᾶ λεγόμενα ἐκ π ὁ μ α τ α (ἴδε Ἄθην. Θ'.
 σ. 467). Τοιοῦτο δὲ τι ἀγγεῖον ἐξείδωκεν ὁ λέξιος (ἐν τοῖς χρο-
 νικοῖς τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἀρχαιολ. συλλόγου ἴδε καὶ Φρασκίλ. στοιχ.
 ἐπιγρ. σελ. 21. 22.)

(γ) Ὁ χάρτις, διὰ τὸ οἰκονομικὸν καὶ εὐχερῆστον, δύναται νὰ
 χρυσαυτῆται καὶ σήμερον ἐπὶ ἐν τοῖς δημοτικῶν σχολείοις. Ὁ Κα-
 στελάνης μάλιστα συμβουλεύει τὴν χρῆσιν αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς δη-
 μοτικῶν γραφείοις τῆς Γαλλίας (*Mœurs κ.τ.λ. des Ottomans*,
 Τόμ. Γ. σελ. 147).

(δ) Οἷον κάρπιτα, σφιγξ, κλώψ, ζευχέπδον, ἢ κναξίβει, χθύ-
 πτες, φλεγμαῖ, ἀρβύ· ἢ βέδου, ζαμψ, χθών, πληκτρον, σφιγξ (Ἡ-
 σύλ. λ. κναξίβει, Κλημ. στρωμ).

ρῶν ὕλων, μετὰ πολλῆς ἀπλότητος διεπλάσθησαν
 εὐθύγραμμα καὶ οὕτως εἰπεῖν ὀρθογώνια. Ὅτε δ' ἐπὶ
 τῶν ἀλεξανδρινῶν κοινοτέρᾳ ἐγένετο τοῦ πα-
 πύρου ἡ χρῆσις, καὶ ἀντὶ γλυφάνων μετεχειρίσθη-
 σαν γραφίδας καὶ μέλαν, τὰ γραμματικὰ σχήματα
 διεμορφώθησαν ἐπὶ τὸ ταχυγραφικώτερον μετὰ
 πλοκῶν, ὡς φαίνεται ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς τάφοις ἀνα-
 κалωθέντων ἑλληνικῶν παπύρων (α). Εἶτα τοῦ
 παπύρου, τῆς μεμβράνης, καὶ τοῦ ἐριοξυλίνου χάρ-
 του τέλος ἐπικρατήσαντος, διεμορφώθησαν ὀριστι-
 κώτερον ἐν γένει κατὰ τὸ σύστημα, ὅπερ παρὰ
 τοῖς Γάλλοις καλεῖται *ronde*, ὡς δύναται τις νὰ
 ἴδῃ ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῖς ἀπὸ τοῦ ΙΑ' μέχρι
 τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἀλλαγῶν καὶ ἐν ταῖς Ἀθωναῖσι
 βιβλιοθήκαις, καὶ μάλιστα ἐν τῷ ἐπιμελῶς ἐν τῇ
 Διονυσίου μονῇ τηρουμένῳ καὶ περιέχοντι μετὰ
 πολλῶν γραφῶν τὴν καινὴν Διαθήκην, ἐν τῷ τοῦ
 Παντοκράτορος *koubarā* καὶ ἐν ἄλλοις, ἐν οἷς φαί-
 νεται ἡ διαδοχὴ τῶν *καλογράφων*, ὧν ἡ παράδο-
 σις καὶ τοῖ ἀσθενῆς μέχρις ἡμῶν περισώζεται.

Τὰ δὲ γραμματικὰ σχήματα τοῦ λατινικοῦ ἀλφα-
 βήτου τοῦ κατὰ πάσας σχεδὸν τὰς ἐσπερίους γλώσ-
 σας ἐπικρατοῦντος, κατὰ τὰς αὐτὰς ἀρχὰς δια-
 μορφωθέντα, ἠλλοιώθησαν οὐσιωδῶς κατὰ τὸν πα-
 ρελθόντα μάλιστα αἰῶνα, κατὰ κανόνας τινὰς προο-
 πτικούς, καθ' οὓς ἐθεωρήθησαν ὡς σωματικαὶ εἰκό-
 νες, προκλινεῖς, διὰ τὴν θέσιν τῆς χειρὸς, παριστα-
 νόμεναι, διὰ φωτὸς, οὕτως εἰπεῖν, ἦτοι λεπτοτέρων
 γραμμῶν καὶ σκιᾶς, ἦτοι παχυτέρων γραμμῶν.
 Τούτῃ δὲ τῇ διαφορᾷ, ἂν προστεθῇ ἡ ἐκ τοῦ λε-
 ποτέρου χάρτου καὶ τῶν μεταλλίνων γραφίδων
 προκύψασα, θέλομεν ἐννοήσῃ ἀκριβέστερον τοὺς
 λόγους τῆς ἀλλοιώσεως αὐτῶν. Ἀλλὰ θέλομεν
 συμπεράνει, ὅτι τὸ καλλιγραφικὸν σύστημα τῶν
 ἐσπερίων, ἀβχανιστῶς μετενεχθὲν παρ' ἡμῖν, ἐξα-
 λείπει τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τῶν ἡμετέρων γραμ-
 μάτων, διακόπτει τὴν παράδοσιν καὶ συγγείνη τὴν
 καλλιτεχνικὴν καλλιγραφίαν μετὰ τῆς ταχυγραφί-
 κης· οὐδὲν ἀντὶ τούτων ἐτιμωρήθημεν γράφοντες πολ-
 λοὶ καὶ ἀνεγίνωσκοντες δυσανάγνωστα. Πρέπει λοι-
 πὸν ἀνατρέχοντες εἰς τὴν πηγὴν νὰ ἐπανορθώσωμεν
 τὸ κακῶς γεγόμενον, δι' ἀνδρῶν ἱκανῶν καὶ δεξιῶν,
 κατὰ τὴν ἑσπερίαν τῶν βραχυγραφικῶν ἐπιπλοκᾶς τῶν
 παλαιῶν χειρογράφων· ἔχοντες δὲ πρὸ ὀφθαλμῶν
 τὴν διαφορὰν τῶν ὀργάνων καὶ τῆς ὕλης νὰ δια-
 πλάσωμεν τέλος κατ' αὐτὰ ἐθνικὸν χαρακτῆρα
 γραφῆς. Τοῦθ' ὅπερ συνेतῶς προνοοῦσα ἡ Κυβέρνη-
 σις σκέπτεται ἤδη νὰ πράξῃ, ἡμεῖς δ' ἐπευχόμεθα
 αὐτῇ τελείαν ἐπιτυχίαν.

Μετὰ τὴν *quillada* ὁ παῖς ἀνεγίνωσκε τὴν ὀκτώ-
 ηχον, τὸν ψαλτῆρα, καὶ τὰς ἐπιστολάς τῶν Ἀπο-
 στόλων, κατὰ τὴν χάριν τῆς ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγνώ-
 σεως κεκανονισμένην τῶν περισκοπῶν σειρὰν, τὰ
 πάντα ἐν πρωτοτύπῳ, οὐδόλως δυστυχῶς γινώ-
 σκων ἀ ἀνεγίνωσκεν. Ἀλλ' ἡ πρωτότυπος τῶν βί-
 βλων τούτων γλώσσα ὑπετίθετο ὡς ζῶσα, καὶ τὰ

(α) ἴδ: Lettrone: papyrus grecs κ.τ.λ. καὶ C. I. Gr.

εἰς χεῖρας τῶν παιδῶν τιθέμενα βιβλία ἔπρεπε νὰ
 εἴσιν ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν.

Αἱ δὲ θετικαὶ καὶ πραγματικαὶ γνώσεις· οἷον τὸ
 ἀριθμεῖν, τῆς ἱστορίας καὶ γεωγραφίας στοιχεῖα κ.τ.λ.
 τοσοῦτον ἦσαν σπάνια, ὥστε εὐλόγως ἠδύναντο νὰ
 θεωρῶνται ὡς ἐξαιρέσεις, εἰ καὶ οἱ διασημότεροι τῶν
 τότε λογίων τοῦ ἔθνους ἐντόνως τὰς τοιαύτας ἐλ-
 λείψαις κατεδίδακτον (ἴδε Ἀνθίμου Γαζῆ πρόλογ.
 εἰς τὴν Μελετίου γεωγραφ. Τόμ. Α'. σελ. η' α').

Βιβλία δὲ ἀναγνώσεως ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὸν
 βαθμὸν τοῦτον τῆς ἐκπαίδευσως ἦσαν ἐπομένως
 σπανιώτατα· διότι τὸ ἐκλογάριον τοῦ Δαρβάρεως,
 τὰ παιδαγωγικὰ μαθήματα τοῦ Βαρδαλάχου καὶ εἴτι
 τοιοῦτο, προσημειοῦσιν ἤδη ἄλλην ἐκπαίδευσως
 περίοδον. Σημειωτέον ὅμως τὸν ζῆλον καὶ τὴν ὀρ-
 θὴν κρίσιν τῶν συγγραζόντων τότε βιβλία δημοτικά·
 διότι ἐν τῷ μέσῳ τοσοῦτου πλήθους βιβλίων καθ'
 ἐκάστην ἐκδιδόμενων καὶ παλουμένων κατὰ γιλιά-
 δας, τί ἐν συνειδήσει δύναμεθα ν' ἀντιτάξωμεν
 εἰς τὸ ἐκλογάριον;

Ἡ ἀπαγγελία διὰ τὴν παντελεῖ παραδειγμάτων
 σπάνιν, ἐλλείποντος καὶ θεάτρο ἐθνικοῦ καὶ εἴμα-
 τος πολιτικοῦ ἢ δικανικοῦ, καὶ καθέδρας καὶ ἀμ-
 θωως, διὰ τὴν ἐν τῇ οἰκογενειακῇ ἀγωγῇ παντελεῖ
 ἄγνοιαν τῆς ἐντέχνου μουσικῆς καὶ ᾠδικῆς, καὶ διὰ
 τὴν παλαιὰν παρεκτροπὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μου-
 σικῆς ἀποβαλοῦσης δυστυχῶς τὸν ἀρχαιοπρεπῆ καὶ
 σεμνὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, εἶχε τι ἐπισεσυρμένον, ἐρ-
 ῖνον καὶ τέλος ἤθες τι καταλογάθην προσφοράς οὐκ
 ὀλίγον ἀηδές. Ἀλλ' ἀποβαλόντες περίπου τὴν ἀ-
 παγγελίαν ἐκείνην, ἀντικατεστήσαμεν τάχα αὐτὴν
 διὰ τῆς προσηκούσης;

Ἐκ τούτων, ὡ εὐτυχῇ τῆς νέας γενεᾶς τέκνα,
 ἐξαγεται, πόσον ἐν τῇ ἐλευθερᾷ ταύτῃ πατρίδι ἢ
 ἐκπαίδευσις τοῦ λαοῦ ὡς πρὸς τὸ παρελθὸν προ-
 ἔδει· οἱ πατέρες ἡμῶν πεφοβισμένοι μὲν εἰς τὴν
 σχολὴν ἐπορεύοντο, πρὸς πᾶν προοῦμενοι συνάντημα,
 πολὺν κατέτριβον χρόνον καὶ ὀλίγοι ὀλίγα κατώρ-
 θουν νὰ μάθωσι γράμματα· ἀλλὰ διεκρίνοντο κατὰ
 τὴν εὐσέδειαν, δι' ἣν καὶ τοὶ πολλὰ πάσχοντες
 εἰς τὰ πάτρια ἀνευθότως ἐνέμενιν, διὰ τὴν σεμνύ-
 τητα καὶ διὰ τὸ πρὸς τὸν γραμματοδιδάσκαλον
 ἐκείνον σέβας. Εὐγνωμονοῦντες λοιπὸν ἡμεῖς εἰς τὴν
 πρόνοιαν τὴν τοσαῦτα ὑμῖν ἐπιδαψιλεύσασαν προ-
 ὄδου μέσσα, μὴ λησμονῆτε, ὅτι ὡς κυριώτατον τῶν
 ἡμετέρων πατέρων κληροδότημα τὰς ἀρετὰς ἐκείνας
 πρέπει νὰ θεωρῆτε ἅς καὶ ὑπὸ τὸν τῆς δουλοσύ-
 νης ζυγὸν οὗτοι διέσωσαν.

Ἡ μέση ἐκπαίδευσις ἐγένετο ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς
 λεγομένοις σχολείοις, ἐν οἷς ἐδιδάσκοντο πρῶτον
 οἱ μαθηταὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Χρυσολωρᾶ ἔμμετρον συλ-
 λογὴν γνυμῶν. Ἀλλ' ἡ ἀπὸ ποιημάτων ἐναρξίς
 προϋποθέτει ἢ τὴν γλώσσαν ζῶσαν, ὡς καὶ σήμε-
 ρον βλέπομεν παρὰ τοῖς σοφοῖς ἐσπερίοις κατὰ λ-
 ληλον τινὰ ποιημάτων ἀνθολογίαν εἰς τὰς χεῖρας
 τῶν παιδῶν τιθεμένην· διότι ὁ ρυθμὸς καὶ τερ-
 πνὰ καὶ διαφέροντα καὶ εὐμνημόνευτα καθιστᾶ
 αὐτὰ ἢ προϋποθέτει τὴν γλώσσαν ὅλως ζῆντιν, ὡς

βλέπομεν ἐν Γερμανίᾳ τὰ Ὅμηρου ἐπι προδιδασκό-
 μενα πολλάκις τῶν λογογραφικῶν κειμένων· διότι
 ἀπάσης τῆς γλωσσικῆς ὕλης ἀγνώστου οὐσης, σκο-
 πιμώτερον φαίνεται ν' ἀρχηται ὁ μαθητὴς χρονολο-
 γικῶς οὕτως εἰπεῖν διδασκόμενος τὴν γλώσσαν. Ἀλ-
 λ' ἴσως παρ' ἡμῖν, ὧν ἡ γλώσσα τοσοῦτον εἶναι
 τῆς ἀρχαίας ἐγγύς, ὥστε καὶ τὰ ὕρια ἐκατέρας δὲν
 εἶναι πολλάκις εὐδιάκριτα, ἢ τῶν ποιημάτων ὅλως
 ἄκρatos χρῆσις, εἰς ἐναρκτήρια μάλιστα μαθη-
 ματα, δὲν εἶναι πολλὰ σκόπιμος· ὅθεν ἐλλογώτερον
 φαίνεται ν' ἀρχώμεθα τῶν συγγραφεῶν ἐκείνων,
 οἵτινες, πλὴν τοῦ πραγματικοῦ ὅπερ, ὡς εἶκος, πρέ-
 πει νὰ συνάδῃ πρὸς τὸν σκοπὸν, τὴν ἡλικίαν καὶ
 τὴν νοεράν ἀνάπτυξιν τῶν παιδῶν, καὶ κατὰ τὸ
 λεκτικὸν εἶναι ἐγγυτέρω τῆς ἡμετέρας γλώσσας· ἢ
 δὲ τῶν ποιημάτων παρεταγωγῇ νὰ μὴ γίνηται οὗ-
 τε τόσον βραδεία, ὅσον συνήθως, οὔτε ἀμέσως εἰς
 τὰς ἀρχὰς.

Μετὰ τὸν Χρυσολωρᾶν ἐδιδάσκοντο κανονικῶς
 αἰσωπαίους μύθους· ὅσοι οἱ μῦθοι, φαίνεται, ὅτι ἀρ-
 μόζουσιν εἰς τὴν ἡλικίαν ταύτην· ὅθεν τοιοῦτους
 τινὰς, φαίνεται, ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι πρὸς τὸν αὐτὸν
 σκοπὸν ἐθεώρουν καταλλήλους, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ
 Στράβωνος (α), εἰ καὶ οἱ παρ' αὐτῷ ἀναφερόμενοι
 εἶναι μᾶλλον μυθολογικὰ διηγήματα, ἀνάλογα τῶν
 παρὰ τοῖς Γάλλοις *contes*. Ἡ χρυσοθήβεια Ἀντι-
 νίου τοῦ Βυζαντίου ἐδιδάσκατο ἐνίοτε μετὰ ταῦτα
 καὶ τέλος ἐκ τῆς ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ πολλαχῶς
 δι' αὐτῆς ὠφελήσαντος τὸ ἔθνος Πατούσα τοῦ Ἀθη-
 ναίου, πεζογράφου, ἀναμιξί βήτορας καὶ πατέρας τῆς
 ἐκκλησίας καὶ τέλος ποιητᾶς. Ἡ συλλογὴ δὲ ἐκεί-
 νη, ὡς ἤδη ἐμαρτύρησαν καὶ δεῖνοι ζῆνοι κρητικῶι
 καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν περιεχομένων καὶ ὡς
 πρὸς τὴν ὀρθότητά τῶν κειμένων, δύναται νὰ θεω-
 ρηθῇ ὡς δοκιμωτάτη ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις. Με-
 ταξὺ τῶν κειμένων περιέχονται μὲν ἱκανοὶ λόγοι
 μεταγενεστέρων, οἷος ὁ πολὺς τότε Συνέσιος, καὶ οὐκ
 ὀλίγοι βῆτορικαὶ μελέται, οἷαι πρὸ πάντων αἱ τοῦ
 Λιβανίου· ἀλλ' ἡ προτίμησις τῶν κειμένων ἐκεί-
 νων, ἀντὶ τῶν κλασικῶν, πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν
 ἀτέλειαν τῆς αἰσθητικῆς κριτικῆς, ἐμπειρομένην
 τότε δυστυχῶς καὶ παρὰ τοῖς μᾶλλον περωτισ-
 μένοις ἔθνεσιν. Ἐν γένει δὲ ἐπεκράτει τότε μεγίστη
 σπάνις βιβλίων καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν μαθητῶν ἐπι-
 πόνως ἀντέγραφον τὰ κείμενα (β).

(α) Κορ. τόμ. Α'. σελ. 23.

(β) Τὰ χειρόγραφα ἐθέντο εἰς βιβλία ὑπὸ τοῦ σταχυτοῦ
 (στοιχειοτοῦ, βιβλιοδέτου) διὰ ξυλίνων ἰπιδελτίων μετὰ χαλ-
 κῶν κλειθρῶν.

ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Σημειωτέον ὅτι τὰ χειρόγραφα ταῦτα ἦσαν οὐ
 μόνον καλῶς καὶ καθαρῶς γεγραμμένα, ἀλλὰ καὶ δι' ἡ γ ω ν
 (vignettes) κεκοσμημένα. Οἱ ἡ γ ω ι οὔτοι, συνήθως μὲν σχεδιο-
 γραφεύμενοι δι' ἀπλοῦ μέλανος, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ χρωμάτων
 καὶ μάλιστα διὰ κ ι ν ν α β ᾶ ρ ε ω ε, ἄλλοτε δὲ καλλυνόμενοι καὶ
 διὰ β α ρ κ ι ο υ (χρυσοῦ), ἐτίθεντο εἰς τὴν κεφαλίδαν ἐκάστου
 νήου κεφαλαίου. Ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτον στοιχεῖον ἐκάστου νέου
 παραγράφου ἐλαμπύριετο (était illustré) διὰ κοσμημάτων, ὡς
 καὶ σήμερον βλέπομεν εἰς περὶ τῆς Εὐρώπης βιβλία, καὶ τὰ

Πλὴν τῆς κυρίως μεταφράσεως εἰς κοινὴν γλῶσσαν (τῆς ἐξηγήσεως), ὁ κυριώτατος τρόπος τῆς ἐρμηνείας τῶν κειμένων ἦτον ἡ λεγομένη ψυχαγωγία ἀντιγραφουμένων δηλονότι τῶν κειμένων διὰ στίχων ἀριστάτων, ἔπειτα ἐρ' ἐκάστης λέξεως ἐγράφοντο διὰ μικρῶν γραμμῶν ἀλλεπαλλήλως (κιονιδόν) τὰ συνώνυμα, ἢ τὰ δοκούντα συνώνυμα αὐτῆς; (α) ἐρμηνευμένης πολλάκις διὰ πλατυσμοῦ τῆς ἑνοίας. Καί γενικῶς μὲν εἰπεῖν, ὁ τοιοῦτος τῆς ἐρμηνείας τρόπος εἶναι παρεμφερὴς τῇ λεγομένῃ διατίχῳ μεταφράσει (version interlinéaire) τῇ ἐπιχειρησάσῃ κατὰ πᾶσαν σχεδὸν τὴν σοφὴν Εὐρώπην ἀλλ' ἂν τις διανοηθῇ, ὅτι ζώσης γλώσσης ἡ ἐρμηνεία σκοπιμώτερον ἄλλως δὲν κατορθοῦται ἢ διὰ τῶν συνωνύμων, ἐξηγουμένης τῆς διαφορᾶς αὐτῶν, ὅθεν καὶ οἱ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ἐν Γαλλίᾳ διδασκόμενοι τοῦτο θεωροῦσιν ὡς σπουδαιότατον γύμνασμα, θέλει βεβαίως πεισθῆ, ὅτι ἡ ψυχαγωγία, παλαιότερα οὐσα ἀσκήσις καὶ ἐκ παραδόσεως μέχρι βραβάρων αἰώνων περιελθούσα, ἦτο κατ' ἀρχὰς οὐδὲν ἄλλο ἢ γύμνασμα συνωνυμίας, ὅπερ ἐξευτελισθὲν, ὡς εἰκός, διὰ τὴν ἑλλειψιν φιλοσοφικῆς βασάνου τῶν διδασκτικῶν μεθόδων, ἐδικαιολόγηε τὴν κατὰ τῆς ψυχαγωγίας κατακραυγὴν τῶν λογίων τῆς προόδου· διότι ὅντως οἱ μαθηταί, ἀντὶ νὰ διδάσκωνται τὴν διαφορὰν τῶν δοκούντων συνωνύμων, ἐμάνθικον ἐξ ἐναντίας νὰ συγγέωσι τὰς συνεκδοχὰς τῶν ὄρων. Ἀλλ' ἡ ψυχολογία μετὰ τὴν σύνταξιν καὶ ἐκδοσὶν ἐγχειριδίου λεξικοῦ συνωνύμων, κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς πρόθεσιν, δύναται ν' ἀποβῇ κάλλιστον καὶ οικειώτατον γύμνασμα τῶν διδασκόμενων τὴν ἑλληνικὴν· διότι οὐδὲν οὕτω τελεσφόρος κατεργάζεται τὴν ἀκριβοῦρημοσύνην, ὅσον ἡ τῶν συνωνύμων σπουδὴ, τοσοῦτω μέγιστα ταυτιζομένων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ τῆς νεωτέρας.

Μετὰ τινὰ διδασκαλίαν τοῦ συντακτικοῦ εἶπετο

καταθέατα αὐτὰ (αἱ σελίδες) καθοραζόντο ἐστ' ὅτε εἰς τὸ περιώριον διὰ vignettes.

(α) Παράδειγμα ψυχαγωγίας ἐστὼ τὸ ἐξῆς:

ἐπ' αὐτῷ	ὁ πνευματικὸν μου τίκον	εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὴν
ὕψος	μαλ' ἠτὰ, ἀναπέτασον	περὶ Θεοῦ θεωρίαν
	ἀναβίβασον, ὕψωσον	καὶ ἔνοιαν,

* Ἄνω πτέρωσον πρὸς Θεόν σου

τὰς ἐνώμασις	ἀγάπῃ σου	ἐκ τούτου, ἀπὸ τῆν ἀνα-
σου, τὰς διανοίας	ζῶην φίλσον	πτέρωσιν τοῦ νεός, ἀπ'
σου, τὸν νοῦν σου	πολιτείαν	ἐδῶ, ἀπὸ τῆν γῆν δηλ.

τὰς φρένας. — Βίον πόθησον ἔνθεν

καθάρων	ἐπ' αὐτῷ	ὁ φίλτατε μαθητά,
ἀγνῶν	εἰς τὴν γῆν	μὴ τὸ νὰ βαδίξῃς, περι-
ἀκαρπῶν		ρειαπῆς, ἰδεύῃς δηλ.
		νὰ διατρέβῃς.

ἠγλαϊσμένον — Γαῖαν βαδίξῃς μὴ τὰ

τὰ γῆνα τὰ	μὴν φρονῆς, μὴν
φθαρτά, πρῶ-	σουλλογίσεαι, μὴν
καίρα πράγματα	φαναίσεαι καὶ ἐπιθυμῆς

τῆς γαίας φρόνει κ.τ.λ. Γρηγορίου Νεζζικῆ. παρκίν. πρὸς φίλον, ἐκ χειρογράφου.

ἡ σύνταξις (α). Ἐπειδὴ δὲ τὸ συντάττειν καὶ ἀναλύειν τὸν λόγον στενωῶς μετὰ τῆς λογικῆς συνδέσεως δεινῶς τὴν μέθοδον παραβλάπτουσα, εἶχε παρεκκλίνει τὴν σύνταξιν εἰς ὀχληράν τινα καὶ πολυπλοκὸν ὀνοματοθεσίαν. Ἀλλ' οὐχ ἦττον ἢ τοῦ λόγου ἀνάλυσις πρὸς τοὺς δοκίμους τῶν διδασκάλων καὶ ὁ τεχνικὸς μετασχηματισμὸς τῶν συνθήκων ἐγένοντο πολλὰ σκοπίμως καὶ ἐνεργαίνετο ἐν τούτοις νοῦς ὅλω; ἑλληνιστὶ πεποιωμένους.

Ἡ ἐκσθήσις ἐκλεκτῶν κειμένων ἦτο τότε γύμνασμα πολλοῦ λόγου ἀξίον, ὅπερ ὅμως ἐξέλιπε σχεδὸν σήμερον ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, εἰ καὶ θαυμασιῶς καὶ τὴν μνήμην καὶ τὴν φαντασίαν ἐκτρέφει, καὶ πλοῦτον καὶ λέξεων καὶ φράσεων καὶ ἰδεῶν ἀποθησαυρίζει.

Τὰ θέματα, οὐχὶ τὰ δι' ὧν κατὰ σειρὰν ἐν τεχνικῆς φράσεσιν οἱ κανόνες τῆς συντάξεως ἐφαρμόζονται, ἀπερ πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς τῆς κυρίως θεματογραφίας προάσκησις, διότι ταῦτα ἦσαν τότε ἄγνωστα, ἀλλὰ τὰ δι' ὧν ἀμέσως μεταφράζεται τεμάχιόν τι ἐκ τῆς νεωτέρας εἰς τὴν ἀρχαίαν, βραδέως ἐν γένει εἰσῆχθησαν τακτικῶς ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις, διότι τῆς ἀρχαίας θεωρουμένης ὡς ζώσης, ἔσπευδον εἰς τὸ ἑλληνιστὶ γράφειν. Ἄλλως τε τὰ βοηθήματα ἦσαν πρὸς τοῦτο ἐλάχιστα, καὶ μόλις μετὰ τὰς συμβουλάς τοῦ Κοραῆ εἰσῆχθησαν θέματα διὰ τεμαχίων ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἐκ τῆς ἀρχαίας μεταπερασμαμένων, ἀπερ ὁ μαθητὴς προῦκειτο νὰ μεταφράσῃ πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ θεματογραφία ἡμελήθη καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς σχολείοις· συντελεῖ δὲ τοῦτο οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἐξασθένεισιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν.

Εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἐμπειρικῶν γυμνασμάτων τῆς γλωσσομαθείας, ἐδιδάσκοντο τὴν ἐπιστολογραφίαν, κατὰ τοὺς κανόνες καὶ τὰ ὑποδείγματα Θεοφίλου τοῦ Κορυθαλιώου, συντάττοντες ἐπιστολάς καὶ μετὰ ταῦτα μελέτας ἄς ἐνιαχοῦ ἀπήγγελλον· τέλος δὲ ὀλίγα τινὰ περὶ μέτρων διδασκόμενοι ἐνησχολοῦντο μέγιστα εἰς κατασκευὴν ἀρχαίων στίχων, οἵτινες ἂν πάντοτε δὲν διεκρίνοντο ἐπὶ φιλοκαλίᾳ, διεκρίνοντο ὅμως ἐπὶ ἑλληνισμῷ. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἅπαντα ταῦτα τὰ εἶδη τῶν γυμνασμάτων, ἀντὶ ἐλλαμπόμενα ὑπὸ τοῦ φωτός τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας νὰ τελειοποιηθῶσιν, ἐξέλιπον σχεδὸν κατ' ὀλίγον.

Βιβλικὰ δὲ βοηθήματα, πλὴν τῶν γραμματικῶν, ὧν ἐξῆρχον ἡ τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ καὶ ἡ τοῦ Κωνσταντίνου Λασκαρίου, ὀλίγησιν ὑπῆρχον. Αἱ μὲν κριτικαὶ ἐκδόσεις τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ποιητῶν ἦσαν σχεδὸν ἄγνωστοι καὶ τοῖς διδασκάλοις αὐτοῖς· λεξικά δὲ μόνον ἐκυκλοφόρουσαν, ὀλίγα τινὰ ἀντίτυπα τοῦ Βερνίου Φαβρινίου καὶ τοῦ μεγάλου ἐτυμολόγου· πρὸς δὲ τὴν θεματογραφίαν ὀλίγα τινὰ τοῦ ὑπὸ Γεωργίου Βλάχου.

(α) Παράδειγμα συντάξεως ἐστὼ τὸ τοῦ Ἀνακλ. μοναχοῦ Πατριάρχου τοῦ Κερκυραίου. Ἴδε ἑρμην. εἰς τὸ Δ'. τῆς τοῦ Θεοδ. Γαζῆ γραμματικῆς κ.τ.λ. σελ. 661.

Ἡ πραγματικὴ ἐπομένως ἐρμηνεία τῶν συγγραφέων ἦτον ὡς εἰκός λίαν ἀτελής· τὰ δὲ συστήματα τῶν ιστορικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν γνώσεων δι' ὧν κατακρίνεται ὁ τῆς ἀρχαιότητος βίος, ἀποκλύπτονται τὰ ἐν τῇ γλώσσῃ μυστήρια, καὶ καταδεικνύονται οἱ νόμοι τῶν γινόμενων, δι' ὧν ὁ ἀνθρώπος ἀντὶ σχολαστικοῦ γίνεται ἐπιστήμων, ταῦτα πάντα ἦσαν ἄγνωστα κατὰ θεωρίαν.

Τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας ἀμυδρὰ τινα ἀπληχμήματα μόλις ἐνιαχοῦ ἠκούοντο. Μετὰ ταῦτα δὲ ἐπεκράτησε πρὸς κερὸν παρὰ τισὶ τὸ ὑπὸ Κωνσταντῆ μεταφραστῆν σύστημα τοῦ Σοαβίου.

Τὰ μαθηματικὰ ἐπιτείνοντα τὰς νοεράς ἐργασίας, τὰς γενικάς σχέσεις τοῦ ποσοῦ οὐ μόνον πρὸς τὸν ἐν πράγματι βίον διδάσκοντα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἐπιστημονικωτέρας ἀνάγκας τοῦ βίου ἀφορῶντα, πλὴν τῆς ἀριθμητικῆς, βραδέως ἐν γένει εἰσῆχθησαν ἢ δὲ διδασκαλία αὐτῶν ὡς καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἐν γένει κατ' ἀρχὰς ἀπήνησεν ἀντιστάσεις εὐκόλως ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε λεχθέντων ἐξηγουμένων· οἷον ἐν Ἰωαννίνοις ἐπὶ Βαλάνου καὶ Ψαλίδας, ἐν Ἀθῶνι ἐπὶ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου κ.τ.λ. Τὰ αὐτὰ τέλος ἐνοσητέον καὶ περὶ τῶν φυσικῶν ἰδίως ἐπιστημῶν, ὧν ἡ ἑλλειψὶς τῆς ἠθικῆς καὶ πρὸ πάντων τῆς ὑλικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου τὴν στραίραν εἰς ἄκρον συστέλλει.

Ἡ γεωγραφία καὶ ἱστορία ἡ ὅλω; ἑλλείπον, ἡ ἀκροματικῶς ἀτελεῖς τινες γνώσεις αὐτῶν διεδίδοντο. Τῆς θρησκευτικῆς τέλος διδασκαλίης, διὰ τὸν ὅλον χαρακτῆρα τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἡ ἀνάγκη δὲν ἦτο λίαν ἐπαισθητὴ θεωρητικῶς· ὅθεν τὸ μάθημα τῆς κυρίως κατηγήσεως βραδέως εἰσῆχθη· ἀλλ' οἱ μαθηταί οὐχ ἦττον ἐγίνωσκον καὶ ἀκριβῶς ἐπετέλουν τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν καθήκοντα.

Ἐκ δὲ τῶν ξένων γλωσσῶν εἰς ὀλιγίστους τινὰς ἐδιδάσκετο ἡ Ἰταλική, ὅσα τότε πολὺ μᾶλλον διαδεδομένη κατὰ τὴν ἀνατολήν, διὰ τὴν μείζονα ἀμὴν τῶν ἰταλικῶν κρατῶν καὶ διὰ τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις πρὸς τινὰ αὐτῶν.

Ἐκ δὲ τῶν καλλιτεχνικῶν, μόνκι ὡς ἀνήκουσαι εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἐθεωροῦντο ἡ καλλιγραφία, ὡς ἴδιον ὅμως μάθημα μηδὲ ὅλω; διδασκόμενα, καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσική.

Ἡ γυμναστικὴ ἐν ταῖς πόλεσιν ἦτον ὅλω; ἄγνωστος· ἐν δὲ ταῖς κώμαις οἱ νέοι ἐγυμνάζοντο ὡς ἐκ παραδόσεως εἰς τὸν δίσκον, τὸ ἄλμα καὶ τὸν δρόμον· ἀλλὰ τούτοις προσθετέον καὶ τινὰ γυμναστικὰ παίγνια, περὶ ὧν ἄλλοτε ἐγένετο λόγος (α).

Ἐκ τῶν ποιῶν κοινώτεραι ἦσαν ὁ κόνδυλος, ἡ διὰ τοῦ βουναύρου ἐπὶ τῶν παλαμῶν μαστίγωσις, ἡ ἐπὶ τῶν ποδῶν διὰ τοῦ γάλαγγρος, ἡ περὶ τὸν τράχηλον προσάρτησις ὁμοιώματος ὄνειδος κεφαλῆς, ἡ ἰστιά καὶ ἐνίοτε ὁ ἐμπυτισμὸς. Ἀλλ' ἡ γενικώτερα ἦτον ὁ ῥαβδισμὸς καὶ ἐπρεσβεύετο διαρρήδην, ὅτι οὐκ οὐπίπτει λόγος, πίπτει ῥάβδος. Δικαίως ἀγανακτοῦμεν σήμερον διὰ τὸ ἀ-

πηνὲς καὶ ἀσκόπον τῶν ποιῶν τούτων, διότι παιδαγωγικαὶ ποιναὶ εἶναι αἱ διεγερτικαὶ τῆς φιλοτιμίας, ἐπειδὴ δὲν πρόκειται ἐκδίκησις, ἀλλ' ἠθοποιήσις. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι αἱ σχολικαὶ ποιναὶ εἶπετο νὰ ὄσιν ἀνάλογοι τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀνασκολωπισμῶν καὶ ἄλλων βλασφημιῶν, καὶ τῶν ἀφορισμῶν οὖ; ἡ ἐκκλησία ἠναγκάζετο νὰ ἐκδίδη καὶ κατὰ περιστάσεις οὐδαμῶς αὐτὴν ἀρορώσας. Ἄν ὅμως διανοηθῶμεν, ὅτι ὁ ῥαβδισμὸς ὡς ποινὴ ἦτο δυστυχῶς συνήθης καὶ ἐν ταῖς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων σχολαῖς, ὡς φαίνεται μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ἐξ ἀρχαίας εἰκόνας· ὅτι ἐπεκράτησε καὶ ἐν ταῖς σχολαῖς τῆς μᾶλλον πεφωτισμένης Εὐρώπης, καὶ ὅτι οὐ μόνον ἐπικρατεῖ ἔτι ὡς ποινὴ ἐν τῷ Ἀγγλικῷ στρατῷ, ἀλλὰ καὶ τὸ πεντάλωρον ὡς παράδοσις εἶναι ἔτι ἱκανῶς κοινὸν ἐν ταῖς ἀγγλικαῖς σχολαῖς καὶ αὐτῶν τῶν παρθένων (α), κατακρίνοντας τὰς ποινὰς ἐκαίνας θέλομεν φανῆ ἐπιεικέστεροι τῶν ἡμετέρων πατέρων κριταί.

Ἐὰν δὲ στρέψωμεν τὸ βλέμμα καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν τροφὴν τῆς κοινωνίας ἐν γένει, θέλομεν ἀπαντήσῃ ἐν πρώτοις βίους ἀγίων, τὰ λεγόμενα συναξάρια, καὶ ἠθικὰ τινα βιβλία οἷον τὴν Ἀμαρτωλῶν σωτηρίαν κ.τ.λ. ἀντίστοιχα δὲ τῶν σήμερον παμπληθῶν μυθιστορημάτων, τὰ ἀραβικά διηγήματα (τὰ τῆς Χαλιμάς), τὸν Ἐρωτόκριτον, τὴν Βοσκοπούλαν τῶν Ἀλπεων κ.τ.λ. Ἀλλὰ τῶν συναξηρίων ἡ σύνταξις, ὑπερακοντίζουσα τὸν χριστιανικὸν σκοπὸν, δὲν ἦτο βεβαίως λίαν πρόσφορος εἰς παραγωγὴν τῶν πρακτικῶν ἀρετῶν τοῦ κοινωνικοῦ βίου· πλήθος πρὸς τούτοις προλήψεων δι' αὐτῶν διεδίδοντο· τὸ μεταϊωνικὸν ποίημα, ὁ κακοζήλω; μυθῶδης τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἶος, τοῦ Βερτόλδου αἱ πανουργίαι, καὶ εἴτι τοιοῦτων δὲν ἦσαν πάντως ἡ καταλλήλοτάτη τροφὴ τοῦ πνεύματος. Ἀλλ' ἂν ἐμβλέψωμεν εἰς τὸ εἶδος καὶ τ' ἀποτελέσματα τῶν ἡδὴ περιλαμβανόντων ἡμᾶς σήμερον ξένων μυθιστορημάτων, δι' ὧν ἐμπνέεται ἀποστροφή πρὸς τὸν πραγματικὸν βίον, εἰσάγεται ἐρωτικὸν τι κατ' ἰδέαν οὐχὶ τὸ ἀγνότατον, ἀναφλέγονται πάθη ἐπὶ ματαίῳ τὴν καρδίαν ἀναλίσκοντα καὶ τὸν νοῦν τυρνανοῦντα τῶν νεωτέρων, δυνάμεθα ἐν συνειδήσει νὰ εἰπώμεν ὅτι ὁ κοινωνικὸς σκοπὸς τῶν βιβλίων τῆς ἀναγνώσεως βέλτιον σήμερον διὰ τούτων ἐπιτυγχάνεται;

Τὴν δὲ ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν, ὅλω; τότε ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις ἀνέφικτον, μόλις τινες ἐν μακρῷ χρόνῳ, δεξιῶν τυχόντες περιστάσεων, ἐπορίζοντο ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τὴν πρὸς τὴν χώραν ἐκείνην σχέσιν τῶν παραλίων, ἢ ἐν Γερμανίᾳ διὰ τὴν πρὸς αὐτὴν ἐμπορικὴν σχέσιν τῶν βορειῶν Ἑλλήνων, καὶ σπανιώτερον τότε ἐν Γαλλίᾳ. Ἡσπάζοντο δὲ συνήθως

(α. Καὶ ἄλλα ἀποκα βραβάρων αἰώνων λείψανα ἐμμένουσιν ἔτι ἐν οὐκ ὀλίγαῖς ἀγγλικαῖς σχολαῖς· οἷον ἡ ἕπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ μαθηταῖς τῆς Ἐσπανίης σχολῆς διδομένη ἀδικα τοῦ ληστεύειν τοὺς διαβάτας καὶ ἀρπάζειν αὐτῶν τὰ χρήματα κ.τ.λ. [Ἴδε Missions scientifiques κ.τ.λ. ὑπὸ Autan.]

(α) Αἰγ. ἑλλ. ἐκπαιδευτ. 1851.

την ιατρικήν, διότι ταύτης μόνης ἡ ἐφαρμογή εἶχε λόγον ἐν τῇ κοινωνίᾳ προσηνῆ, καὶ ἡ ἀσκήσις ἦτο μᾶλλον ἀνύποπτος εἰς τοὺς κρατοῦντας. Ἀλλὰ μὴ παρέλθωμεν ἐν σιγῇ τὴν ἀγνὴν τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων φιλογενεῖαν, οἵτινες καὶ διδάσκοντες καὶ συγγράφοντες κύριον μῆλημα εἶχον τὴν πατρίδα. Δι' ἐκείνων μετὰ ζήλου εἰσήχθησαν κατ' ὀλίγον αἱ ἐπιστῆμαι ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις, κατεστάθησαν ἐστῆσαι γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν ἐν Ἰωαννίνοις, ἐν Βουκουρεσίοις, ἐν Ἰασίῳ, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Σμύρνῃ, ἐν Κυθωνίαις, ἐν Χίῳ, ἐν Ὁδησσῷ ὅθεν τῆς παιδείας τὸ φῶς πάντως ἐμελλε δι' ὑγιεινῶν καὶ ἐθνικωτέρων ἀρχῶν νὰ διαδοθῆ, διὰ τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν ἐν ταῖς καρδίαις φιλογενεῖας φλόγα τὴν ἀγνίζουσαν τὴν ψυχὴν, ἂν μὴ ἐν τῇ καταγίδει τῆς πανολεθρίας ἐσθένωντο ἀπαίσίως. Ἀλλὰ τὰ περὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων σχολῶν τοῦ ἔθνους καὶ τὰ τῆς Ἰονίου ἀκαδημίας τοσοῦτον εἶναι ἀξιόλογα, ὥστε εἶναι ἰδίως ὑποθέσεως ἔργον. Ἠγέρθησαν δὲ τότε συζητήσεις περὶ γλώσσης καὶ ἐκπαιδεύσεως προεξάρχοντος τοῦ Κοραΐ, τοῦ ἐπὶ μακρὰ ἔτη κατευθύναντος τὸν καλὸν ἀγῶνα. Ὑποταύτων δὲ ἀνδρῶν ἐφιλοπονῆθησαν τότε συγγράματα ὧν οὐ πολλὰ ἀντάξια παρήγαγον οἱ μετὰ ταῦτα χρόνοι· ἢ τί ἀναλόγως ἀντάξιον δυνάμεθα σήμερον ἢ ἀντιτάξωμεν εἰς τὰ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου, Θεοτόκη, Κοραΐ, Κούμα, Γαζῆ, Οἰκονόμου, Βενιαμίν, Κωνσταντᾶ κτλ., τὸν λόγιον Ἑρμῆν, τὴν εἰκονογραφίαν τοῦ Καπετανάκη;

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἡ ἑλληνικὴ διδασκαλία ἐν τοῖς προγενεστέροις σχολείοις ἦτο κυρίως ἡ μόνη πατριῶς περιωθηθεῖσα καὶ ἐστερεῖτο μὲν, ὡς καὶ ἄλλοτε ἐλέχθη (α), τῶν φώτων τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιστήμης, καὶ εἶχεν ὄντως σφόδρα τι ἐμπειρικὸν καὶ δυσμεθόδον καὶ σχολαστικόν, ἀλλ' ὅμως περιείχε καὶ σπέρματα ἐθνικῆς ἐπιστήμης καίτοι διεσθαρμένως· διότι, ὅπως καὶ ἂν εἶχεν ἡ τῶν πατέρων διδασκαλία, κατήρτιζε μαθητὰς πρὸς τὸν ἑλληνα λόγον ἰκανῶς ὠκειωμένους, οἵτινες τὴν ἐξ ἑλλ. ἐλληνικῶν σκέψεων καὶ αἰσθημάτων κατ' ὀλίγον προσκτώμενοι, εὐκολώτερον κατῴρθον νὰ περιποιηθῶσιν εἰς ἑαυτοὺς οὐ μόνον τὴν αἰσθηματικὴν ἀντίληψιν τῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ τὴν φραστικὴν ἐκείνην ἰκανότητα, ἧς δυστυχῶς τὰ παραδείγματα καθ' ἑκάστην σπανιώτερα ἀποβαίνουσιν. Ἐπειδὴ πάντα ἐν γένει τὰ τῶν πατέρων ἀποσκορακίζοντες πρὸς ἄλλην ἐτρόπημεν ἄλλοτριωτέρην πρὸς ἡμᾶς ὄδον. Διότι ἡ τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης ἑλληνομάθεια ἀπέδη σύστημα γνώσεων πολλὰς τινὰς ἐπιστήμης ἀποτελοῦσάν· ἀλλὰ πάντα σχεδὸν αὐτοῦ τὰ μέρη πρὸς ἄλλον σκοπὸν, πρὸς ἄλλους ἀνθρώπους κατεσκευάσθησαν. Ὅθεν οἱ ἐκεῖ μαθητευόμενοι δὲν ὑποχρεοῦνται νὰ θεωρῶσι τὴν γλώσσαν ταύτην ὡς ἐθνικὴν παιδείαν καὶ ὄργανον ἅμα φρασεολογικόν· ἀλλὰ τὸν ἐν αὐτῇ πολυειδῆ πλοῦτον, κατὰ διαφόρους ἐπιστημονικὰς μορφὰς καρπούμε-

νοι, ὀλίγοι εἰς τὴν αἰσθητικὴν τῆς γλώσσης γινώσκον φθάνουσιν. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ ἐφαρμοσθῆ εἰς τὴν παρ' ἡμῖν πατροπαράδοτον ἐμπειρικὴν καὶ αἰσθητικὴν γινῶσιν, προσφυῶς ἡ τεχνικὴ μέθοδος καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ θεωρία, ἡμεῖς τὰ ἡμέτερα ἀπόνως ἀπολέσαντες καὶ περὶ τὰ τῶν λοιπῶν Εὐρωπαίων ἡμιμαθεῖς κατελήφθημεν. Διὰ τοῦτο πικρῶν μὲν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἀναγκασίαν εἶπέ τις τῶν ἡμετέρων (α), ὅτι μετὰ τινὰ ἔτη ἡ Ἑλλάς δὲν θέλει ἔχει τῆς ἑλληνικῆς διδασκαλίας ὄντως ἐάν τις ἐξαίρεση σεβαστά τινα λείψανα τοῦ παρελθόντος πρὸς τὴν ἐθνικὴν παιδείαν τὴν τῶν εὐρωπαϊκῶν σοφίαν προσαρμόσαντα, ποῦ εἶναι ἐν τοῖς νεωτέροις οἱ ἔξοχοι τῆς ἑλληνικῆς διδασκαλίας;

Τοσαῦτα προειπόντες οἰκτεῖον φαίνεται νὰ θεωρήσωμεν καὶ τὸν ἠθικὸν χαρακτηρὰ ἰδίως τῶν προγενεστέρων σχολείων.

Ἡ κοινωνία ὑπὸ τὸ κράτος βαρβάρου δουλείας διικτελοῦσα ἐν φόβῳ καὶ λεληθότως οὕτως εἶπεν ἔξει· ἡ πολυτέλεια καὶ αἱ ἀνάγκαι αὐτῆς ἦσαν ἄγνωστοι· ἡ φιλοδοξία ἐσθεσμένη, διότι πῶς ὁ μηδὲν ἐλπίζων ἤθελε μεριμνᾶ περὶ πολιτικοῦ μέλλοντος, ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ δὲν ἦτον ἀσφαλής; ὅθεν ὁ βίος ἐστρέφετο τότε μᾶλλον περὶ τὴν οἰκογενεῖαν ἢ στοργὴ συνέδεε συνεκτικῶς τὰ μέλη τῆς οἰκογενεῖας καὶ τῆς κοινωνίας καὶ ὡς ἐν μυστηρίῳ πόθοι καὶ ἐλπίδες ἐλευθερίας ἐχαρκατήριζον τὸν τότε Ἑλληνα.

Ὁ Ἑλληνας διδάσκαλος ἐθεώρει ἑαυτὸν ὡς ἀποστολὸν τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος, περιβεβλημένον ἱερωσύνην τινὰ· δὲν ἦτο μὲν πολυμαθής, ἀλλ' εἶχε νοῦν ἐμβριθῆ· τοσοῦτον ἦτο πεποικωμένος κατὰ τὸν ἑλληνα λόγον, ὥστε ἐσκέπτετο ἑλληνιστί· ἔξει ἐν μεγάλῃ λιτότητι· ἡ βιβλιοθήκη αὐτοῦ ἦτο λίαν περιωρισμένη· ὀλίγον ἐν γένει ἐπισηχόλει αὐτὸν ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος· αἱ θετικαὶ ἐπιστῆμαι ὀλίγον ἦσαν αὐτῷ οἰκτεῖαι· ἀλλὰ πολὺ ἐσκέπτετο αἱ δὲ γνώσεις αὐτοῦ ἀπετέλουν ἀρχαιοπρεπές τι καὶ συμπαγές ὄλον, οὗ κέντρον ἦτον ἡ πατρίς μετὰ τῆς θρησκείας. Ἐθεώρει τὸν μαθητὴν οὐχὶ ὡς ξένον, ἀλλ' ὡς ἠθικῶς συγγενῆ αὐτοῦ· ὅθεν ἡ σχολικὴ κοινωνία ἀπετέλει ὁμάδα ἀδιάσπαστον καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· διότι αἱ ἰδέαι τοῦ διδασκάλου ἐξήσκηον ἐπιρροὴν οὐ τὴν τυχοῦσαν εἰς ὀλόκληρον τὸν βίον τοῦ μαθητοῦ. Εἰς τοιοῦτο λοιπὸν ἦθος, εἰς τοιαῦτα αἰσθηματὰ πρέπει ν' ἀποδώσωμεν, ὡς παρόντες, ἀξιόλογόν τινα τάξιν αἰτιῶν ἐκ τῶν ἐπενεγκουσῶν τὴν ἐθνικὴν ἀνάστασιν· διότι ἡ ἐνέργεια τῶν σεβαστῶν ἐκείνων ἀνδρῶν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν ἀνεξίτητον ἦτο τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, ἀνήψε τὴν φλόγα τῆς φιλογενεῖας τὴν καταναλώσαντα τὰ δεσμά τῶν πατέρων.

Ὁ δὲ νῦν διδάσκαλος εἶναι κυρίως ὑπάλληλος, δίδωσιν ἔχων προαγωγῆς, ἐαθμῶν, εὐκόλως μεταβάλλων βίου προαίρεσιν, εἶναι μᾶλλον ἀπασχολημένος εἰς τὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου· αἱ δὲ ἀνάγκαι

(*) Ἑλλ.ν. ἐκπαιδ. λογ. 1851. σελ. 48.

(α) Ὁ Γ. Σερβίος.

αὐτοῦ βέποντος εἰς τὴν εὐπάθειαν πολλαπλασιάζον· ταὶ καὶ ποικίλλονται· τὸ ἀστατον τῆς τύχης τοῦ βασιανίζει καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτόν· ὁ ἐνθουσιασμὸς ψυχραίνεται· ἡ ἀριλοκερδὴς ἐκείνη ἐπιμονὴ καὶ ἐπομένως ἡ πρόοδος τοῦ ἔργου χωλαίνει· διὸ ποικίλια τις καὶ εὐχέρεια μαζῶν γνώσεων ἦν εἶχε διατηροῦνται ἐπὶ ἐλάττω τῆς ἐιδικότητός του. Ὅθεν λοιπὸν κατ' ὀλίγον ἡ ἱερωσύνη τοῦ ἔργου μεταβάλλεται εἰς ἐπιτηδεύμα· οἱ δεσμοὶ οἱ συνάπτοντες αὐτὸν μετὰ τῆς σχολικῆς κοινωνίας καὶ μετὰ τῆς τύχης τῆς σχολῆς αὐτοῦ ἀποβαίνουσι καθ' ἑκάστην χαλαρώτερον· ὁ τῆς ἠθικῆς ἐκείνης συγγενείας ἐκλείπει· καὶ τὸ μὲν μάθημα ἐκτρέπεται εἰς ἐπιτηδευματικὸν τι δίδωγμα, ἢ δ' εὐγνωμοσύνη τοῦ μαθητοῦ ἐλαττοῦται.

Ὁ δὲ μαθητὴς (α) τῶν προγενεστέρων σχολείων, ἐν τῇ οὕτως εἶπεν χωρικῆς ἐκείνης κατὰ τὴν ἀπλότητα κοινωνίας, ὅσάκις ἦτο δυνατὸν, κατώκει περὶ τὸν ναόν, ἐνθα ἡ σχολή, ὡς ἐν τινι μονῇ. ἢ ἐν τῇ σχολῇ αὐτῇ, ὡς ἐν Κωνσταντινουπόλει, Κυθωνίαις καὶ ἄλλαχοῦ· ζῶν δὲ ἐν λιτότητι καὶ ἀπλότητι ἐλάτρευε τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ, οὐδ' ὅλως ὑπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου περισπώμενος· ὅθεν ἦτο μὲν μᾶλλον ἢ νῦν σχολαστικὸς, ἀλλὰ καὶ δὲν πρέπει νὰ φανταζώμεθα αὐτὸν ἐπὶ τὸ φορτικώτερον ἔτοιμον νὰ γρονθοκοπηθῆ διὰ μίαν περισπώμενην. Ἀσμένως ἐνησυχολοῦτο κατὰ τὰς ἀνάσεις αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ὑπηρετεί, ἢ ἐκκονοάρχει ἐν τῷ ναῷ, ψάλλοντος παλαιῶν αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου, ἢ ἀνεγίνωσκε περικοπὰς Ἀποστόλων, Προφητῶν, ἢ ἄλλα τινα ἐπ' ἐκκλησιαστικὰ ἀναγνώσματα. Ὅθεν οἱ γονεῖς φρονητῶντες εἰς τὸν ναόν καὶ ἐλπίοντες τὰ τέκνα αὐτῶν οἰοῦναι νεωκόρους, τοιαῦτα ἐπιτελοῦντα καθήκοντα, στενωτέρας τὰς μετὰ τῆς σχολῆς καὶ τοῦ ναοῦ σχέσεις αὐτῶν ἠσθάνοντο. Τοσαῦτα δὲ ἦτον ἐν γένει ἡ σχέσις τῆς ἐθνικῆς παιδείας πρὸς τὴν θρησκείαν, ἐξ ἧς πηγάζει ὁ ὅλως ἐθνικὸς πᾶρά τῶν ἑλληνικῶν λαῶν· χαρακτηρ τῆς ὀρθοδοξίας, ὥστε τοιοῦτο ἐπιμαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ πλῆθος ἐκκλησιαστικῶν ῥητῶν εἰς τὴν δημόδιον γλώσσαν μεταβάντων (β), καὶ αὐτὸς ὁ ἱερεὺς ἐκκληῖο διδάσκαλος.

(β) ΣΗΜ. ΠΑΝΑ. Εἶπομεν ἄλλοτε (Πανδ. πολ. 115, σελ. 450—451), περὶ τῶν κινδύων οὗς διέτρεχον μὲν ἔνεκα τῆς τυραννικῆς ἐι μαθηταί, κατεφρόνουσι δὲ χάριν τῶν γραμμάτων. Πολλαχοῦ τῆ: Ἑλλάδος οὐδὲ καὶ εἰς Ἰσραὴλ καὶ κατὰ κλειστα σχολεῖα, ὡς ἐλέγχετο, ἦτο συνηγενημένον νὰ φοιτήσιν, ἀλλὰ τὴν νύκτα ὡς κλείπεται ἔφερχομενοι λάθρα μετέβαινον εἰς τοῦ διδασκάλου. Ἐν τούτοις καὶ το γινώσκον ἀμαρτίαν τοῦτο:

- « Φεγγαράκι μου λαμπρὸ,
- « Φέξε με νὰ περπατῶ,
- « Νὰ πηγαίνω ἔς τὸ σχολεῖο,
- « Νὰ μαθαίνω γραμμάτια,
- « Γράμματα, μαθήματα
- « Τοῦ Θεοῦ ποιήματα. »

(α) Π. Χ. ἔρρασαν εἰς τὸ μετὰ φόβου, ἢ εἰς τὸ νῦν καὶ εἰς (εἰς τὰ ἔργα) διότι τὸ μετὰ φόβου κ.τ.λ. λέγεται τελευταῖον, καὶ διότι τὸ νῦν καὶ εἰς εἶναι ἐν τῆσι τῶν προπαίων; ἀλλ' οὐκ ἦν φωνή, καὶ οὐκ ἦν ἀκρόασις (εἰς τὴν περιέμενε)· φέρει οὖν ἡλιε (τρομερὸν θέημα)· γοητικὰ λείψανα καὶ τὸ κκεφέφατος· χ. κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Ἡ ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῆς θρησκείας καλλιέργεια τῆς ἐθνικῆς παιδείας παρατηρήθη ἐκπαλαι οὐ μόνον ἐν ταῖς ἀμετακινήτοις θεοκρατικαῖς κοινωνίαις τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλαῖς χριστιανικαῖς κοινωνίαις, κατὰ τοὺς χρόνους· μάλιστα ἐκείνους, καθ' οὓς διήρουν ἐτι τ' ἀποτελέσματα τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, ἢ καθ' οὓς συντεταγμένη τις ἱεροκρατία εἶχεν ἀξίωσιν νὰ κρατῆ καὶ νὰ κατευθύνῃ αὐτὴ πρὸς ἰδίους σκοπούς, τὰς ἡνίας τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν ἡμῶν ὁ ὅλως διάφορος χαρακτηρ τῆς ἐνώσεως τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐθνικῆς παιδείας ἐν τῇ τῶν πατέρων κοινωνίᾳ· διότι ἡ ἐκκλησία συντρέγουσα τὴν δεδουλωμένην κοινωνίαν ἐσωζε τὴν κίεωτόν τῆς ἐθνικῆς παιδείας, καὶ διεδίδε τὰ φῶτα αὐτῆς εἰς οὐδὲν οὔτε πολιτικόν, οὔτε κληρικόν ἴδιον σκοποῦσα καὶ ἀντίθετον τῇ κοινωνίᾳ συμπερὸν, θεωροῦσα μάλιστα τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν ὡς ἀδελ-

διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων (προσποιεῖται διότι φοβεῖται)· ὁ δὲ παράνομος Ἰούδας οὐκ ἠθουλήθη συνειναι (ἐνέμενεν εἰς τὸ κακόν)· ἄρον ἄρον σταύρωσον αὐτόν, (διὰ τῆς βίας). Κύριε ἐλέησον, τί εἶναι τοῦτο; (ἀπορῶ)· προφηγοῦνται τὰ ἀναστάσιμα (προφηγοῦνται οἱ προσητάμενοι, προσητάμενοι τὰ οὐρανοῦ)· ὁ δὲ τόπον τῆ ἐργῆ (παρὰ κώρησον τὸ καίρη)· ἔρχου καὶ ἴδε, ἢ γέυσα σε καὶ ἴδε τα (θεοκίμασον τὰ λεγόμενα)· εἶδεν ὁ Φίλιππος τὸν Πανακὰ ἡλ (εἶδεν ἕρπον αὐτῶ)· Θεοῦ Κύριε, φυλακὴν τῆ στόματί μου (οἴχησον). καὶ ἔσται ἡ δευτέρα πλάνη χεῖρων τῆς πρώτης (τὸ ἱπόμενον σφάλμα ἔσται χεῖρον)· ἔχουσι τὴν γινῶσιν οἱ φύλακες (φροντίζουσιν οἱ ἔχοντες συμπερὸν)· ἀνθρώπου καὶ κτήνη σωσον, κύριε (εὐθέως τις ὁ ἀνήρ)· εἶπε καὶ ἐγένετο (ταχέως ἐτελέσθη)· ἔπεισε τὸ ποτήριον (ἐπάθε πικρὸν δυστύχημα)· εὐλόγησον, πάτερ (ἀρχισον). Κύριε, πλῆθυνον τὸν θυμὸν σου (τὸ ἐρχόμενον καλὸν εἶπε)· αὐτίκα)· τὰ κῶλα ἐν τῇ ἐρήμῳ (ἐτελεύτησε μακρὰν οἰκίαν)· ἐκκμαν τὸν οἶκόν του γῆς Μαδαῖαμ (τὸν κατέστρεψαν) κ.τ.λ. κ.τ.λ. Πολλὰ δὲ τῶν ῥητῶν τούτων εἶναι ἀσπειότερον ἐνηρμοσμένα· οἷον φῶρα καὶ τῶν γονεῶν (ὡς Ἰωάννου καὶ τῶν γονεῶν) φλυκρίας τὸ ἀνάγνωσμα· ὡς Ἰωάννου τὸ ἀνάγνωσμα)· τὸν ἔδοσε (ἔβλεπον) τῶν παθῶν του τὸν τάρραχον (τὴν ἐξήλασε πολὺ)· ἐπὶ ἐβλύου κριμαμένους (γυμνὰς, ἄπορος)· Ἡσαῖα χόρευσε καὶ παρθένοι χεῖρετε κ.τ.λ. κ.τ.λ. Τέλος πολλῶν ῥητῶν διεστράφη ἢ χρεῖαι ὑπὸ ἀπελοῦς τινος ἀμαθείας· οἷον ἔκμαν τὸ ἀνάστα ὁ θεὸς (ταρχήν)· ἐπέρασεν ζῶν ἡ Χαρυσάμενος (εὐθύμως)· ἔβλεψ τὸν Ἀδάμ (κατὰ τὰς ἐλυτρώσω, (βάπτισον αὐτόν). φθάνει καὶ ὁ περὶ οὐστῆ (εἶναι ὑπερῆκον) κ.τ.λ. κ.τ.λ. Ἐν οὐδεμιᾷ δὲ χριστιανικῇ δυνάμει γλώσση περιέλαβε τοσοῦτον πλῆθος ἐκκλησιαστικῶν ῥητῶν· μολὶς φερρεῖται ἀπαντῶμεν τινὰ εἰς τὴν γαλλικὴν γλώσσαν τοῦ λαοῦ, οἷον il est connu comme Basabas a la passion (εἶναι περιόκωστος) il s'est trouvé comme ignificati a vâpres (ἀρμολίως)· il lui a parle a l'issue (γράφει issue) de la messe κ.τ.λ. Ἀλλὰ καὶ σχολικαὶ τινε: ῥήσεις εἶχον περιέλαβε εἰς τοῦ λαοῦ τὸ στόμα, οἷον· δὲν ἐβγαίνεον νόημα (ἀκατέλληπτον τὸ χωρίον, δὲν ἐννοεῖται τοῦ λέγοντος ὁ σκοπός)· ἢ γοῦν, δ'ηλαδὴ ἄρη, λοιπὸν (ψυχολογικὰ λείψανα) καὶ τὸ κκεφέφατος· χ. κ.τ.λ. κ.τ.λ.

(α) Ὁ Γ. Σερβίος.

φὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς. Ὡς ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Χρυσόστομος, ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Πλάτων συνάπτονται ἐν τῇ ἐγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Πατοῦσα, ὡς μετὰ τὸν ἀγίον ἀγιογραφεῖται ἐν τοῖς νόμοις ὁ Σόλων, ὁ Χίλων, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πλούταρχος κ.τ.λ. διότι αἱ εἰκόνες τῶν ἀνδρῶν τούτων ὄντως ἀνάκεινται πολλαχοῦ ἐν τοῖς ναοῖς· οἷον ἐν τῷ ναοῦ Πανακρίας τῆς Πορταΐτιδος ἐν τῇ τῷ Ἱεράων μονῇ ἐν Ἀθῶνι. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐρημικία τῆς ζωγραφικῆς Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων τῆς Θεσσαλίας, διδάσκει πῶς καὶ πῶς νὰ ἀγιογραφῶνται ἐν τῷ ναῷ οἱ ἀρχαῖοι σοφοί. Ὅπως δὲ δικαιολογηθῆ ἡ παρουσία αὐτῶν, τὸ κεφάλαιον ἐπιγράφεται *Ἐλληνας φιλόσοφοι προεπιόντες τὴν ἐκδόρκασιν τοῦ Χριστοῦ* (α).

Οἱ προϊστάμενοι πρὸ πάντων τῶν ἐλληνικῶν σχολείων περικαιόμενοι τότε ὑπὸ φιλογενεῶς καὶ εἰσεθεῶς ζήλου δὲν ἐθεώρουν τὸ ἔργον ὡς πάρεργον αὐτοῖς ἐπιβεβλημένον ἔλαος, οὔτε ὡς ματαίαν τινα θεραπευτικὴν τῆς φιλοδοξίας των τιμὴν· ἀλλὰ φοιτῶντες εἰς τὰς σχολὰς καὶ ἴδιον ἐκνυτῶν χρέος θεωροῦντες τὴν προαγωγὴν αὐτῶν, ἐμερίμων, ἐνεψύχουν τοὺς μαθητὰς, ἐτίμων τοὺς διδασκάλους, ἐφείλκουν ὑπὲρ τῆς σχολῆς καὶ τῶν πενεστέρων μαθητῶν τὴν συνδρομὴν καὶ τὴν προστασίαν τῶν πλουσιωτέρων· οὗτοι δὲ ἐνθουσιῶντες ἀνέδειξαν φιλογενεῖας καὶ φιλομουσίας παραδείγματα ἅτινα μέλλουσι νὰ τιμῶσι τὴν ἐλληνικὴν κοινωνίαν ἐνόσω πάλλουςιν εὐαίσθητοι καρδίαι. Ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα συνορῶν τις ἤθελεν ὑποθέσει, ὅτι ἡ πατρις, τὸ προσφιλὲς ἐκεῖνο ἀντικείμενον τῆς λατρίας τῶν πατέρων, ὑπῆρχε μᾶλλον ἐν δεδουλωμένῃ τῇ Ἑλλάδι ἢ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ. Ἀλλὰ χάριτι θεῆα εἰς πολλοὺς καὶ τῶν ἐντὸς καὶ τῶν ἐκτὸς μάλιστα ὁμογενῶν, παρ' οἷς ἀγνὴν τηρεῖ ἐτι τῆς πατρίδος τὴν ἰδέαν ὁ διακτής αὐτῆς πόθος, παρὰ τοῖς πλουσίοις μάλιστα τοῦ ἔθνους, ἡ εὐγενὴς ἐκεῖνη παράδοσις τῆς ἐνθέρμου καὶ εὐεργετικῆς φιλογενεῖας περιώζεσθαι ἐτι ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος.

Ὁ δὲ καθ' ἡμᾶς μαθητῆς, μεταβληθειῶν ἤδη πασῶν σχεδὸν τῶν σχέσεων τοῦ βίου αὐτοῦ, τοῦ ἀπὸ χωρικοῦ οὕτως εἰπεῖν μεγαλοπολιτικοῦ γενομένου, ἐν μὲν τῇ σχολῇ σήμερον εὐρίσκει μείζονα ποικιλίαν γνώσεων καὶ θεωριῶν καὶ μεθόδους ἐν γένει δοκιμωτέρας· ἀλλὰ δὲν εὐρίσκει δυστυχῶς τὴν ἐλληνομάθειαν ὡς ἐθνικὴν παιδείαν, οὔτε τοὺς δεσμούς ἐκείνους τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀφοσιώσεως τῶν δὲ θρησκευτικῶν καθηκόντων ἢ ἐκπλήρωσις παρεκκλίνει κατ' ὀλίγον εἰς τὸ ἐξωτερικώτερον. Ἐκτὸς δὲ τῆς σχολῆς εὐρίσκει ἀπείρους καὶ πολυεῖδεις περισπασμούς ὅλως ἀγνώστους εἰς τοὺς πατέρας. Ἀποβλέπων λοιπὸν εἰς τὴν εὐπάθειαν, τὴν ἐπιδειξίν, τὴν ματαιοσπουδίαν ἀποκτᾷ χαρακτῆρα

(α) Παράδειγμα ἀνάλογον ἐν τῇ ἰσπερὶς Εὐρώπῃ ἐν καὶ μόνον ἀπαντᾷται ἐν τῇ ἐν Οὐλμῃ τῆς Βυρτεμβέργης μητροπόλεως (Idemmanuel d'iconographie chrétienne, par Didron 181. 151.)

ἦτον ἐστηριγμένον καὶ σταθερὸν. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν μυθιστορημάτων καὶ ἄλλων ἀσκόπων βιβλίων, παρέχει εἰς αὐτὸν ἰδίον τινα χρωματισμὸν, πνευμάτι ψυχρότητα καὶ ἀδιεφορίας καὶ ἀνάπτυξιν τινα νοερὰν οὐχὶ πάντοτε ὑγιᾶ, πρὸς βλάβην πολλῆς τῆς μετριοφροσύνης αὐτοῦ. Ἐχὼν δὲ πρόωρον τινα πείραν ψυχραίνουσαν παρκαίρει τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἀποβαίνει μᾶλλον σκεπτικὸς καὶ ζητητικὸς καὶ φιλόδοξος. Ἐνῷ δὲ τὰ μέσα τῆς παρεκτροπῆς αὐτοῦ πολλαπλασιάζονται, οὔτε ἡ κατ' οἶκον, οὔτε ἡ ἐν τῇ σχολῇ, οὔτε ἡ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἠθοποιὸς ἐπαγρύπνησις αὐξάνει ἀναλόγως· ὅθεν φόβος πολλὸς ἐπίκειται μήποτε δωρεὰν ἀπολεσθῶσιν αἱ πατροπαράδοτοι αὐτοῦ ἀρεταί.

Γνωστὸν εἶναι, ὅτι πάσης πολιτικῆς ἐπαναστάσεως προηγείται ἠθικὴ τις μεταβολὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου· οὕτω καὶ τῆς ἡμετέρας παλιγγενεσίας προηγῆθη θαυμασιὰ τις διεγερσις τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, διακτής τις πόθος παιδείας καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας. Ἐκαστος λοιπὸν τότε τῶν διδασκάλων, τῶν λογίων ἢ συγγραφέων ἐζήτησε παντὶ σθένει νὰ συνεισφέρῃ τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἀνάστασιν τῆς πατρίδος, ἢν παντὶ σθένει συνεπέσπειυθεν ὁ κληρὸς. Τοσοῦτον δὲ συνήθεις εἶχον ἀποβῆ αἱ περὶ γλώσσης καὶ διδασκτικῶν μεθόδων συζητήσεις, ὥστε σπανίως ἐξεδίδετο σύγγραμμα οὕτινος ὁ πρόλογος δὲν μετεῖχεν αὐτῶν (α). Ὁ Κοραῆς, ἡ σθεαστὴ ἐκεῖνη εἰκὼν τῆς φιλοπατρίας καὶ φιλομουσίας, ὡς πατριάρχης τῶν λογίων τοῦ ἔθνους, τὰ σαθρὰ τοῦ παλαιοῦ οἰκοδομήματος θεμέλια ὑποσκάπτων, μετὰ ζήλου, ἠγωνίζετο νὰ εἰσαγάγῃ ἐν τοῖς σχολείοις μεθόδους συμφωνότερας πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ· ὅλοι δὲ κατόπιν αὐτοῦ οἱ λόγοι κατεφέροντο κατὰ τῶν καθεστῶτων.

Τότε ὡς πρὸς τὴν γλώσσαν ἐπεκράτησαν τρία συστήματα· οἱ μὲν θεωροῦντες τὴν ἀρχαίαν γλώσσαν ὡς ζῶσαν, πεποιωμένοι κατὰ τὸν ἑλληνα λόγον, ὡς ὁ ἀοιδίμος Δούκας, ὄνειροπολοῦντες τὴν ἀνάστασιν αὐτῆς, ἀλλὰ λησμονοῦντες, ὅτι ἡ γλώσσα εἶναι ἐκφρασις κοινωνίας καὶ ὅτι κατὰ τὰς φάσεις αὐτῆς κατ' ἀνάγκην μεταβάλλεται, ἐγνωμάτευον ἄκρατον χρῆσιν τῆς ἀρχαίας, καὶ καταφρονοῦντες τῆς λαλουμένης κατεφέροντο κατὰ τῶν τάναντία φρονούντων, ὡς ὁ μακαρίτης Κοδρικᾶς. Οἱ δὲ θεωροῦντες τὴν ἀρχαίαν ὡς ὅλως νεκρὰν ἠσπάζοντο τὴν ἀγοραίαν γλώσσαν, καὶ αὐτὴν τὴν ὀρθογραφίαν πολλῶς ἐκ συστήματος ἀμελοῦντες, λησμονοῦντες καὶ οὗτοι, ὅτι ἡ γλώσσα, ὄργανον οὐσα ἰδεῶν, δὲν δύναται νὰ ἦται ἡ αὐτὴ ὡς πρὸς τὸν ἀπαιδευτὸν καὶ ὡς πρὸς τὸν λόγιον· καὶ ὅτι ἡ χυδαία γλώσσα εἶναι κατὰ τόπους διάφορος, ὥστε ἀνάγκη ἦτον ἀφρευκτος ἢ τοπικὴν τινα διάλεκτον νὰ παραδεχθῶσιν, ἢ παράδοξον τι κράμα πασῶν τῶν διαλέκτων νὰ κατασκευάσωσι· τούτων δὲ οἱ ὀπαδοὶ ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰκανῶς ἀστοιχειώτοι κατὰ

(α) Πλὴν τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸ τὸ λεξικὸν Γρηγορίου τοῦ Ζακλίλογλου περιέχει μὲν πρὸς τὴν γλώσσαν πρόλογον.

τὴν ἀγοραίαν γλώσσαν. Οἱ δὲ τέλος τὴν μέσσην μεταξὺ δύο ὑπερβολῶν βεβλίζοντες ἐπέσβευσον βεβαιάν ἐπανόρθωσιν τῆς λαλουμένης ὡς γλώσσης· διὰ τῆς ἀρχαίας, καταδεικνύοντες τὸν ἀφρευκτὸν μακαρωνισμὸν, ἢ χυδαϊσμὸν τῶν ἐναντίων. Ταύτης δὲ τῆς αἰρέσεως ἐξῆρχεν ὁ Κοραῆς ἔχων περὶ ἐκνυτῶν ζηλωτᾶς καὶ θιασώτας πάντας τῆς προόδου τοῦς λόγιους· ὅθεν ἡ φιλολογικὴ ἐκείνη πάλιν εἶχεν ἐκτραχλησθῆ μέχρις ἀτοπημάτων. Ἀλλὰ τέλος οἱ περὶ τὸν Κοραῆν ἐπεκράτησαν εὐκόλως, διότι ἠσπάζοντο σύστημα λογικὸν καὶ ἐπιδεικτικὸν προόδου, ὡς ἐφάνη ἐκ τῶν πραγμάτων· διότι ἡ γλώσσα ἐκτοτε τόσον προώδευσεν, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Κοραῆς πρὸ πολλοῦ εἶναι ἐκπρόθετος· καὶ ὁ αὐτὸς πολλὰς συγγραφάς, τὸ δεύτερον ἐκδιδὼν, ἀναγκάζεται νὰ διορθώσῃ τὸ λεκτικὸν αὐτοῦ.

Ἡ αὐτὴ διχογνωμία, ὡς ἐκφρασις δύο ἀντιθέτων κοινωνικῶν προαιρέσεων, ὧν ἡ μὲν εἰς τὰ καθεστῶτα ἐμμένοντα ἀνέστρεψε μᾶλλον εἰς τὸ παρελθόν, ἢ δὲ τὰ μὴ καλῶς κείμενα μετακινούσα ἀπέβλεπε μᾶλλον εἰς τὸ μέλλον, ἐπεκράτει ἐπομένως· καὶ ὡς πρὸς τὰ σχολεῖα ὅθεν τὰ μὲν, οἷον τὸ τῆς Πάτμου, τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κ.τ.λ. οὔτε μεταβολὴν μεθόδου, οὔτε εἰσαγωγὴν νέων γνώσεων ἀπέμεινε· ἐδέχοντο τὰ δὲ, οἷον τὸ τῆς Σμύρνης, τῶν Κυθωνιῶν, τῆς Χίου, τὰς νέας ιδέας ἀσμένως ἀποδεχόμενα εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν μεθόδων πρόθυμα ἦσαν. Καὶ ἐκ τῶν διδασκάλων λοιπὸν οἱ μὲν τὰ τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης ἀκριτα εἰσῆγον, οἱ δὲ λιπαρῶς τοῖς καταπαράδοτοις ἐνεκνυτο. Τὴν μέσσην τέλος μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὑπερβολῶν βεβλίζοντες, ἄλλοι τινὲς τὰς μὲν πατροπαράδοτους μεθόδους νὰ τελειοποιήσωσιν ἐσπευσαν, εἴτι ἐκφυλισθὲν ἀποξένους· καὶ εἴτι καλὸν ἀνευ βίας εἰσάγοντες, τὴν δ' εὐρωπαϊκὴν ἐπιστήμην οἰοῦν ἐλληνίζοντες. Τούτων δὲ προεξήρχεν ὁ πολὺς Λάμπρος ὁ Φωτιάδης, ὁ τῇ πατρίδι πολὺ λά συνενεγκὼν, οὐχὶ διὰ συγγραφῶν, οὐχὶ διὰ συζητήσεων, ἀλλὰ μάλιστα διὰ τῆς διδασκαλίας, ὃ ἦς ἐνετύπωσε τὰς ὑγιεῖς αὐτοῦ ἀρχὰς εἰς γενεάν τινα ἀξιολόγων διδασκάλων.

Τοιοῦτός τις ἐγχειματισμὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς σοφίας, τελειοποιῶν ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ μὴ καθαιρῶν τὰ καθεστῶτα, εὐκατῶν βεβλίζετο νὰ συνεχισθῇ· ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ αἱ φιλολογικαὶ ἐπαναστάσεις ὑπερακοντίζουσι πολλῶς τὸν σκοπὸν· ὅθεν τὰ λείψανα τῆς ἐθνικῆς ἐμπειρικῆς σχολῆς, κατὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν γνώσεων ἐλαττούμενα, παρεγνώρισαν πολλῶς τὴν ἐκ τῆς Ἑσπερίας σοφίαν. Οἱ δὲ ταύτης μετασχόντες παρεγνώρισαν πολλῶς τὴν ἐθνικὴν παράδοσιν· ὥστε ἀντὶ ἐν Ἑλλάδι νὰ τελεσθῇ ἡ ποθητὴ συγχώνευσις τῶν δύο τούτων ἀναγκαίων στοιχείων, ἐπανηγυρίσθη ἐξ ἐναντίας τὸ διαζύγιον τῆς παλαιᾶς ἀπὸ τῆς νέας γενεᾶς τῶν διδασκάλων· τὸ δὲ κακὸν ἐγένετο μάλιστα ἐπαίσθητόν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς, ἥτις ἐνῷ ἐδιδάσκετο ὡς ὅλως ζῶσα, διδά-

σκειται σήμερον ὡς ὅλως νεκρά· Πῶς εἶναι τὰ ἐμμετρα ἐκεῖνα γυμνάσματα τῶν πατέρων; πῶς τοῦλάχιστον ἡ εὐχέρεια περὶ τὴν ἐλληνιστὴν ἐκθεσιν ἰδεῶν, ἔστω καὶ καθ' ὅσον μόνον ἀπαιτεῖται εἰς ὀρθὴν ἀντίληψιν τῆς λογοτεχνίας τῆς νεωτέρας ἡμῶν γλώσσης; Ὑπερβολὴν λέγομεν, ἂν καταδεικνύωμεν καὶ γυναίκες Κωνσταντινουπολίτιδας φερεῖσθαι, αἵτινες ὑπὸ παλαιότερων διδασκάλων διδασκάλων ἐλληνίζουσι τὸ φρόνημα καὶ τὴν γλώσσαν μᾶλλον ἢ πολλοὶ διδασκαλοὶ (α)·

Ἀλλ' ἔτι μ' ἐλέγη τις ὡς μεθ' ὑπερβυλλούσης σπογγῆς λατρεύοντα τὸ παρελθόν, ὑπὸ νεστορείου τινος αἰσθητῆτος ἀκρίτως κατεχόμενον, καὶ ὡς εἰς χρυστοῦν αἰῶνα εἰς τὴν παρερχομένην γενεάν ἀτανίζοντα τὸ βλέμμα. Καὶ τὸ αἰσθημα τοῦτο τόσον εἶναι φυσικὸν εἰς τοὺς προβαίνοντας τὴν ἡλικίαν, εἰς τοὺς συλλόγους μάλιστα τῶν γερόντων τοὺς προϊσταμένους ἐν πολλαῖς καὶ γεωργικαῖς καὶ νομαδικαῖς κοινωνίαις τῶν ἀρχαίων, ὥστε καθόλου θεωρούμενον δύναται ἐν μέρει νὰ ἐξηγηθῇ τὴν τοσοῦτον ἐν γένει διαδοθείσαν ἰδέαν εὐδαιμονοστέρου παρελθόντος αἰῶνος εἰς τὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλ' ὅχι· τὸ παρελθὸν βεβαίως καλὸν δὲν ἦτο· ἤρμοζε δὲ μόνον εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην· σχεῖσιν ἔχον πρὸς τὴν ἐν δουλοσίνῃ καὶ τρόμφ ζῶσιν ἐκεῖνην γενεάν τῶν μαρτύρων καλὸν δὲν ἦτο, σπεύδουμεν νὰ τὸ ἐπαναλάβωμεν, διότι ὁ ἔπαινος τοῦ παρελθόντος εἶναι ἀποτρόπαιον ὄργανον εἰς τὰς χεῖρας τῶν βουλομένων νὰ συκοφαντήσωσι τὸ παρόν. Τίς δύναται νὰ ποθήσῃ τοὺς χρόνους ἐκείνους; σκότος ἀμαρτίας ἐπεσκίαζε τὸν νοῦν· ἐπίστυμοι λόγοι ὠνόμαζαν τὸν πύργον τοῦ Κυβήστου σχολεῖον τοῦ Σωκράτους (β)! ὁ Σέργιος ἔγραψε κατὰ τοῦ συστήματος τοῦ Κοπερνίκου· καὶ αὐτὴ ἡ ἀπλότης τῶν ἡθῶν εἶχε τι τῆς παιδικῆς ἡλικίας· διότι ὅταν αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις ὡς τὴν περιωρισμένα, καὶ οὐδὲν προσδοκᾷ στάδιον ἐπιφανῆται, πάσης ἐκλειπούσης φιλοδοξίας, ὁ λαὸς ὡς ἐν τροχίᾳ βεβαίως τὴν πεπατημένην· ὅθεν οὐδὲν γενναῖον οὔτε ἐννοεῖται, οὔτε κατορθοῦται. Ἀλλὰ καὶ φόβος μήποτε ἐπανελεθῇ τὸ παρελθόν οὐδεὶς ἐπίκειται· διότι ὑπέρχεται νόμος· τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας εἶναι ἡ κίνησις· ὅθεν σήμερον τοσαύτη ἦδη τοῦ παρελθόντος λήθη ἐπεγένετο, ὥστε οὐ μόνον τὰ ἐν αὐτῷ κακὰ ἀμετακλήτως παρελθόν, ἀλλ' ἔσως δυστυχῶς καὶ τὰ ἐν αὐτῷ καλὰ.

Ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς διὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀναπτύχθη καὶ διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ τελειωθείς, εὐρότερος καὶ τελειότερος πάντων τῶν προηγησάμενων, ἀδελφοποιῶν τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἀτομα, ἀφομοιοῦσά αὐτὰ, ἐξαλειφόμενων τῶν μερικωτέρων χαρακτῆρων. Ὅθεν παντὶ ἔθνει, εἰσερχομένῳ εἰς τὸν κόλπον τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκογενεῖας, ὡς ὁρος ἐπιβάλλεται ἡ ἀπώλεια τῶν τοπικωτέρων καὶ

(α) Εἶδον κατὰ τὴν γῆν ὡς ἐκδοτὰ παρὰ τὴν ἑλπίδα, ἐφ' ὧν διὰ βιολογίας ἦσαν καχεκταμένα ἰαμβεῖα ἰκανῶς ἐντιχνα καὶ φιλόλογα καὶ τοιαῦτα ἦσαν συνήθη.
(β) Turcoer. σελ. 461. κλ.

μερικωτέρων χαρακτήρων· διότι γενικός, επικρατούντων των μερικῶν, δὲν τελειοποιεῖται πᾶν δ' ἔθνος ἄλλως βουλευόμενον καταδικάζει ἐαυτὸ εἰς σικιὴν τινα ἀπομώνων. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀφομοίωσιν ταύτην μεγίστη ἀπαιτεῖται φρόνησις καὶ προσοχὴ, διότι πολλάκις ἀντὶ τῶν κακῶν μόνων συναποβάλλονται καὶ τὰ καλὰ, καὶ ἀντὶ τῶν καλῶν, ὑπεισάγονται δοκοῦντα καλὰ. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐνεργότερος βίος ἐπελθὼν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν, μὴ δυναμένην τοῦ λοιποῦ νὰ ἐμμένῃ εἰς τὴν πολιτικὴν ἐκείνην νάρκην τῆς τουρκοκρατίας, ἤνοιξεν εὐρύτερα προόδου στάδια. Ἀλλ' ἡ ἡμετέρα κοινωνία ὁμοιάζει πρὸς ἄπειρον παιδαγελλόμενα τῆς πατρώας κώμης καὶ αἴτης ἐμπεσόντα εἰς μεγάλους πόλιν, ἀνευ ὁδηγοῦ εἰς πολυεῖδεις κινδύνους ὑποκείμενα· οἱ δὲ νόμιμοι αὐτοῦ κηδεμόνες δὲν εἶχον πάντοτε τὴν ἀναγκαίαν οὔτε γνώσιν, οὔτε δύναμιν νὰ ποδαγετήσωσιν αὐτὸν ἀσφαλῶς. Ὅθεν καὶ ὡς πρὸς τὰ τῆς παιδείας, διεδόθη μὲν αὐτῇ κατὰ πολλῶν μεζύονα ἑκτασιν ἢ δημοτικῆ ἐκπαίδευσις ἥδη εἶναι ἱκανῶς ἐκτεταμένη, ἢ μέση ὀργανωμένη, καὶ ἢ ἀνωτέρα τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι ἐγκαθιδρυμένη, τὰ δὲ ἐπιστημονικὰ μέσα ὁσημέραι πολλαπλασιάζονται. Ἀλλὰ δι' αὐτὰ ταῦτα ἡ ἐκπαίδευσις, ὡς εἰκός, εἶναι ἤττον βαθεῖα, καθ' ὅσον μάλιστα ἀπορᾶ τὴν ἑλληνικὴν, διότι πᾶν τὸ ἐκτενόμενον σμικρύνεται κατὰ βῆθος. Εἶθε λοιπὸν πρὸς τῆ ποικιλίᾳ τῶν γνώσεων καὶ τὴν ἐμβρίθειαν τῶν προγόνων καὶ τὴν εὐσεβείαν τῶν πατέρων προσλαβόντας, ἀναδειχθῶμεν οἱοί ἐκεῖνοι ἔρχοντο καὶ ἡ πατρὶς προσδοκᾷ καὶ τὸ μέλλον ἡμῶν ἀπαιτεῖ!

Πολυτίμους πρὸς τούτοις ἀρετὰς ἐκκληρονόμησεν ἡ παροῦσα γενεὰ πρὸς τῶν πατέρων αὐτῆς· τὰ συγγενικά καὶ στοργικά ἐν γένει αἰσθήματα εἶναι πολλῶν μᾶλλον ἀκμάζοντα παρ' ἡμῖν, ἢ παρὰ τοῖς μᾶλλον πεφωτισμέναις κοινωνίαις· ἀδελφός π. γ. ἢ ἄλλος τις συγγενής, ὄρφανὰ ἀνατρέφων καὶ ὑπὲρ αὐτῶν θυσιαζόμενος καὶ κκουχούμενος, εἶναι οὐκ σπάνιον φαινόμενον· τὸ δὲ κάλλιστον, ὅτι εἰς ἡρωϊκὰς πολλὰκις τῶν ὑποδαλλόμενος θυσίας, θεωρεῖ ἀγογγύστως τὸ πρᾶγμα ὡς σύνθησις. Τίς δύναται πέλος ν' ἀρνηθῆ τὴν μοναδικὴν ὄντως φιλομάθειαν τὴν τὸν νεώτερον Ἕλληνα ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος χαρακτηρίζουσαν; τὴν ἀκόρεστον ἐκείνην δίψαν τοῦ εἰδέσθαι, τὴν καθ' ἑκάστην ὑπ' ὅψιν ἡμῶν ἀναδεικνύουσαν πράξεις αἰτινας ἀλλαγῆς μετὰ κρῆτος ἤθελον τῆς τοῦ νενομισμένου βραβείου τῆς ἀρετῆς, παρ' ἡμῖν δὲ μόλις παρατηροῦνται, πόσον φαίνονται συνήθειαι!

Ματαίᾳ λοιπὸν εἶναι ἡ φωνὴ τῆς μοιρῆς καὶ τῆς ἀπελπισίας· διότι συνορῶντες, ὅτι ἂν αἱ ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις δὲν εἶχον προλάβει νὰ συλλέξωσιν τὴν ἀναγκαίαν ἐκ παραδόσεως πείραν, ὡς λίαν περιττώμενα ὑπὸ τῶν πολιτικῶν περιπετειῶν, δὲν ἠδυνήθησαν πάντοτε πάντα νὰ πράξωσι τὰ καλὰ, οὐδεὶς ὅμως εὖ φρονῶν δύναται νὰ παραγνωρίσῃ τὴν φιλομουσίαν αὐτῶν τε καὶ τῶν βουλευτικῶν σω-

μάτων ταῦτα συνορῶντες, λέγω, καὶ τοὺς εἰς βελτίωσιν τῶν παρόντων νῦν καταβλαλλόμενους ἀγῶνας δικαίως ἐλπισταίους πρὸς τὸ μέλλον.

Ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἐλπίζόμενα δὲν πρέπει παρὰ τῆς κυβερνήσεως μόνῃς νὰ προσδοκῶμεν· διότι εἰς πλείστα ἀπαιτεῖται πρὸ πάντων τῶν πολιτῶν ἡ σύμπραξις. Ἡ ἀτέλεια τῆς παιδαγωγίας φερρεῖται εἶναι κατὰ πολὺ ἔργον τῆς κατ' οἶκον ἀγωγῆς, ἥτις ἐν γένει οὔτε κατηρτίσθη, οὔτε ἠδύνατο εἶναι νὰ κατηρτίσθῃ προσηκόντως· καὶ ὁμοίως ἡ πρόοδος αὐτῆς εἶναι ἀνευκτος εἰς εὐμερίαν καὶ τῶν σχολῶν καὶ τῶν πολιτῶν. Ἐνθεν λοιπὸν πηγάζουσι βιρέα καθήκοντα εἰς τοὺς γονεῖς, νὰ ὦσιν ἀγρυπνοὶ περὶ τῶν ἰδίων τέκνων, ἢ δὲ στοργῇ νὰ μὴ ἀναγκάζωσιν αὐτοὺς νὰ υποκατακλίνωνται εἰς τὰς ὀρέξεις αὐτῶν· ἀλλ' ἀκριβεῖς ὄντες τηρεῖται τῶν ἀρχῶν δι' ὧν εὐδοῦται ἡ ἀγωγή, νὰ τακτοποιῶσι τὸν βίον τῶν παιδῶν, ἀπαιτητικοὶ εἰς τὰ πρακτικὰ γινόμενα, ν' ἀποκρίπτωσι πρὸ πάντων αὐτὰ ἀπὸ τῶν ἀφορμῶν τοῦ νὰ ἔλεψωσι καὶ ν' ἀκούσωσι παρατρέφοντα, οἷα τὰ ὅχι πολλὰ σπάνια ἀξιώματα, τὸ ψεῦδος εἶναι τὸ ἄλας τῆς ἀληθείας, ἡ ἀσεβεία πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ πλησίον, καὶ μάλιστα νὰ καλλιεργῶσιν εἰς τὰς ἀπαλὰς αὐτῶν καρδίαις τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα, τὴν ἐδραϊκὴν πάσης καλῆς ἀγωγῆς θάσιν.

Ἦμεῖς δὲ, ὦ φίλτατοι παῖδες τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου, ἀκούσαντες, πόσων ἀγαθῶν εὐμοιρεῖτε, ὧν ἐστεροῦντο οἱ πατέρες ἡμῶν, εὐγνωμονεῖτε πρὸς τὸν Δοτῆρα παντὸς ἀγαθοῦ, τὸν ταῦτα ὑμῖν παρασχόντα· εὐγνωμονεῖτε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, διότι ἐκεῖνων αἱ θυσίαι καὶ αἱ ἀρεταὶ ταῦτα ὑμῖν σήμερον παρεσκεύασαν. Μὴ καταφρονεῖτε τοὺς διδασκάλους τῶν πατέρων ὑμῶν, ἐπαυρόμενοι ὅτι πλείονα ὑμεῖς μαθάνετε· διότι οὐχὶ ἡ μεζύων τῶν γνώσεων ποικιλίαι, ἀλλ' ἡ βαθεῖα περὶ τῶν ἐγνωσμένων σκέψις μαρτυρεῖ τὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ. Ἄν δὲ ὁ μαθητὴς σήμερον γινώσκῃ πλείονα π. γ. μαθηματικά ἢ ὁ Ἀρχιμήδης, διότι αἱ ἀνακαλυφθεῖσαι γνώσεις, εἰς τύπους τινὰς ὑπαχθῆσαι, εὐκόλως εἰσχωροῦσιν εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ, τίς ὅμως τολμᾷ, οὐχὶ τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐξαχρωτάτων αὐτῶν διδασκάλων νὰ κατηγορήσῃ τοῦ Ἀρχιμήδους ὡς ἀμαθεστέρου; Τὰ δὲ ὀλίγα λείψανα τῆς γενεᾶς τῶν προγενεστέρων διδασκάλων ἔχουσι ἀρετὰς καὶ ἱκανότητα πολυτίμων, ἥτις, ὡς ἐλέχθη, καθ' ἑκάστην δυστυχῶς γίνεται σπανιωτέρα. Ἄν δὲ φιλοτιμότερον κατηγοροῦσιν ποτε πολλὰ τῶν ἐκ τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης, εἰς τὰ καλὰ μόνον τῶν πατέρων ἀποβλέποντες, οἱ συνετώτεροι ὅμως, κρυφίως τοῦλάχιστον, ἵνα μὴ ἔλθωσιν εἰς ἀντίφασιν πρὸς τοὺς λόγους τῶν, ἀναδιφῶσι τοὺς ἠσκαυροὺς τῶν Εὐρωπαϊκῶν ὑπομνημάτων τῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς, καὶ κατορθοῦσι πολλάκις, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, νὰ συγχωνεύσωσι τὴν ἐκ παραδόσεως ἐμπειρίαν μετὰ τῆς ἐπιστήμης. Μὴ πτοησθε μὲν πρὸς πάντα τὰ ἐξωθεν εἰσαγόμενα, ἀλλὰ τῶν καλῶν ἐρρωμένως ἀντέχεσθε, διότι ἐν τῇ με-

ταγγίσει ἡ ὑποστάθμη βαρυτέρα μεταπίπτει πολλὰκις, ἐλλειπούσης τῆς προσοχῆς. Ἐνθυμούμενοι δὲ ὅτι ἐντολὴ ἡμῶν εἶναι νὰ παιδευθῶμεν διὰ τοῦ ἐσπερίου πολιτισμοῦ, τοῦ πολυτελοῦς ἐκείνου προγονικοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἐξαισίου πολλὰπλασιασθέντος, καὶ νὰ διαδίδωμεν αὐτὸν περὶ ἡμᾶς, φυλάττετε ὡς κειμήλια ὅσα καλὰ πατρώθεν ἀνήκουσιν ὑμῖν, ἐπ' αὐτῶν τὰ εἰσαγόμενα ἐποικοδομοῦντες· ὅθεν τηρεῖτε εὐσεβῶς τὰς ἐγγλωττοὺς ἐκείνας ἐντολὰς ὅσας ἐκ βῆθους τῶν τάφων ἀποτείνουσιν ὑμῖν οἱ πρόγονοι διὰ τῶν ἀθανάτων συγγραμμάτων αὐτῶν θερμαίνετε πρὸ πάντων τὴν καρδίαν διὰ τῆς εὐσεβείας, δι' ἧς ὁ νοῦς καθαρώτερον διορᾷ τὰ πρακτέα· διότι τελεία ἀγωγή εἶναι ἡ ἐν τῇ εὐσεβείᾳ ἐπιστήμη τῶν ὄντων καὶ ἐμπειρία τῶν γινομένων.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΟΥ.

Κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1856—7.

*** * * * *

Πρὸ ἐνός ἔτους, τὴν αὐτὴν περίπου ἡμέραν, ἐθεωροῦμεν μετὰ τῶν ἱερογραφημάτων τῶν μαθητῶν ἀνακειμένην σχεδιογραφίαν μελετωμένης οἰκοδομῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου, πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἐπὶ τούτῳ ἀγορασθέντος τοῦ οἰκοπέδου (α). Σήμερον δὲ ἐν τῇ ἡδὴ ἀνεγερθείσῃ ταύτῃ οἰκοδομῇ, χαρμοσύνως ἐπιτελοῦμεν τῶν σχολικῶν ἐργῶν τὴν ἐπιστημονικὴν. Ἄς ἀναπέμψωμεν λοιπὸν πρώτιστα πάντων τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν εἰς τὸν πατέρα τῶν φῶτων τὸν παντὸς ἀγαθοῦ τελειουργόν, τὸν τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν ἐν πάσῃ δυσχερείᾳ καὶ παντὶ προσκόμματι στηρίζοντα. Ἐπειτα δὲ ἡδὴ ἐκπληροῦντες καθήκον, δὲν δυνάμεθα νὰ σιωπήσωμεν τὴν ἡμετέραν εὐγνωμοσύνην, καὶ πρὸς πολλοὺς φιλοπάτριδας καὶ φιλομουσοὺς ὁμογενεῖς τοὺς συνεπιλαθόμενους εὐγενῶς τοῦ ἑθνικοῦ τούτου ἰδρύματος, ἐν οἷς διέπρεψαν ἐπὶ τῇ φιλοτιμίᾳ καὶ γενναίᾳ προθυμίᾳ οἱ τῶν καλῶν ἀκόρεστοι ἀδελφοὶ Λακακίδαι, καὶ πρὸ πάντων ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἱ ἐν Δακίᾳ τῆς Μολδαβίας, ὅτε γενναίως τῶν ἑθνικῶν καλῶν κηδόμενος πανοσιώτατος ἔχαργος τοῦ παναγίου τάφου Ἀθανάσιος Καμπάνης, καὶ ὁ τοσαῦτα τῆς ἰδίας αὐτοῦ φιλογενείας δεύματα παρασχὼν Ἰωάννης Κυριακός. Ἐντεῦθεν δὲ ὁ φιλοτιμῶς

(α) Εἰς μεζύονα ἀνεῖν, προσετέθη καὶ ἕτερον οἰκοπέδον, ὅστε τὸ ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Πανεπιστημίου μετὰ τῶν ἰδίων, τετραγώνου τοῦ καταστήματος περιλαμβάνει σήμερον πεντακτετακίους ἀρχιτεκτονικοὺς πύλους.

ὑπὲρ τῶν καλῶν ἀείποτε πρόθυμον ἐαυτὸν παρέχων κύριος διοικητὴς τῆς ἑθνικῆς τραπέζης, περὶ οὗ δικαίον εἶναι νὰ λεχθῆ ὡς ἀκριβῶς ἀληθές, ὅτι ἀνευ τῆς φιλογενεῶς συμπράξεως αὐτοῦ Ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτήριον δὲν κατορθοῦτο. Ἡ σύμπραξις λοιπὸν τῶν φιλοκάλων τούτων ἀνδρῶν, καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων, ἡ εὐγενὴς συμπάθεια ἡ ὑπὲρ τοῦ ἔργου ἐνταῦθα καὶ ἐξωθὴ ἀναρρανεῖται, εἶναι τῶν καταβληθέντων μόχθων ἡδυτάτη ἀμοιβή, καὶ τρανωτάτη ἄμα ἀπόδειξις, ὅτι καλῶς μὲν ἐννοεῖται ὁ κοινωνικὸς τοῦ καταστήματος σκοπός, καλῶς δ' ἐκτιμῶνται, καὶ τῶν πολυειδῶν αὐτοῦ ἀγῶνων οἱ καρποὶ. Ἄνδρες πρὸς τούτοις ἐκ τῶν ἐν Παρισίοις ἐπιστημονικῶν, τῆς ἡμετέρας προόδου ἀκραιφνεστάτοι φίλοι, καὶ τὴν ἐπίνοιαν τοῦ ἔργου καὶ τὸ σχέδιον τῆς οἰκοδομῆς ἐπιδοκιμάσαντες, εἰδείξαν πόσον τῶν ἡμετέρων ἀγῶνων εὐμενεῖς εἶναι κριταί. Χαίρετε λοιπὸν, ὦ εὐτυχῆ τέκνα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου, τοιούτους τῶν ἡμετέρων μόχθων θεατὰς ἔχοντες καὶ ἀθλοθέτας! Ἄς ἀποστρέψωμεν δὲ τὸ βλέμμα, ὅπως ἐν σιγῇ παρέλθωμεν, εἴτι μισόκλον βλέπος κατὰ τοῦ καλοῦ τούτου ἔργου ἐτοξεύθη, εἴτις καθόβουλος τῶν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ἐκπαιδευτηρίῳ ἐγένετο διαστροφή (α).

Ἄλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ἐπεραιώθη σὺν Θεῷ κάλλιστον τῶν ἡμετέρων παιδῶν ἐνδιαίτημα, εὐρύχωρον, ἀνετον καὶ εὐάερον· οὕτω δὲ οὐ μόνον τὸ Ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτήριον ἐδραιοῦται καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, κάλλιστα ἐκπληρουμένης τινὸς τῶν πρώτων αὐτοῦ ἀναγκῶν, ἀπὸ τοῦ νομαδικοῦ οὕτως εἰπεῖν εἰς τὸν μόνιμον βίον μελισταμένου, ἀλλὰ καὶ ἄλλων παιδαγωγικωτέρων καὶ ἠθικωτέρων αὐτοῦ χρεῶν εὐκολωτέρα καθίσταται ἡ ἐκπλήρωσις· διότι οὐδὲν αὐξάνει, τὸ ὑλικῶς εὖ εἶναι τῶν ἐνδιαιωμένων μαθητῶν, οὐδὲν τὴν ἐσωτερικὴν κυβέρνησιν καὶ τὰξιν τοσοῦτον εὐκολύνει, ὅσον τοῦ σχεδίου τὸ ἀπλοῦν καὶ σαόπιμον, καὶ ἐν τοῖς κοιτῶσι παρεχόμενης καὶ ἐν τοῖς ἀκροατήροις καὶ σπουδαστηρίοις καὶ ἐν ταῖς αὐλαῖς καὶ τοῖς κήποις, τῷ μαθητῇ μὲν ἀνέσεως, τοῖς ἐπιτηροῦσι δὲ εὐκολίας οὐ τῆς τυχεύσεως.

Μετὰ τῶν ἐπιγενομένων κατὰ τὸ παρερχόμενον ἔτος ἀξιολογητάτων τοῦ καταστήματος προόδων, πρώτην βεβαίως πρέπει ν' ἀναγγεῖλωμεν τὴν διπλασίωσιν τῶν ἐγγεγραμμένων μαθητῶν, καὶ ἰδίως τῶν τροφίμων, ὡς διατρανοῦσαν τῶν ὁμογενῶν ἐν γένει τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτήριον ἐμπιστοσύνην ἀνδρῶν τῆς τῶν ἰδίων τέκνων ἀγωγῆς κηδομένων. Ἐνεκα τούτου

(α) Ἐργὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἐπιστολὰς εἰς Ἀθηναίων πεμφθείσας, εἰ ἐν τῇ μὲν, καίτοι τῇ 28 Ἰανουαρίου μηνολογούμενῃ, λέγεται, ὅτι Ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτήριον οὔτε ἀνηγέρθη οὔτε ἀνεγερθήσεται, τὰ δὲ λεγόμενα ἐπλάσθησαν ἐπὶ σκοπῇ ἰδιωφελείας· ἐν τῇ δὲ, ὅτι ἐκ τῆς εὐλογίας ἔπαθον οἱ ἐν τῷ καταστήματι παῖδες, ἐν τῇ δὲ τὸν ἐγκαίριον γενόμενον ἀνασημασίον, ὅτι δυνατόν ἦτο νὰ εἰσδῶσιν ἡ νόσος, ἅπαντες δὲ ἀνεξαρτήτως οἱ ἐν αὐτῇ διατίλοισιν, ὡς πάντες γενέσκωμεν, ὑγιέστατοι.

λοιπόν, και τετάρτου προσληφθέντος επιτηρητού, τὰ τῆς παιδαγωγικῆς, ἤτοι ἐσωτερικῆς κυβερνήσεως κατ' εὐχὴν εὐωδῶθησαν, τῶν μὲν οὐδὲν ἔλπιδας παρεχόντων, μετὰ λύπης μὲν ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην ἀπομακρυνθέντων τοῦ καταστήματος, τῶν δὲ λοιπῶν φιλοτιμότερον τὸν τῆς ἰδίας προκοπῆς ἀγωνισαμένον.

Εἰς αὐξήσιν πρὸς τούτοις τῶν ἐπιστημονικῶν τῆς διδασκαλίας μέσων, προσετέθη εἰς τὰς συλλογὰς τοῦ καταστήματος καὶ ἡ τῶν πειραματικῆς φυσικῆς ὀργάνων, καὶ ἡ τῶν γεωμετρικῶν σχημάτων, ἣτις καλῶς ἦδη ἤρξατο συνισταμένη διὰ φιλοτιμου τῶν μαθητῶν ἐράνου, ὧν τὴν εὐγενῆ ταύτην κλίσιν δημοσίᾳ σήμερον ἐπαινοῦμεν.

Κατὰ δὲ τὸ ἐπιόν ἔτος ἔτι ἀξιολογότερα παρὰ σκευάζεται πρόδοσις, ἀπορώσα μάλιστα τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ καταστήματος προσωπικόν, ἣτις ἐν κειρῷ θέλει ἀναγγελθῆ εἰς τοὺς γονεῖς τῶν ἡμετέρων παιδῶν Πλὴν δὲ τοῦ Κ. Ποττίου, ἐξωτερικοῦ ἤδη γενομένου, διὰ τὴν νέαν αὐτοῦ οἰκογενειακὴν ἀποκατάστασιν, καλεῖται καὶ ἕτερος ἐκ Παρισίων λόγιος Γάλλος, μέλλον νὰ συνοική καὶ μετὰ τῶν τροφίμων διατριβῶν νὰ καθιστᾷ τὴν Γαλλικὴν ἔτι μᾶλλον λαλουμένην ἐν τῷ καταστήματι γλῶσσαν. Τούτων λοιπὸν οὕτως ἐχόντων, μετ' εὐχαριστίας ὡς πρὸς τὸ παρελθόν, καὶ μετὰ θάρρους ὡς πρὸς τὸ μέλλον ἀπαγγέλλω τὴν περὶ τοῦ καταστήματος συνήθη ἔκθεσιν.

Τῆς προκαταρκτικῆς τάξεως οἱ μαθηταὶ ἐδιδάχθησαν ὑπὸ τοῦ Κ. Ν. Πολίτου, πλὴν τῆς ἀναλώσεως καὶ γραφῆς, ἱερὰν ἱστορίαν καὶ ἀριθμητικὴν ἐν τῷ Γ'. τμηματι, ἐν δὲ τῷ Β'. ἀνάγνωσιν μετ' ἐρμηνείας, ἐν δὲ τῷ Α'. ἐκ τῆς χρηστομαθείας διάφορα τεμάχια.—Γραμματικῆς ἐν μὲν τῷ Β'. τὸ τυπικὸν μέρος μέχρι τῶν ῥημάτων, ἐν δὲ τῷ Α'. τὰ μέχρι τῶν εἰς μί μετ' ἀπλουστάτων κανόνων ἐν ἤρμοζον δὲ ταῦτα οἱ μαθηταὶ ἔχοντες πρὸ ὀρθολογικῶν τὴν λαλουμένην μάλιστα γλῶσσαν, καὶ ἀσκούμενοι δι' ὀρθογραφικῶν γυμνασμάτων.—Ἱερὰν ἱστορίαν ἐν μὲν τῷ Β'. τὰ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Σολομῶντος, ἐν δὲ τῷ Α'. τὴν αὐτὴν ἐκτενέστερον.—Γεωγραφίαν ἐν μὲν τῷ Β'. προκαταρκτικῶς ἐρμη εἰς καὶ τὰ κατὰ τὴν Εὐρώπην μέχρι τῆς Ἰσπανίας, ἐν δὲ τῷ Α'. τὴν αὐτὴν ὅλην καὶ ἐκτενέστερον. Ἀριθμητικὴν ἐν μὲν τῷ Β'. τὰ μέχρι τῶν κλασμάτων, ἐν τῷ Α'. τὰ μετὰ ταῦτα. Ἐνησχολήθησαν πρὸς τούτοις καὶ τῶν τριῶν τμημάτων οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν καλλιγραφίαν.

Ἐν δὲ τῷ προπαιδευτηρίῳ ἐδιδάχθησαν.

Ἐν μὲν τῷ Γ'. τάξει ὑπὸ τοῦ Κ. Π. Λογοθέτου ἢ Ἑλληνικῆ, ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου τοῦ εἰς Εὐτρόπιον λόγου, Ξενοφώντος ἐκ τῆς Κύρου Ἀναβάσεως καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀπομνημονευμάτων, μετ' ἐρμηνείας κατὰ λέξιν καὶ κατ' ἐννοιαν, καὶ μετ' ἐπιμελοῦς ἐφαρμογῆς τῆς γραμματικῆς, καὶ μετ' ὀρθογραφικῶν γυμνασμάτων. Ἐν δὲ τῷ Β'. ὑπὸ τοῦ Κ. Α. Ψαρχύτου ἐπὶ τοῦ Τιμόνοιο τοῦ

Λουκιανοῦ καὶ τῆς Ξενοφώντος Κύρου παιδείας τοῦ Β'. βιβλίου ὀλοκλήρου, μετ' ἐρμηνείας γραμματικῆς καὶ κατ' ἐννοιαν, καὶ μετ' ἐφαρμογῆς εἰς τὰ τῆς τεχνολογίας, καὶ μετ' ὀρθογραφικῶν γυμνασμάτων. Ἐν δὲ τῷ Α'. ὑπὸ τοῦ Κ. Δεπάστα ἐκ τοῦ Γ'. βιβλίου τῶν Ξενοφώντος Ἑλληνικῶν καὶ τοῦ Εὐαγόρου ἐγκωμίου τοῦ Ἰσοκράτους, μετ' ἐρμηνείας ἐκτενέστερας καὶ ποιικιλωτέρας γραμματικῆς ἀναλύσεως. Ἐπι δὲ οἱ μαθηταὶ ἐγυμνάζοντο ἰδίως. —Τῆς γραμματικῆς δ' ἐδιδάχθησαν ἐν μὲν τῷ Γ'. τὰ μέχρι τῶν εἰς μί κανονικῶς, ἐν δὲ τῷ Β'. τὰ μέχρι τέλους τοῦ τεχνολογικοῦ, ἐν δὲ τῷ Α'. τὸ περὶ παραγωγῆς καὶ συνθέσεως καὶ συντακτικῶν τὰ μέχρι τοῦ περὶ τῶν χρόνων, μετὰ τῆς προσηκούσης τοῦ λόγου ἀναλύσεως. — Ἐνησχολήθησαν πρὸς τούτοις καὶ τῶν τριῶν τάξεων οἱ μαθηταὶ εἰς ἔκθεσιν ἰδεῶν κατὰ τὴν λαλουμένην γλῶσσαν, ἐν μὲν τῷ Γ'. διὰ γυμνασμάτων τινῶν ἀπλουστέρων καὶ εἰς ἔκθεσιν μικροῦ τινος διηγήματος συνισταμένων, ἐν δὲ τῷ Β'. διὰ σπουδαιότερων τινῶν, ἐν δὲ τῷ Α'. τέλος διὰ κυρίως συντάξεως ὑποθέσεως δεδομένης.

Τῆς ἱστορίας ἐδιδάχθη ἐν μὲν τῷ Γ'. ὑπὸ τοῦ Πανοσιωτάτου Γ. Βαλμᾶ ἱερέως, ἢ ἱερὰ μέχρι τέλους, ἐν τῷ Β'. ὑπὸ τοῦ Κ. Π. Λογοθέτου ἢ στοιχειώδης ἑλληνικῆ μέχρι τοῦ περὶ τῶν δύο συμπολιτειῶν, ἐν δὲ τῷ Α'. ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ὀλοκλήρου στοιχειωδῶς ἢ Ῥωμαϊκῆ.

Τῆς Γεωγραφίας ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Κ. Α. Ψαρχύτου μετὰ συνεχοῦς ἐπὶ ἀρίστων πινάκων ἐπιδείξεως, ἐν μὲν τῷ Γ'. ἢ Γεωγραφία τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου τοπογραφικῶς, φυσικῶς καὶ πολιτικῶς, ἐν δὲ τῷ Β'. ἢ Γεωγραφία τῆς Εὐρώπης κατὰ τὰς αὐτὰς σχέσεις, ἐν δὲ τῷ Α'. ἢ τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ Ἀμερικῆς.

Τῶν μαθηματικῶν ἐδιδάχθησαν ἐν μὲν τῷ Γ'. ὑπὸ τοῦ Κ. Α. Μηλίου ἢ ἀριθμητικῆ μέχρι τοῦ περὶ τῶν ἀναλογιῶν, ἐν δὲ τῷ Β'. ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ὀλοκλήρου ἢ ἀριθμητικῆ μετὰ προβλημάτων, ἐν δὲ τῷ Α'. ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κ. Γ. Ζωχοῦ ἢ λογικῆ ἀριθμητικῆ, μετὰ τῆς προσηκούσης θεωρίας, καὶ τέλος ἢ Φυσικῆ Προπαιδείας, σκοπὸν ἔχουσα νὰ καταρτίσῃ τὸ μέρος τοῦτο τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως διὰ τῆς γνώσεως τῶν κοινοτάτων τῆς φύσεως φαινομένων, τῆς πρακτικῆς αὐτῶν ἐρμηνείας, καὶ τῆς διδασκαλίας περὶ τῶν καταληπτοτάτων δυνάμεων καὶ νόμων τῆς φύσεως. Ἐδιδάχθησαν δὲ τὰ μέχρι τοῦ περὶ Γαλιλαίου.

Τέλος οἱ τῆς Α'. τάξεως δὴκουσαν στοιχειωδῶς ὅλην τὴν ἱερὰν Κατήχησιν ὑπὸ τοῦ Πανοσιωτάτου Γ. Βαλμᾶ, ἱερέως, ὅστις πλὴν τῆς φυσικῆς Θεογνωσίας καὶ τῶν ἀνηκόντων δογμάτων, διὰ καταλήλου πρὸς τούτοις διδασκῆς τῆς εὐαγγελικῆς ἠθικῆς ἀνέπτυξε τὴν περὶ καθηκόντων διδασκαλίαν προσηκόντως. Ἐδιδάχθησαν πρὸς τούτοις ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς κυρίως ἠθικῆς τὰ μέχρι τοῦ περὶ τῶν ἐνοικῶν τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου.

Ἐκ δὲ τῶν τεσσάρων τοῦ ἐκπαιδευτηρίου τάξεων, ἢ Ἑλληνικῆ ἐδιδάχθη, ἐν μὲν τῷ Α'. ὑπὸ τοῦ Κ. Γ. Ι. Παπαδοπούλου ἐπὶ τοῦ Πλουτάρχου φιλοποίμενος καὶ Λουκούργου κατὰ Δεωκράτους τοῦ μέχρι τῶν ὄρκων, μετ' ἐρμηνείας, σημειώσεων γραμματικῶν καὶ φιλολογικῶν καὶ ἀκριβοῦς ἀναλύσεως τοῦ λόγου χάριν δὲ ἐμπειρικῆς ἀσκήσεως ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Ξενοφώντος Βίβλου Β'. μετ' ἐλευθερωτέρας μεταφράσεως. Ἐν δὲ τῷ Γ'. ὑπὸ τοῦ Κ. Αεοντίου Ἀναστασιάδου ἐπὶ τοῦ Αἰγίνου τοῦ κατὰ Κτισσιφάντος, τοῦ προομίου τοῦ Θουκυδίδου καὶ τριῶν δημογοριῶν ἐκ τῆς Α'. Εὐαγραφῆς μετὰ γραμματικῶν, κριτικῶν καὶ ἀναλυτικῶν σημειώσεων. Ἐπι δὲ συγχρόνως χάριν ἀσκήσεως ἐπὶ τοῦ Κίνα τοῦ Πλουτάρχου καὶ τοῦ περὶ στεφάνου τοῦ Δημοσθένους. Ἐν δὲ τῷ Β'. ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ καθηγητοῦ ἐπὶ μιᾶς δημογορίας ἐκ τῆς Α'. Εὐαγραφῆς καὶ ὅλων τῶν ἐν τῷ Β'. ἐκ τῶν Α'. καὶ Β' ῥαψωδιῶν τῆς Ὀμήρου Ἰλιάδος, καὶ ἐκ τοῦ Φιλοκλήτου τοῦ Σοφοκλέους, μετὰ τῆς προσηκούσης εἰς ἕκαστα τούτων ἐφαρμογῆς τῶν περὶ ῥητορικῆς καὶ παιητικῆς κανόνων χάριν δὲ ἐμπειρικῆς ἀσκήσεως ἀνέγνωσαν οἱ μαθηταὶ ὀλοκλήρου τὴν Α'. τοῦ Ἡροδότου μούσαν. Καὶ ἐν μὲν τῷ Α'. οἱ μαθηταὶ διήλθον κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν θεωρίαν τῆς Ἑλληνικῆς συντάξεως, καθ' ἑκάστην ἀκριβοῦς καὶ ἐπιμόνας ἐπὶ τῶν κειμένων αὐτῆν ἐφαρμόζοντας, ἐν δὲ τῷ Γ'. κατὰ τέχνην καὶ κατὰ λόγον τὰ ἀνήκοντα κείμενα ἀνέγνωσαν, ἐν δὲ τῷ Β'. ἐδιδάχθησαν τὰ στοιχειωδέστερα περὶ τῶν διαλέκτων, περὶ προσωδίας καὶ μετρικῆς καὶ ἰδίως τὰ περὶ τοῦ ἔπους καὶ τῆς τραγωδίας. Καὶ οἱ μὲν τῆς Α'. πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν κυριωτάτων τῆς ἑλληνικῆς συντάξεως ἐθεματογράφων, οἱ δὲ τῆς Γ'. πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φρασεολογίαν σκοποῦντες ἤδη, ἐκ τῆς λαλουμένης εἰς τὴν ἀρχαίαν συντονώτερον μετέφραζον, ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος, οἱ δὲ τῆς Β'. ἐνησχολήθησαν, πλὴν τούτου, καὶ εἰς μετρικὰ γυμνάσματα. Τέλος δὲ οἱ μὲν τῆς Α'. ἐλευθερώτερον ἤδη τῆς λαλουμένης γλώσσης γυμνάσματα συνέταττον, οἱ δὲ τῆς Γ'. τῆς τοσοῦτον τελεσφόρου ταύτης ἀσκήσεως συντονώτερον ἀντιλήθησαν, ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος, οἱ δὲ τῆς Β'. ἐνησχολήθησαν εἰς τὸ ἑλληνιστὶ γράφειν.

Ἡ Λατινικὴ ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κ. Π. Εὐστρατιάδου, ἐν μὲν τῷ Δ'. ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας τῆς ἐν τῇ χρηστομαθείᾳ τοῦ Οὐλερίου ἐπὶ τοῦ Β'. καὶ Γ'. βιβλίου καὶ ἐκ τοῦ Κερνηλίου Νίπωτος ἐπὶ τῶν βίων Κίμωνος, Κόνωνος, Ἰπικράτους καὶ Πελοπίδου, μετ' ἐρμηνείας καὶ τεχνολογικῶν ἀσκήσεων ἐν δὲ τῷ Γ'. ἐκ τοῦ Ἰουστίνου ἐπὶ τοῦ Γ'. καὶ ΑΗ'. βιβλίου, καὶ ἐκ τοῦ Καίσαρος ἐπὶ τοῦ βιβλίου ε'. μετὰ σπουδαιότερων ἀσκήσεων καὶ ἀναλύσεων ἐν δὲ τῷ Β'. ἐκ τοῦ Σαλουστίου ἐπὶ τοῦ περὶ τοῦ Ἰουγουρθικοῦ πολέμου, Κικέρωνος τοῦ περὶ καθηκόντων, καὶ Βιργιλίου Αἰνείδος τῆς Β'. ῥαψωδίας. Καὶ ἐν μὲν τῷ Δ'. ἐδιδάχθη τὸ πλεῖστον τοῦ τεχνολογικοῦ, ἐν δὲ τῷ Γ'. καὶ ἱκανὸν μέρος τοῦ συντακτικοῦ, ἐν δὲ τῷ Β'.

τὰ ἐφεξῆς. Καὶ ἐν μὲν τῷ Δ'. ἐνησχολήθησαν εἰς κατασκευὴν ἀπλῶν προτάσεων, ἐν δὲ τῷ Γ'. εἰς γυμνάσματα φρασεολογικὰ εἰς ταῦτα δὲ καὶ εἰς θεματογραφίαν σπουδαιότεραν ἐνέκυψαν οἱ τῆς Β'.

Ἐκ τῆς Καθολικῆς Ἱστορίας οἱ μὲν τῆς Α'. ἐδιδάχθησαν τὴν εἰσαγωγὴν, ὅλην τὴν προϊστορικὴν περίοδον καὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἀρχαίας, οἱ δὲ τῆς Γ'. δὴκουσαν ὀλοκλήρου τὴν Ἑλληνικὴν καὶ μέρος τῆς Ῥωμαϊκῆς, οἱ δὲ τῆς Β'. τὰ ἐφεξῆς.

Τῆς Γεωγραφίας ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κ. Γ. Ζωχοῦ εἰς τοὺς τῆς Δ' ὅλη ἢ Μαθηματικῆ καὶ Φυσικῆ.

Τῆς στοιχειώδους σειρᾶς τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν ἐδιδάχθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ καθηγητοῦ ἐν μὲν τῷ Δ'. ἢ Ἀλγέβρα, ἐν δὲ τῷ Γ'. Ἀλγέβρας συμπλήρωμα καὶ δύο τῆς Δεγένδρου γεωμετρίας βιβλία, ἐν δὲ τῷ Β'. ὀλοκλήρου ἢ στοιχειώδης Γεωμετρία. Τὰ στοιχεῖα τέλος τῆς κατὰ τὸν Poullié πειραματικῆς φυσικῆς ἐδιδάχθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ Γ'.

Τῆς Γαλλικῆς διδασκόμενης πρὸς τέσσαρας τάξεις, καθ' ἃς διανέμονται οἱ μαθηταὶ, οὐδὲν ἄλλο τῆς λοιπῆς αὐτῶν κατατάξεως, πρὸ ὀρθολογικῶν λαμβανομένης, ἐδιδάχθησαν ἐν μὲν τῷ Δ'. ὑπὸ τοῦ Κ. Λιβερίου, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀπλῶν φράσεων ἐρμηνεῖν καὶ τὴν καθ' ὑπαγόρευσιν γραφὴν, τὸ τυπικὸν τοῦ τεχνολογικοῦ μέχρι τέλους τῶν ὀμαλῶν ἐνεργητικῶν ῥημάτων, καὶ τεχνολογίαν. Ἐν δὲ τῷ Γ'. γραμματικὰ ἀσκήσεις μετὰ τῆς ἀνηκούσης αὐταῖς ἐρμηνείας, κατ' ἐξαιρέτον τινὰ μέθοδον ἐκ τῆς χειρογράφου γραμματικῆς τοῦ Κ. Αερού. Ἐγίνοντο δὲ ὀρθογραφικὰ γυμνάσματα, καὶ ἀνεγνώσθησαν κείμενα μεταφρασθέντα ἐκ τῶν τοῦ Γωτιέρου μετὰ τεχνολογίας, ἐν δὲ τῷ Β'. καθ' ἣν ἤδη ἡ διδασκαλία γίνεται Γαλλιστὶ, ἐδιδάχθησαν ὑπὸ τοῦ Κ. Καρόλου Ποττίου, γραμματικὰ ἀσκήσεις, μετατροπὴ κακογραφίας εἰς ὀρθοπέπειαν, φρασεολογικὰ ἀσκήσεις περὶ τῶν χρόνων τῶν ὀμαλῶν καὶ ἀνωμαλῶν ῥημάτων καὶ θεματογραφία. Ἐν δὲ τῷ Α'. ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ γραμματικὰ καὶ συντακτικὰ ἀσκήσεις, ὀρθογραφικὰ γυμνάσματα, γυμνάσματα συνωνυμίας, μετατροπὴ κειμένων τῆς ἐπὶ τοῦ ἱσ'. αἰῶνος διαλέκτου εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς, καὶ μετὰ τὸ ἀξιολογώτατον τοῦτο γύμνασμα, Γαλλικῆς μετὰφρασεῖς ἐκ τῶν νεκρικῶν διαλόγων τοῦ Λουκιανοῦ καὶ θεματογραφία. Ὅθεν διὰ τῆς τελεσφόρου ταύτης μεθόδου, ἀξιόλογα ἀνεδειχθησαν τ' ἀποτελέσματα τῆς Γαλλικῆς διδασκαλίας.

Ἡ Ἀγγλικὴ ἐδιδάχθη εἰς δύο μαθητὰς ὑπὸ τοῦ Κ. Γ. Κωνσταντινίδου ἐπὶ πεζῶν καὶ ἐμμέτρων κειμένων, καὶ διὰ τῶν ἀνηκουσῶν ἀσκήσεων. Ἡ Γερμανικὴ ἐδιδάχθη ἐπίσης πρὸς δύο μαθητὰς τροφίμους ὑπὸ τοῦ Κ. Δεϊμερ.

Ἡ Ῥωσικὴ, τὸ πρῶτον εἰσαχθεῖσα, ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Κ. Ιω. Καζίνσκη πρὸς τρεῖς τροφίμους ἐκ τῆς Ῥωσσίας προσελθόντας.

Ἐκ τῶν τεχνικῶν καλλιτεχνικῶν μαθημάτων, οἱ μαθηταὶ τῶν δύο κατωτέρων τοῦ Προπαιδευτηρίου τάξεων ἐδιδάχθησαν ὑπὸ τοῦ Κ. Π. Λα-

ζαρίδου τὴν καλλιγραφίαν εἰς δύο τμήματα καλλιτεχνικῶς καὶ ταχυγραφικῶς, πάντες δὲ τὴν ἰχνογραφίαν ὑπὸ τοῦ Κ. Π. Χέλμη. Ὅθεν εἰς τέσσαρα τμήματα ἰχνογραφίας ἐδιδάχθησαν τὰ στοιχεῖα τῆς προσωπογραφίας καὶ τοπιογραφίας.— Ἡ φθινοκλή ἐδιδάχθη πρὸς ἅπαντας τοὺς τροφίμους ὑπὸ τοῦ Κ. Ἰουλίου Ἐνίκα, συντόμως γυμνάσαντος αὐτοὺς εἰς τὴν διατονίαν τῶν φθόγγων, καὶ κατορθώσαντος ν' ἀναγινώσκωνται ἀπροσκόπτως ἤδη τὰ μουσικὰ μέλη.— Ἡ ὀργανικὴ μουσικὴ ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Κ. Α. Μαρκέτη, ἐπὶ τοῦ κλειδοκουμβάλου πρὸς τέσσαρας τροφίμους, ὑπὸ τοῦ Κ. Α. Καζαλίνη πρὸς δύο τροφίμους, διὰ τοῦ πλαγιαύλου, καὶ ὑπὸ τοῦ Κ. Βαλωνίη πρὸς ἓνα τροφίμον διὰ τοῦ τετραχόρδου.— Ἡ γυμναστικὴ συνήθη ἦδη ἐν τῷ καταστήματι γινομένη, ἐδιδάσκειτο ὑπὸ τοῦ Κ. Γ. Παγώντος, καὶ πρὸς τούτοις οἱ μαθηταὶ κατὰ τάς ἀνάσεις ἐγυμνάζοντο ἐλευθέρως.— Ἡ ὀρχηστικὴ τέλος, τὸ πρῶτον εἰπαχθεῖσα, ἐδιδάχθη πρὸς τεσσαράκοντα περίπου τροφίμους ὑπὸ τοῦ Κ. Μάρκτ.

Τὴν καλὴν τέλος κατάστασιν τῆς ἐν τῷ καταστήματι διδασκαλίας προσεπιμαρτυροῦσι καὶ οἱ βαθμοὶ τῶν κατ' ἔτος ἀπολυομένων μαθητῶν, ὧρίμων μὲν ἦδη ὄντων καὶ πρὸς τὴν ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ εἰδικὴν ἐκπαίδευσιν, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἀρχεῖα καὶ τοῦ ἀνωτάτου τούτου Ἐκπαιδευτηρίου, καὶ τῶν ἐν τῇ σοφῇ Εὐρώπῃ, ὅπου μετέβησαν τινες, ὧρίμων δὲ ἀναδεικνυομένων καὶ πρὸς τὸν ἐν πράγματι βίον, εἰς ἃν ἐπιδοθέντες τινὲς εὐδοκίμοισιν. Ἀπελύθησαν δὲ τὸ μὲν 1852, γ' ἔτος τῆς συστάσεως τοῦ καταστήματος, εἰς τὸ δὲ 1853, δ' ἔτος, δύο· τὸ δὲ 1854, ε' ἔτος, τέσσαρες· τὸ δὲ 1855, ς' ἔτος, τέσσαρες. ὧν δύο μετέβησαν εἰς τὸν πρακτικὸν βίον· πέμψαι δὲ τέσσαρες ἐπίσης καὶ ἐρέτας πέντε, κάλλιμα μὲν ἐν τῷ τῆς ἐγκυκλίου παιδείας σταδίῳ εὐλοκίμησαντες, καλλίστην δὲ καὶ τὴν μετὰ ταῦτα προκοπὴν ἐπαγγελλόμενοι.

Οἱ μηνιαῖοι, ἐξαμηνιαῖοι καὶ ἐνιαύσιοι διαγωνισμοὶ ἐγένοντο τακτικῶς, ἀλλ' οὔτε ἐπεθεωροῦντο ἐγκαίρως καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης προσοχῆς ὑπὸ πάντων τῶν γονέων, οὔτε ἐπεστρέφοντο πολλακίς. Ταῦτα παρετηρήθησαν καὶ περὶ τῶν ἐβδομαδιαίων ἐλέγχων, περὶ ὧν παρακαλοῦνται οἱ γονεῖς νὰ ὦσιν ἀκριβεῖς καὶ ἀπαιτητικοί, διότι πολὺ τῆς προόδου πηγάζει ἐκ τῶν μεταξὺ τῶν γονέων ἢ ἐπιτρόπων σχέσεων καὶ τοῦ καταστήματος.

Τὰ τῆς προμελέτης καὶ ἐπιμελέτης, ὅτι ἐν τοῖς κοινοῖς τοῦ καταστήματος σπουδαστηρίοις εὐδοκῶνται, ἰκανῶς ἐπιμαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν ἐλέγχων καὶ τῶν διαγωνισμῶν καὶ τῶν ἐξετάσεων, ἐξ ὧν ἐξάγεται, ὅτι οἱ ἀξιότεροι βαθμοὶ ἀνήκουσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τοὺς ἐν αὐτῷ προπαιδευομένους. Ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην ἐπαναλαμβάνεται, ὅτι τινὲς τῶν ὑποτροφίμων ἐδειξαν πρόοδον οὐχὶ ἀνάλογον πρὸς τοὺς ἀγῶνας τοῦ καταστήματος· διότι τινὲς τῶν γονέων καὶ ἐπιτρόπων, πρὸς τὰς μεταξὺ τοῦ καταστήματος καὶ αὐτῶν σχέσεις ἀδιαφόρως ἔχοντες, ἢ εἰς τὰς ὁρέξεις τῶν ἰδίων τέ-

κνων ὑποκατακλινόμενοι, ἀπέφυαν ἀπὸ τῆς προμελέτης ἢ τὰς προσφορωτάτας πρῶτινας ὥρας, ἢ τὰς ἑσπερινάς, καὶ κατέλιπον αὐτὰς ἀχρήστους, ἐτι δὲ πολλακίς καὶ τοὺς χρεῖαν συνοδοῦ διὰ τὴν ἡλικίαν ἔχοντας, καὶ τοι τούτου ῥητῶς ἀπαιτηθέντος, ἀσυνοδούτους ἐπεμψαν εἰς πάσας τὰς καθ' ὅδον ἀφορμὰς ἐκτεθειμένους.

Ὅπως δὲ τὰ τῆς προμελέτης καὶ ἐπιμελέτης καὶ τὰ τῆς ἐπιτηρήσεως ἀποβῶσιν ὅσον ἐνεστί ἐξηκριθώμενα, προσελήθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος καὶ τέταρτος ἐπιτηρητής. Ὡστε εἰς τὸ ἐξῆς ἀντὶ τριῶν, τέσσαρες μεριζόμενοι τὰ τῆς ἐσωτερικῆς κυβερνήσεως τοῦ καταστήματος, προήγαγον, ὡς εἰκὸς, ἐτι κάλλιον τὰ τῆς παιδαγωγίας. Περὶ δὲ τῆς ἠθικῆς διαγωγῆς διηνεκῆς καταβάλλεται μέριμνα, ἀδιαλήπτου οὐσης τῆς ἐπιτηρήσεως, δύο ἀείποτε παρόντων ἐπιτηρητῶν.

Πλὴν δὲ τῶν νενομισμένων προσευχῶν καὶ τῆς εἰς τὸν κῶν φοιτήσεως καὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν θρησκευτικῶν ἐν γένει καθηκόντων, καὶ κατὰ Κυριακὰς ἀκροαματικῶς ἐξηγεῖται τὸ Εὐαγγέλιον, διὰ χριστιανικῆς διδασκαλίας ἀνατεθειμένης εἰς τὸν διδάσκαλον τῆς κατηχέσεως, καλῶς τὴν πνευματικὴν ταύτην ἐντολήν ἐκπληρῶσαντα. Τούτου δὲ τοῦ ὄντος θεῖου ἔργου μετὰ ἱεροῦ ζήλου ἐπελήρηθη καὶ ὁ σεβάσμιος πνευματικὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐκπαιδευτηρίου, ὁ πανοσιώτατος πρωτοσύγγελος Κύριος Κονοφῶς, ὅστις διὰ τῶν πατρικῶν αὐτοῦ παραινέσεων, προθύμως συνέπραξεν εἰς τὴν ψυχικὴν οἰκοδομὴν τῶν ἡμετέρων παιδῶν.

Ὅτι δὲ καὶ ἡ δίαιτα καὶ τὰ τῆς φυσικῆς ἐν γένει ἀγωγῆς κατὰ τὰς τῶν μαθημάτων τὴν διάρκειαν καὶ τὰς διακοπὰς, εἶναι λίαν συντελεστικὰ εἰς τὴν τῶν μαθητῶν εὐεξίαν, καλῶς ἐπιμαρτυρεῖ ἢ ἐπὶ τῶν ἐνδιατωμένων ἐπανηθούσα ἀναλλοίωτος ὑγεία. Εἰς δὲ τὸ κάλλιστον τοῦτο ἀποτέλεσμα συμπτᾶται ὁ σοφὸς καὶ ὁ φιλόανθρωπος καθηγητὴς Κ. Γ. Μαρξῆς, ὁ ἰατρός τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐκπαιδευτηρίου. Τὸ προσωπικὸν τοῦ καταστήματος σύγκειται σήμερον, ἐκ τοῦ ἐπιμελητοῦ ἐνοικοῦντος καὶ τεσσάρων ἐπιτηρητῶν, οὐ μόνον ἐνοικοῦντων ἀλλὰ καὶ ἐγκοιμωμένων ἐν τοῖς κοινοῖς κοιτῶσιν. Ὁ μὲν ἰατρός τοῦ καταστήματος ἐπισκέπτεται αὐτὸ συνεχῶς, ὁ δὲ ἐφημέριος ἐκτελεῖ ἐν αὐτῷ τὰ τῆς θρησκείας καθ' ὠρισμένας ἐποχὰς.

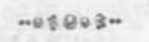
Τὸ προσωπικὸν τῶν διδασκόντων ἐν τῷ καταστήματι σύγκειται κατὰ τὸ παρὸν ἐξ εἴκοσι καὶ πέντε ἀνδρῶν, ἐννέα καθηγητῶν καὶ δεκαεξὶ διδασκάλων.

Μαθηταὶ ἐνεγράφησαν			
Κατὰ τὸν Ἰούλιον	3.	Ἰανουάριον	4.
» » Αὐγούστ.	9.	Φεβρουάριον	3.
» » Σεπτέμ.	87.	Μάρτιον	2.
» » Ὀκτώβρ.	24.	Ἀπρίλιον	2.
» » Νοέμβρ.	6.	Μαῖον	2.
» » Δεκέμβρ	1.		
Οἱ πάντες			143.

Ἐξ ὧν τροφίμοι 71, ὑποτροφίμοι 12, καὶ ἐξωτερικοὶ 60.
 Ἐκ τῶν μαθητῶν τούτων, 4 ἦσαν τοῦ Α'. ἐξωτερικοὶ 2, ἐξωτερικοὶ 2), 2 τοῦ Β'. (ἐξ ὧν 1 τροφίμος καὶ 1 ὑποτροφίμος) 3 τοῦ Γ'. ἐξωτερικοὶ, 5 τοῦ Δ'. (ἐξ ὧν 4 τροφίμοι καὶ 1 ἐξωτερικός) 8 τοῦ Ε'. (ἐξ ὧν 5 τροφίμοι καὶ 3 ἐξωτερικοί) 21 τοῦ ς'. (ἐξ ὧν 7 τροφίμοι, 1 ὑποτροφίμος καὶ 12 ἐξωτερικοί) 27 τοῦ Ζ'. (ἐξ ὧν 13 τροφίμοι, 4 ὑποτροφίμοι καὶ 12 ἐξωτερικοί) 73 τοῦ Η'. (ἐξ ὧν 39 τροφίμοι, 5 ὑποτροφίμοι καὶ 28 ἐξωτερικοί).
 Ἐκ τῶν μαθητῶν τούτων μετετάχθησαν εἰς ἄλλην κατηγορίαν 4 (1 ὑποτροφίμος, 3 ἐξωτερικοί) ἀπεχώρησαν πρὸς κειρὸν 5 (1 ὑποτροφίμος καὶ 4 ἐξωτερικοί), ἀπεδήμησαν διὰ λόγους οἰκονομικοὺς 4, (2 τροφίμοι καὶ 2 ὑποτροφίμοι) ἀπεχώρησαν ὡσαύτως 2 (1 τροφίμος, 1 ὑποτροφίμος) δὲν ἐνεφανίσθησαν 5 ἐξωτερικοί· ἀνεχώρησαν οἰκοθεν 4 ἐξωτερικοί, ὁμοίως δι' ἀμέλειαν 1 ἐξωτερικός, ἀπεμακρόνησαν δι' ἀμέλειαν 6, (1 τροφίμος καὶ 5 ἐξωτερικοί), ἀπεπέμθησαν 3 (2 τροφίμοι 1 ἐξωτερικός), ἀπεβλήθησαν 4 τροφίμοι· οἱ πάντες 37, ἐξ ὧν 10 τροφίμοι, 4 ὑποτροφίμοι καὶ 23 ἐξωτερικοί, ὥστε ὑπολείπονται ἤδη κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 106 μαθηταί, ἐξ ὧν τροφίμοι 61 ὑποτροφίμοι 9 καὶ ἐξωτερικοὶ 36. Κατὰ δὲ τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχον ὑποληφθῆ οἱ πάντες 81.
 Ἡ ἡλικία τῶν μαθητῶν εἶχεν ὡς ἐξῆς.
 Οἱ περὶ τὰ 9 ἔτη 13. Οἱ ἀπὸ 10—12, 26. Οἱ ἀπὸ 13—14, 37. Οἱ ἀπὸ 15—18, 58. Οἱ ἀπὸ 19—21, 9.
 Οἱ πάντες 143.
 Διαιροῦνται δὲ κατὰ πατρίδας ὡς ἐξῆς·
 Τέκνα τῶν ἐξωθεν Ἑλλήνων. 61
 Ὅμοίως τῶν ἐν Ἀθήναις οἰκούντων ἐξωθεν Ἑλλήνων 33
 Ἀθηναῖοι 4
 Ἐκ Πειραιῶς 3
 Ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος 8
 Τῆς Πελοποννήσου. 12
 Τῶν νήσων τῆς αὐτονομίου Ἑλλάδος 14
 Γερμανοὶ 6
 Γάλλοι 2
 Οἱ πάντες 143.
 Τούτων οὕτως ἔχόντων, καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων καλῶν ἐπιμαρτυρουμένων τῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου, πρὸς ὑμᾶς, ὡ φίλτατα αὐτοῦ τέκνα, στρέφω τελευταῖον τὸν λόγον. Δύνασθε τάχα νὰ λησμονῆτε, ὅτι οἱ μὲν μακρὰν γονέων καὶ οἰκειῶν, ἐπέμψθητε ἐνταῦθα, ὅπως ἀπὸ τῆς πολυεθνομίας ταύτης καὶ καθαρῶς πηγῆς τῆς ἔθνικῆς παιδείας, διαφιλῶς ἀρυσάμενοι ἐπανέλθητε ποτε εἰσηγηταὶ τῶν καλῶν ἐν παῖς διαφιλῶς αὐτῶν ὑμετέραις πατρίσιν· οἱ δὲ ὑπ' ὄντι τῶν οἰκειῶν ἐκτρέφεσθε, ὅπως πάντες μὲν παραμυθία αὐτῶν ἀποβῆτε, ἀγαλλίσμα δὲ καὶ τοῦ καταστήματος ἀναδειχθῆτε, καὶ ὅτι πρὸ ὑμῶν ἰδίως προσ-

δοκᾶται πολλῶν τῶν περὶ ἡμᾶς κακῶν ἢ ἐπανόρθωσις. Δύνασθε τάχα νὰ λησμονῆτε, ὅτι φθονερά καθ' ἡμῶν τοξεύονται, ὅπως τὰ ὄνειροπολούμενα ἐπιβεβαιώσωσιν, ὅτι ἐν τοῖς βρεβάρους ἐκείνοις αἰῶσι τῆς δουλοσύνης καὶ τοῦ μαρτυρίου πελαγίζον αὐτανδρον ἀπωλέσθη τῆς Ἑλλάδος τὸ σκάφος. Ὅχι· ὑμῖν ἀπόκειται διὰ τῶν καλῶν ὑμῶν ἀγῶνων νὰ διατρανώγητε τῆς πολυπαθοῦς πατρίδος τὴν ἀναγέννησιν. Ἐντείνεσθε λοιπὸν καὶ εὐδοκῶσθε, εὐχέτας ἔχοντες τοὺς παρόντας καὶ ἀπόντας φίλους, αὐτὴν τὴν ἀοράτως παρούσαν πατρίδα. Ἐνθυμεῖσθε, ὅτι μετ' ὀλίγον, ὁ αἰμὸς ὁ ἐκατόγχειρ αὐτὸς θαλασσονηχῆς γίγας τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, ἀρπάζων τὰ ὑμέτερα βραβεῖα, τὰ σύμβολα ταῦτα τῆς προόδου, τὰ ἐχέγγυα τῆς μελλούσης ὑμῶν εὐδοκίμησεως, θέλει μετακομίσει αὐτὰ ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ πανταχοῦ, ὅπου ὡς περὶ ἱερὰν ἐστίαν, τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος, συνόμιεται ὁ Ἕλλητισμός· ὡ ποῖα αἰσθήματα θέλει διεγείρει ἢ θέα αὐτῶν! Ἡ ἀνατίπωση λοιπὸν αὐτῶν ἔστω τοῖς μὲν ἀριστεύουσιν ὅξυ εἰς εὐκλεσετέρους ἀγῶνας κέντρον, τοῖς δὲ μαλθακώτερον σήμερον ἀγωνισαμένοις ἀφορμὴ γενναιοτέρας ἐν τῷ μέλλοντι φιλοτιμίας, ὅπως οὕτως ἐκπληρωθῶσι τῶν γονέων αἱ διαπύροι εὐχαι καὶ τῆς πατρίδος αἱ γλυκεῖαι ἐλπίδες, καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἀνταμειφθῶσιν οἱ ὑπὲρ ὑμῶν ἀγῶνας καὶ μόχθοι.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΣΙΑΜΗΣ.

Ἐν τῷ Α' καὶ Β' τόμῳ τῆς Παρθώρας ἐδημοσιεύθησαν οὐκ ὀλίγα ἀξίαι λόγου εἰδήσεις περὶ τῶν ἰθῶν καὶ τῶν ἐθίμων τῶν κατοίκων τῆς Ἰνδικῆς. Καταλύοντες δὲ τὸν λόγον εἰς ἐν τῶν ἀρθρῶν ἡμῶν ἐλέγομεν τὰ ἐξῆς· αἱ Ἰνδαὶ εἶναι τόπος περιεργότατος καὶ διὰ τὴν φύσιν, καὶ διὰ τὰ ἦθη, καὶ διὰ τὰ ἔθιμα, ἀλλὰ καὶ ἀσπαστότατος διὰ τὸν πλοῦτόν του. Ἐάν ὁ ἡμέτερος Γαλανός, ἀγαπήσας τὴν σοφίαν τῶν Γυμνοσοφιστῶν, ἐζῆσε τιμώμενος ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ ἀπέθανεν εἰρηνικῶς παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Γάγγου, ἄλλος ὁμογενῆς, προσωποποιῶν ἐν ἐκυστῷ, πρὸ δύο σχεδὸν ἑκατονταετηρίδων, τὴν ἀτυμπαθῆ καὶ ἀναίσθητον θετικότητα, ὡς λέγουσιν οἱ Εὐρωπαῖοι, τοῦ 10' αἰῶνος, προστίμησε τῆς σοφίας τὸ ἀργύριον, καὶ ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ κατὰ τὰς Ἰνδίας, ἀπέθανεν ὁμοῦ θάνατον οἰκτρῶν. Τὸ 1683, τυχοδιώκτης Κερκαλλῆν (α), υἱὸς ξενοδόχου, διατελέσας μεσείτης παρὰ τῇ Ἀγγλικῇ Ἐταιρείᾳ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, κατώρθωσε νὰ ὀνομασθῆ πρωθυπουργός

(α) Ἐάν δὲν ἀπατᾷ ἡμᾶς ἡ μήμηξ, νομιζόμεν ὅτι ὀνομαζέτο Κωστακτίνος Φαλκόνος.

ἐν Σιάμη, καὶ νὰ διευθύνῃ τὰς τύχας τοῦ μεμκροσμένου ἐκείνου Κράτους. Κατὰ προτροπὴν αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς τῆς Σιάμης, ἀπέστειλε πρεσβείαν πρὸς Λουδοβίκον τὸν ΙΑ' τῆς Γαλλίας, διαπραγματευθεῖσιν καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐμπορικὴν συνθήκην μετὰ Ἰακώβου τοῦ Β'. Τὸ 1683 καὶ 1687 ἀνταπέστειλε καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας δύο πρεσβείας πρὸς τὸν συνάδελφόν του τῆς Σιάμης, ὡς καὶ στόλον μετὰ πέντε χιλιάδων στρατιωτῶν· τὰ δύο κυριώτερα φρούρια παρεδόθησαν εἰς τούτους, καὶ παρ' ὀλίγον τὸ βασίλειον ἐκεῖνο νὰ γίνῃ ἐπαρχία Γαλλικὴ. Ἄλλ' αἱ καταχρήσεις τῶν ξένων στρατιωτῶν ἐγέννησαν ἐπανάστασιν καθ' ἣν ἐρονεύθη καὶ ὁ Ἕλληνας ὑπουργὸς π (β).

Α'. Βασιλεὺς Σιάμης.

Ἡ Γαλλία, ἔχουσα, ὡς φαίνεται, πολλὰς ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Σιάμης, διότι στέλλει μὲν αὐτῆς καὶ σόφιας, καὶ ὄπλα, καὶ σκεύη ὑάλινα καὶ ἄλλα εἶδη, λαμβάνει δὲ βιμβάκια, πέπερι, καπνὸν, κλ. ἠθέλησε ν' ἀνακλιθῆ ἐσγᾶτως τὰς σχέσεις ταύτας διὰ διπλωματικῆς πρεσβείας. Τῆς ὑποδοχῆς λοιπὸν τῆς γενομένης εἰς τὴν πρεσβείαν σκῆπτρον, ὡς περιέργου, καταχωρίζομεν ἐνταῦθα σύντομον περιγραφὴν παραθέτοντες καὶ τὰς εἰκόνας τῶν δύο τῆς Σιάμου βασιλέων, ὡς καὶ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἐτέρου τῶν βασιλέων τούτων. Ἡ Σιάμη εἶναι, ὡς γνωστὸν, ἐπαρχία ὑπερῶν, τρία μὲν πε-

ρίπου ἑκατομύρια κατοίκων ἔχουσα, γῆν δὲ εὐρὸν εἰ καὶ ἀκαλλιέργητον· τὰ δάση αὐτῆς εἰσὶν ἀπέραντα καὶ κατοικοῦνται ὑπὸ πολλῶν κατ' πολυειδῶν θηρίων, οἷον τίγρεων, λυγῶν, πιθήκων καὶ ἐλεφάντων ἐξ ὧν οἱ λευκοὶ λατρεύονται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. Ἀρδεύεται δὲ καὶ ὑπὸ ποταμῶν δύο, τοῦ Σαλουέμ καὶ τοῦ Μεναμκόγκ. Καὶ ἐπικρατοῦσα μὲν θρησκεία εἶναι ἡ τῶν Βουδιστῶν, ἀνεκτὰ ὅμως εἰσὶ καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαί. Ἐν τῇ Σιάμῃ ἐγεννήθησαν τὰ πολύκροτα ἐκεῖνα συγκεκολλημένα παιδιά, ὧν τὴν εἰκόνα παραθέτομεν ἐπίσης χάριν τῶν ἀναγνωστῶν.

Ἴδου καὶ ἡ περιγραφή τῆς ὑποδοχῆς· ὁ γράψας αὐτὴν ἦτο ἐκ τῶν συνοδευσάντων τὸν διαπραγμα-

Β'. Βασιλεὺς Σιάμης.

τευθέντα πληρεξούσιον ἐκ τῆς Γαλλίας Κ. Μοντιγνό. « Ἀναχωρήσαντες ἐκ Σιγγαπόρτης τὴν 29 Ἰουνίου, διὰ θαλάσσης, κατεπλεύσαμεν εἰς Βαγκόκην, ὅτε ὁ πρέσβυς ἀνήγγειλε πρὸς τὸν διοικητὴν τὴν ἡμετέραν ἄφιξιν τὴν δ' ἐπιούσαν ἦλθεν εἰς ἐπίσκεψιν ἡμῶν ὁ ἐπὶ τῶν ναυτικῶν ὑπουργός, σταλαὶς ὑπὸ τῶν βασιλέων ἵνα προσχωρήσῃ καὶ εἰδοποιήσῃ ἡμᾶς ὅτι ὁ Καλαοὺμ ἦτο ὁ πρωθυπουργός ἐστάλη ἵνα ὑποδεχθῆ ἡμᾶς κατὰ τὴν ἀπόβασιν. Ἐπέβημεν λοιπὸν ἀμέσως εἰς τὰς λέμβους, καὶ ὅτ' ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ξηρὰν, εἶδομεν ἔνοπλον σάμα πεζικὸν ἐνδεδυμένον εὐρωπαϊατί, καὶ πυροβολοστάσιον δεκαεπτὰ βολὰς κανονίων ἀφ' ἐν εἰς τιμὴν ἡμῶν. Καὶ ἀποβάντας ὑπεδέχθη ἡμᾶς ὁ διοικητῆς

Παῖδια συγκεκολλημένα.

ἠδηγίας διὰ γραμμῆς στρατιωτῶν φερόντων τὰ ὄπλα μέχρι τοῦ Καλαοῦμ ὅστις περιέμενε ἡμᾶς ἐντὸς κισσίου. Ἡ συνέντευξις ὑπῆρξε φιλικωτάτη, ὁ δὲ Καλαοὺμ ἐνεχείρισε τῷ πρέσβει εὐνουστάτην ἐπιστολὴν τοῦ δευτέρου βασιλέως, ἀδελφοῦ τοῦ πρώτου, καὶ ἐξέφρασε μεγίστην χαρὰν διὰ τὴν ἀνανέωσιν τῶν μετὰ τῆς Γαλλίας ἀρχαίων σχέσεων τῆς Σιάμης.

« Μετὰ τινὰς ὥρας ἀνεχωρήσαμεν εἰς Βαγκόκην ἀναπλεύσαντες τὸν ποταμὸν Μεναμκόγκ, καὶ μέγας ἀριθμὸς λέμβων, ὧν οἱ ἐρέται ἐφόρουσαν ὀλοπόρφυρον ἔνδυμα, παρεκολούθουν· ὁ δὲ λαὸς κατέκλυζε τὰς δύο ὄχθας, καὶ ἡ σιαμικὴ σημαία ἐκυματιζέτο πανταχοῦ ὅθεν διηρχόμεθα· τὰ παρὰ τὸν ποταμὸν χωρία, αἱ παγόδαι, τὰ δένδρα ἐπηύξανον τὸ κάλλος τοῦ θεάματος.

« Τὸ ἑσπέρας, φθάσαντες εἰς τὰ πρῶτα φρούρια τῆς Βαγκόκης, ἀπέβημεν εἰς τὴν ξηρὰν, ὅπου ὑπεδέχθη ἡμᾶς ὁ Καλαοὺμ καὶ ὁ Φρακλάρ· καλεῖται

δὲ Φρακλάρ ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν. Καὶ ἐκεῖθεν μετέβημεν εἰς παλάτιον παραχωρηθὲν εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐκείσε διατριβῆς τοῦ πρέσβους. Ἀφοῦ δὲ ἐπεσκέφθημεν τὰ δωμάτια, ὠδηγήθημεν εἰς ἐστιατώριον ὅπου εὗρομεν τράπεζαν παρεσκευασμένην καὶ φέρουσαν τὰ βασιλικά σκεύη. Ὁ Καλαοὺμ καὶ ὁ Φρακλάρ εἰπόντες τότε ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐπιθυμεῖ νὰ παρουσιασθῶμεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπιούσαν ἀνεχώρησαν.

« Καὶ τριάντι τὴν ἐπιούσαν, τὴν ἐβδόμην καὶ ἡμίσειαν μετὰ μεσημβρίας, φορεῖα ἀνέμενον ἡμᾶς παρὰ τὰς πύλας τοῦ παλατίου· ἀναβάντες δὲ εἰς αὐτὰ καὶ καθήσαντες εἰς μεγάλους θράνους, μετεφέρθημεν ὑπὸ ἡμιγύμων φορεαφόρων διὰ μέσου παντοίων στρατιωτῶν καὶ ὄπλων εἰς τὰ ἀνάκτορα. »

(Ἐπεταὶ τὸ τέλος.)

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

Εἰς ἐπίκρισιν λόγου ἀξίαν.

—*—*—

Περὶ τῆς πραγματείας δι' ἣς ὁ Κ. Κωνσταντῖνος Παπαρρήγοπουλος ἐπεχείρησε νὰ διευκρινήτῃ τὰ περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν φυλῶν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὁ Γερμανὸς Κούρτιος, ἀνὴρ ἐπιφανὴς καὶ δόκιμος περὶ τὴν ἱστορίαν, καὶ οὐχὶ ἐξ ἐκείνων δι' οὓς λέγων ὁ Ἀνάχαρις ἐ-θνήμαζε, « πῶς παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀγωνίζονται μὲν οἱ τεχνῖται, κρίνουσι δὲ οἱ μὴ τεχνῖται », ἐξέδωκε τὴν ἀκόλουθον κρίσιν ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Ἐφημερίδι τῆς Γοττιγγης. (Goettingische gelehrte Anzeigen, unter der Aufsicht der Koenigl. Gesellschaft der Wissenschaften. 20 Stueck. Den 2 Februar 1857.)

« Ἄξιον τοῦτο σημειώσεως, ὅτι συγχρόνως μὲν μετὰ παραπλησίω ἐν Γερμανίᾳ ἐρευνῶν, ὅ-λωσ δὲ ἀπὸ αὐτῶν ἀνεξαρτήτως, παρήχθη καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐπιστήμοισιν ὅσοι ἀκριβολογοῦσι περὶ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, ἡ ἀνάγκη νὰ ἐπιβεβαιωθῶσι τὰ μέχρι τοῦδε περὶ τῶν φυλῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους δόξαντα. Ὁ Ὀδοσφρέδος Μύλλερὸς ἐν τῷ βίῳ τῶν φυλῶν κατέδειξε ὄν-τα τὸν κύριον πυρῆνα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ὑπογράφας οὕτω τῇ ἐρευνῇ ὁδόν, ἣτις δὲν θελεῖ ἐγκαταλειφθῆ. Ἀλλὰ ἐξάρτας τὴν δωρικὴν φυλὴν ἵνα καταστήσῃ ἐμφανεῖς ἀπάρτας τοὺς ἱστορικοὺς αὐτῆς χαρακτήρας, ἀξίεραστον ἔπαθε προσήλω-σιν πρὸς τὸ ἀρτικείμενον ἐκεῖνο πολυετοῦς μελέ-της, ὥστε διεκόσμησε τοὺς Δωρικοὺς αὐτοῦ διὰ παρ-τοίων ἰδιωμάτων καὶ προτερημάτων, ἅτινα, ἀπα-θέστερον ἐτεταχόμενων τῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς φυλετικῶν τῶν Δωριέων κτήμα. Ἐρτεῦθεν ἐκ πολλοῦ ἠσυχολήθη-σάν τινες παρ' ἡμῖν νὰ περιστείλωσι μὲν εἰς τὰ ἀληθῆ αὐτοῦ ὄρια τὸν Δωρισμόν, εἰς δὲ ὃ εὐφυῆς ἐκεῖνος ἀνὴρ ἀπέδωκε τὰ κυριώτατα τοῦ νομοθε-τικοῦ, τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ τῶν Ἕλλησιν βίου, ἐγχαράξας ταῦτα πάντα ἐπὶ τοῦ Δωρισμοῦ ὡς οἰκίον τοῦτου τύπον, νὰ ἀποκατα-στήσῃσι δὲ τὰς ἄλλας φυλάς εἰς τὰ ἱστορικά αὐ-τῶν δίκαια.

Τῆς αὐτῆς προσπάθειας προῖον ἔστιν ἡ ἀνὰ χεῖ-ρας συγγραφή τοῦ Κυρίου Παπαρρήγοπουλου, γνωστοῦ καὶ πρότερον γενομένου ἐν Γερμανίᾳ διὰ τε τὴν περὶ τοῦ ἔτους τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίν-θου ἐρευνᾶν αὐτοῦ καὶ δι' ἄλλας πραγματείας. Ὁ συγγραφεὺς συντάσσεται μέχρι τινὸς μετὰ τοῦ Γρήτε, ἀποδεχόμενος τοὺς περιορισμοὺς οὗ οὗτος ἐτήγαγεν εἰς τὸν Μύλλερικὸν Δωρισμόν, μέμφε-ται δὲ τὸν ἄγγλον ἱστορικὸν ὡς ἐν μέσῃ ὁδῷ κατὰ τοῦτο παραμείναντα καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐπι-ημερῆς καὶ ἐνδοιασμῶ δὲν δύναται τις νὰ κατα-

κρίνῃ τὸν τολμηρότερον ἐκείνου διάδοχον. Ἐν-ζωηροτάτῃ καὶ ἐπαγωγολάτῃ ἐκθέσει καθυποβά-λει οὗτος εἰς αὐστηρὸν ἔλεγχον τοὺς γενεαλογι-κοὺς μύθους καὶ τὸ σύνολον τῶν περὶ τῶν Δωρι-κῶν κτισμάτων παραδόσεων. Καὶ ἔχει μὲν πλη-ρέστατα δίκαιον διαμφισβητῶν τὴν γνώμην διὰ ἐν Κρήτῃ, ἐν Λακωνικῇ, ἐν Ἀργολίδι, ἐν Μεσση-νίᾳ ἰδρῦθησαν ὅλωσ ῥεῖαι καὶ καθαρῶσ Δωρικαὶ πολιτεῖαι, ἐτι δὲ καταδεικνύων ὅτι αἱ λατρεῖαι αἱ πλείστην λαβοῦσαι σπουδαιότητα ἐν ταῖς λεγο-μένοιαισ Δωρικαῖς πολιτεῖαισ, ἔχουσιν ἀρχὴν προ-γενεστέραν τῶν Δωριέων· ἀλλ' ὁ ἀντιΔωρισμὸς αὐτοῦ προβαίνει πάλιν ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε περιε-σκεμμένη τῶν πραγμάτων θεωρία ἀδύνατον εἶ-ναι νὰ ἀποδεχθῆ τὰ συμπεράσματα αὐτοῦ. Οἱ Δω-ριεῖς, οἱ ἐπὶ τινα χρόνον τὸ πᾶν ἐν Ἑλλάδι ὑ-πάρξαντες, δέον ἦδη νὰ ἀποδειχθῶσιν οὐδὲν ἐν-αὐτῇ ὄντες· ὁ συγγραφεὺς δὲν παραδέχεται εἰμὴ Ἡρακλειδῶν κάθοδον, οὐχὶ δὲ καὶ Δωριέων στό-λον· εὐπατριδῶν μεταβολὴν, οὐχὶ ἔθρικὴν μετοι-κασίαν ὥστε ὅ,τι μέχρι τοῦδε ἰλογίζετο μυθι-κόν, θεωρεῖται ἱστορία, ὅ,τι δὲ ὑπελαμβάνετο ὡς ὁ πραγματικὸς τῶν γεγονότων πυρῆν, ὃ ἔστιν ἡ πάνδημος εἰς τὴν ἀρχαίῃν Πελοπόννησον με-ταστάσις βορείου ὄρειου ἔθνους, ἀπορρίπτε-ται ὡς παράδοσις ἐκ παρεξηγήσεων παραχθείσα. Ἡ δὲ ὅλη συγγραφή θερμοπυρὸς ἔστι κατὰ τῶν Δωριέων ἐπιστρατεία, οἵτινες ἀπὸ χώρου εἰς χῶρον ἐλαυνόμενοι, προσβαλλόμενοι καὶ ἐξαφανιζόμενοι, παύουσι ῥ' ἀποτελῶσιν ἑλληνικὴν φυλὴν, οὐδὲν ἕτερον ὄντες ἢ τροπολογία τις τῶν Ἀχαιῶν, καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ παραχθέντος. Δὲν δύναμεθα νὰ ἀντρέψωμεν ἐν-ταῦθα ὅποσαι μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων τίθενται ἐκ μέσου, ἵνα ἐπιτύχῃ τὸ συμπέρασμα τοῦτο· ἀρκεῖ νὰ παραπέμψωμεν εἰς τὸ 12 Κεφάλαιον τῆς Α. τοῦ Θου-κυδίδου συγγραφῆς, τοῦ ὁποίου ἡ βραχεῖα μὲν ἄλ-λ' ἀκριβῆς ῥῆσις ἀποχρώντως ὀρίζει τὴν τε ἐπο-χὴν τῆς τῶν Δωριέων ἐποικίσεως καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ῥεωστὴ ἐπελθούσης ἐκείνης ἔθρικῆς δυνάμεως. Ἐτεροι δὲ μαρτυρίαι βιάονται ἵνα εὐρεθῆ ἐν αὐ-ταῖς ἢ ἀπόδειξις ὅτι οἱ ἀρχαιότεροι ἱστορικοὶ οὐ-δὲν ἐγίνωσκον περὶ τῆς μεταστάσεως ἐκείνης. Ναὶ μὲν ὁ Πλάτων θεωρεῖ τοὺς Ἡρακλειδᾶς ὡς Ἀχαιοὺς καὶ λέγει περὶ τοῦτων ὅτι μετανομά-σθησαν Δωριεῖς· ἀλλ' ἡ μεταβολὴ τοῦ ὀνόματος ἐμφανεῖ ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἀπανταχοῦ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, κρίσιμόν τινα τοῦ ὅλου ἔθρικοῦ βίου ἐποχὴν, ἣτις εἶναι ἀκατάληπτος ἄνευ ῥεῖας ἐποι-κίσεως. Εἰς τὴν τοῦ Πλάτωνος γράμην ἀφορμὴν ἔδωκεν ἡ ἀναμφισβήτητος καὶ ἄχρι τοῦδε σφόδρα ἀλυγῶρηθεῖσα ἀλήθεια, ὅτι αἱ παραδόσεις καὶ δια-τάξεις τῆς ἀρχαίῃς πολιτείας δὲν ἀνεγράφησαν ἀρδην διὰ τῆς Δωρικῆς ἐποικίσεως. Οὐδ' ἀπὸ τοῦ-σεφ. 234 τοῦ Ζ'. βιβλίου τοῦ Ἡροδότου συνάγε-ται ὅτι ὁ ἱστορικὸς οὐδέμιαν παραδέχεται διά-κρισιν ὀνόματος μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ Λακε-δαιμονίων, καθὼ περιλαμβάνων ἅπαντας ἐπὶ

τὴν κοινὴν τῶν Λακεδαιμονίων ἰωνυμίαν. Καὶ τέλος ἢ ἀπὸ τοῦ σεφ. 56 τοῦ Α. βιβλίου τοῦ αὐ-τοῦ ἱστορικοῦ ἐξαγομῆν ἀπόδειξις ὅτι τὸ Δωρι-κὸν ὄνομα παρήχθη τὸ πρῶτον ἐν Πελοποννήσῳ, ἀντιβαίνει εἰς τὸ ὅλον σύστημα τῶν περὶ τοῦ ἀρ-τικειμένου τούτου δοξασίων τοῦ Ἡροδότου, ὅστις πιστεύει μεθ' ὅλης τῆς ἀρχαιότητος εἰς τὴν ταυ-τότητα τῆς παρὰ τὸν Ὀλυμπον ποτὲ οἰκησάσης φυλῆς, καὶ τῆς φυλῆς ἣτις ἐπέκησεν εἰς τὴν χερ-σόνησον· οὐδὲ εἶναι δυνατόν νὰ ἐννοήσωμεν τὰ σπουδαιώτατα τῆς ἱστορίας γεγονότα, τὴν ὅλην τῆς χώρας διατάραξιν, τὴν ἀθρόαν ἀποδημίαν τῶν ἀρχαιότερων λαῶν καὶ τὴν βαθμιαίαν μετά-πλασιν τῶν πολιτειῶν καὶ τῶν φυλῶν, ἅμα, ἀ-φέντες κατὰ μέρος τὴν παράδοσιν ἐκείνην, ἐκα-λείψωμεν τὸν Δωρικὸν λαὸν ἀπὸ τοῦ γενεαλογι-κοῦ τῶν Ἑλλήνων πέντακος. Ὁ Δωρισμὸς καὶ ὁ ἰωνισμὸς ἀποτελοῦσιν ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀντίθετον, ἐκ φύσεως μὲν θεμελιωθεῖσαν, ἐν ποικίλοις δὲ κρατυνθεῖσαν κατοικίαις, δηλω-θεῖσαν δὲ διὰ τῆς γλώσσης καὶ τῆς διαίτης, καὶ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους ὑφισταμένην· ἡ δὲ κατάληψις τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀρτι-θέσεως ταύτης, θέλει ἀείποτε εἶναι τὸ κυριώτατον πρόβλημα τοῦ ἐρευνήτου τῆς ἀρχαιότητος. Καὶ ἡ προκειμένη συγγραφή καταδεικνύει ἐκ ῥεῖου ὁ-πύσαι δέον νὰ γίνωσκ ἔτι περὶ τοῦτου μελέται καὶ ἐρευνᾶν, ἵνα διευκρινηθῆ ἀποχρώντως τὸ ἀρ-τικείμενον τοῦτο. Ταύτης αἱ μὲν δύο πρῶται ἀ-κροῖσεις πραγματεύονται περὶ τῆς Δωρικῆς φυλῆς, τῆς δὲ τρίτης ὑπόθεσις ἔστιν ἡ ἰωνικὴ, καὶ ἰδίως ἡ πρὸς τὰς Ἀθήνας σχέσις αὐτῆς. Περιέχει δὲ καὶ αὐτὴ πολλὰ τὰ πρὸς τὴν ἐρευνᾶν παρορμη-τικά, ἅπαντα δὲ ἡ συγγραφή τοιαύτη τις ἔστιν ὡς-τε οὐδεὶς δύναται ῥ' ἀφήσῃ αὐτὴν ἀπὸ τὰς χεῖ-ρας του χωρὶς νὰ ἠμολογήσῃ ὅτι πλείστα μὲν ὄσας παρίστησι ῥεῖας ἐπόψις, εὐδοκίμως δὲ ἀνα-τρέπει πολλὰς πεπαιωμένους προλήψεις, ῥεῖον δὲ διαχέει γῶς εἰς οὐσιώδεις σχέσεις. Βλέπει ἀ-πανταχοῦ τὸν αὐτοελη ἐρευνήτην, τὸν λεπτόν ἱστορικὸν ὀφθαλμόν, τὸν πρὸς εὐρεσιν τῆς ἀλη-θείας ἐπιστημονικὸν ζῆλον· οὐδὲ ἔχομεν χρεῖ-αν νὰ βεβαιώσωμεν ἐν τῷ εἰλεῖ ὅτι ἅπαντες οἱ ἐπι-στήμονες τῆς Γερμανίας πλείστην αἰσθάνονται εὐφροσύνην θεωροῦντες καὶ περὶ ταῦτα τηλικαῦ-την παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀναδεικνυμένην ἐπιτη-δειότητα, τὴν δὲ πάτριον ἱστορίαν μετὰ τοσοῦ-τον ζήλου διεξαγομῆν ἐν τῷ Παρεπιστημείῳ Ἀθηνῶν.»

Τὴν ἐπίκρισιν ταύτην, καὶ τοὶ δημοσιευθεῖσαν ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου μηνός, ἐσχάτως μόνον λαβοῦσα ἢ διευθύναις τῆς Πανδώρας, ἐπέστειλε τῷ Κ. Κ. Παπαρρηγοπούλῳ ἵνα ἐπιπέρῃ, ἂν ἐγκρίνῃ, πα-ρατηρήσεις τινάς. Ὁ δὲ, ἀνταποστείλας αὐτὴν, προσέθετο τὴν ἀκόλουθον σημείωσιν·

« Εἰς τὴν τοῦ σοφοῦ Κουρτίου ἐπίκρισιν το-λμῶ νὰ ἐπιπέρω τὰς ὀλίγας ταύτας πρὸς τὸ παρὸν παρατηρήσεις. Οὐδέποτε ἠρνήθη τὴν ἐν τῷ ἑλ-

ληνικῷ βίῳ ἀντίθεσιν τοῦ Δωρισμοῦ καὶ τοῦ ἰω-νισμοῦ. Ἀλλὰ τὸ κύριον ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζή-τημα εἶναι πῶς διαμορφώθη αὐτὴ δὴ αὐτὴ ἡ ἀν-τίθεσις; ὑπῆρξεν ἄραγε προῖον τοῦ ἰδιώτοτος χαρακτῆρος δύο φυλῶν, ἢ προέκυψε μάλιστα ἀπὸ τῆς κατὰ διαφόρους χρόνους καὶ τόπους ἐλευθέ-ρας παρὰ ταῖς ἑλληνικαῖς πολιτεῖαισ ἀναπτύξεως ἀντιθέτων πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν περιστάσε-ων, συμφερότων καὶ δοξασίων; ἀναπτύξεως, ἐ-παραλαμβάνω, ἐλευθέρας καὶ ἀνεξαρτήτου ἀπὸ ἀρ-χικοῦ τύπος καὶ ὀρισμένου τῶν φυλῶν χαρακτή-ρος. Λέγω δὲ ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ σπουδαῖον ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζήτημα, διότι ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης αὐτοῦ ἄρσεως ἐξαρτᾶται ἡ ὀρθὴ ἐρμη-νεῖα πλείστων γεγονότων καὶ γαιρομένων τῆς ἑλ-ληνικῆς ἱστορίας. Ἐὰν ἦτο ἀληθὴς ἡ τοῦ Μύλλερου γνώμη ὅτι ἐν τῷ βίῳ τῶν φυλῶν ζήτητιᾶ ἢ ἀρχὴ τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ βίου, πῶς πλεί-σται Δωρικαὶ λεγόμεναι πολιτεῖαι οὐδένα ἔ-χουσι τῶν τοῦ Δωρισμοῦ χαρακτήρων, πῶς ἢ κατ' ἐξοχὴν Ἰωνικὴ πόλις, αἱ Ἀθῆναι, οὐδένα μέχρι Σόλωνος παρίστησι τῶν ἀποδομιέων τῷ ἰωνισμῷ χαρακτήρων, κλπ, κλπ; ἐνῷ κατὰ τὴν ἑτέραν γνώμην ἦν ἐνόμισα ὀρθότεραν, οὐ μόνον ἅπαντα τὰ γεγονότα ταῦτα γυσιώτατα ἐρμηνεύονται διὰ τῆς ἐλευθέρας τοῦ ἑλληνικοῦ βίου ἀναπτύξεως, ἀλλὰ ὁ βίος οὗτος ἀπαλλάττε-ται καὶ ἀπὸ τὰς πέδας ἀρχικῶν τύπων καὶ ἀναλ-λοιώτων φυλετικῶν ἔρων, ἐπὲ τῶν ὁποίων δῆθεν διετέλεσεν ἀείποτε δουλικῶσ δεσμευόμενος. Πρό-δηλον δὲ ὅτι ὁ Κούρτιος τὰ μάλιστα προσήγγι-σεν εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην γνώμην, ὁμολο-γήσας ὅτι οὔτε Δωρικὴ πολιτεία, οὔτε Δωρικὴ λατρεία ὑπῆρξε ποτὲ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐπιμένει εἰς τὴν ὑπαρξιν τῆς Δωρικῆς φυλῆς. Ἀλλ' ἅμα παραδεχόμεν ὅτι ἡ φυλὴ αὐτὴ δὲν εἶχε τοὺς ἀποδοθέντας αὐτῇ ἰδιώτοτας χαρακτῆρας, τὸ περὶ τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ ὑπάρξεως αὐτῆς ζήτημα ἀποβαίνει ὅλωσ δευτερεύον· καὶ ὁμολογῶ μάλιστα προθέμωσ ὅτι ἂν καὶ ὁ Πλάτων λέγει τινὲς Δω-ριεῖς, Ἀχαιοὺς μετονομασθέντας, ὁ δὲ Ἡρόδοτος ἀξίωσ ἐπίσης ὅτι τὸ Δωρικὸν ὄνομα ἐν Πελοπον-νήσῳ τὸ πρῶτον παρήχθη, οὐδὲν ἥττον ἢ κοινὴ τῆς ἀρχαιότητος γνῶμη ἦν « ὑπὲρ τῆς ταυτότητος τῆς παρὰ τὸν Ὀλυμπον ποτὲ οἰκησάσης φυλῆς καὶ τῆς φυλῆς ἣτις ἐπέκησεν εἰς τὴν Χερσόνησον.»

» Ἀλλ' ἵσως εἰς πάντα ταῦτα ἐπαρίλω ποτὲ ἐν ἐκτερεστέρα τινὶ πραγματεία. »

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΕΡΩΤΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ.

—*—*—

Δυνάμεθα ἀδιστακτῶσ νὰ εἰπῶμεν ὅτι κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἀπανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐδέσποζον αἱ

κυρία, και ὅτι ὁ ἔρωσ ἦτον ὁ μέγας μοχλὸς ὁ τὰ πάντα κινῶν. Ἐπειδὴ δὲ κατέστη ἀντικείμενον μεγίστης προσοχῆς καὶ σοβαρᾶς μελέτης, κατεστάθησαν καὶ τακτικὰ δικαστήρια δικάζοντα καθ' ὅλους τοὺς τύπους τὰς μεταξὺ ἐρωμένων ἐρωτικῶν διενέξεις, καὶ λύοντα τ' ἀνκρούμενα ἐρωτικὰ ζήτηματα. Τὰ δικαστήρια ταῦτα συνέκειντο κατὰ πλείστον μέρος ἐκ διασήμεων κυριῶν καὶ ἐκ φρονημάτων, ὡς λέγουσιν οἱ τότε συγγραφεῖς, *ιπποτῶν*, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκ τινῶν ἀοιδῶν (*troubadours*). Αἱ δὲ ἀποφάσεις συλλεγόμεναι μετ' ἐπιμελείας ἀπετέλουν νομολογίαν χρησιμείουσαν ὡς ὑπογραμμὸν εἰς ἄλλας τῆς αὐτῆς φύσεως ὑποθέσεις. Πέντε ἦσαν τὰ κατὰ τὴν Γαλλίαν διασημότερα ἐρωτικὰ δικαστήρια, ἀπὸ τῶν μέσων τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΒ', τὸ τῶν κυριῶν τῆς Γουασκονίας, τὸ τῆς Ἑρμεγγάρδης ὑποκομήσεως Ναρβόνης, τὸ τῆς βασιλίσσης Ἐλεωνώρας, τὸ τῆς κομησσης Καμπανίας, καὶ τὸ τῆς κομησσης τῆς Φλανδρίας. Ἐνταῦθα δὲ ἀναφέρομεν ἐν συνόψει χάριν περιεργείας καὶ τινας ἐκ τῶν παρ' αὐτῶν ἐκδοθεισῶν ἀποφάσεων. — Ὁ ἐραστὴς κυρίας τινὸς ἀπεδήμει πρὸ πολλοῦ εἰς Πικαιστίνην, οὐδὲ ἦτο γνωστὸς ὁ χρόνος τῆς ἐπανόδου του· καὶ λοιπὸν ἡ κυρία αὕτη ἐζήτησε νὰ συζευχθῇ μετ' ἄλλου, ἀλλ' ἐνστάσεως γενομένης ὑπὸ τινος φίλου τοῦ ἀπόντος, ἠναγκάσθη ἡ κυρία ν' ἀναβάλῃ τὸν γάμον καὶ νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ ἐρωτικὸν δικαστήριον τῆς κομησσης τῆς Καμπανίας. Τὸ ζήτημα ἐτίθη οὕτω πως: «*Ἐὰν ἡ χηρέυσασα τοῦ ἐραστοῦ αὐτῆς, δύναται μετὰ παρέλευσιν δύο ἐτῶν νὰ συζευχθῇ μετ' ἄλλου, εἴτε μᾶλλον ὑποτίθεται ὅτι ἠμπορεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ ἄλλου εἰς τὴν θέσιν ἀπόντος ἐραστοῦ.*» Ἡ δὲ ἐπ' αὐτοῦ ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις ἔχει οὕτω: «*Ἡ ἀπουσία ἐραστοῦ δὲν δικαιῶται πρὸς αὐτὸν ἀπιστίαν, ἐκτός ἂν αὐτὸς οὕτως ἠθέτησε τὰς ὑποχρεώσεις του· εἰ δὲ δὲν ἐπεμύεν ἐπιστολάς, ἐνδεχόμενον νὰ ἐπραξε τοῦτο ἐκ φρονήσεως, φοβούμενος μὴ ἀνακαλυφθῶσι τὰ τοῦ ἐρωτῆ τοῦ ἀπύκρουα.*»

Ἄλλοτε νέος τις ἐραστὴς ἀδυσωπήτου νεάνιδος τῆ ἐπρόσπερος πολύτιμα δῶρα ἐπ' ἐλπίδι ὅτι ἠθελε κάμψῃ τὴν σκληρὰν αὐτῆς καρδίαν· ἀλλ' αὕτη καὶ τοὶ δεχθεῖσα εὐχαρίστως τὰ δῶρα ἔμεινεν ἀκαμπτος. Ὁ νέος, κατόφυγε λοιπὸν εἰς τὸ δικαστήριον τῆς βασιλίσσης Ἐλεωνώρας, καὶ τοῦτο ἀπεφάνθη ὅτι α ἡ παραδοχὴ τῶν δῶρων συνεπιγέρει καὶ τὴν ἀταμιδίην.»

Ἄλλος τις, τολμήσας νὰ δημοσιεύσῃ τὰς μετὰ τῆς ἐρωμένης αὐτοῦ ἀποκρύφους σχέσεις του, κατεμνήθη εἰς τὸ δικαστήριον τῶν κυριῶν τῆς Γουασκονίας· τοῦτο δὲ ἐξέδοτο ἀπόφασιν καταδικάζουσαν αὐτὸν ν' ἀπέχῃ ἐφ' ἔθρου ζωῆς τοῦ ἐρωτος, καὶ προστάζουσαν πᾶν τὸ γυναικεῖον φύλον ν' ἀποφεύγῃ αὐτόν. Ἐὰν δὲ τις παρεβιάζε τὴν ἀπαγόρευσιν, πᾶσα γυνὴ ἐντιμος ἔπρεπε ν' ἀποστρέφεται αὐτήν.

Πολλὰ καὶ οἱ ποιητικὰ ἠγχολοῦντο συζητούντες

ἐρωτικὰ ζήτηματα, τὰ δὲ περὶ τούτων ποιήματα ἐκαλοῦντο *εἰρίδας* (*tenson* καὶ *jeux-partis* ἢ *mi-partis*), εἰς δὲ τὸ τέλος τῆς συζητήσεως ἀπεφασίζετο ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου ἐρωτικοῦ δικαστηρίου ποῖα ἐκ τῶν προτεινομένων λύσεων ἦτο ἡ ὀρθωτέρα. Ὅπου δὲ δὲν ὑπῆρχον διαρκῆ ἐρωτικὰ δικαστήρια, συνεκροτοῦντο ἑκτακτὰ ἢ διαιτητικὰ μὲλη ἔχοντα ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων· καὶ ταῦτα ἀπεφαινότο περὶ τῆς ποιητικῆς ἐρίδος. Κατὰ τινα δὲ τῶν τοιούτων ἐρίδων ἐγεννήθη τὸ ἐξῆς ζήτημα: «*Δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀληθὴς ἔρωσ μεταξὺ συζύγων;*» Τὸ ζήτημα ὑποβλήθη εἰς τὸ δικαστήριον τῆς κομησσης Καμπανίας, ἐλύθη οὕτω πως: «*Ἡμεῖς λέγομεν καὶ βεβαιούμεν δύναμει τῆς παρ' ἡμῶν, ὅτι ὁ ἔρωσ δὲν δύναται νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ἐπὶ δύο συνεζευγμένων ἀτόμων. Οἱ μὲν ἐρασταὶ συμφωνοῦντες ὑποβάλλονται οἰκειοθελῶς εἰς ἀμοιβαίαις παραχωρήσεις καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑποχρεώσεως ἢ ἀνάγκης, οἱ δὲ σύζυγοι εἰσὶν ἠναγκασμένοι νὰ δέχονται κατὰ χρέος ἀμοιβαίως ὁ εἰς τοῦ ἑτέρου τὰς θελήσεις, καὶ οὐδὲν ν' ἀρνήται ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον. . . . Ἡ ἀπόφασις δὲ αὕτη ἦν ἐξετάσθη μετὰ ὄριμον σκέψιν καὶ συναίνεσιν πολλῶν ἄλλων κυριῶν, ἐχέτω δὲ ὑμᾶς σταθερὸν καὶ ἀπαράχθιστον κύρος. Οὕτως ἀπεφασίσθη ἐν ἔτει 1174, τὴν 3 ἡμέραν τῶν Καλενδῶν τοῦ Μαΐου, Ἰνδικτικῶν Ζ'.*» Ἄλλ' ἐν τούτοις ποῖον ἦτο τὸ κύρος καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν τοιούτων ἀποφάσεων; Ἡ κοινὴ πάντων γνώμη, καὶ αὕτη τῶν βασιλέων ἀκόμη! . . . Ὡστε δύναμεθα νὰ εἰπωμεν, ἄνευ ὑπερβολῆς, ὅτι αἱ ἀποφάσεις αὗται εἶχον μείζονα ἰσχύν, ἢ αἱ ὑπὸ τῆς ἐξουσίας διὰ μυριάδων λογῶν στηριζόμεναι σήμερον τῶν ἀνωτάτων δικαστηρίων τοῦ κράτους!

I. ΔΕ-ΚΙΓΑΛΛΑΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Erinnerungen und Eindrücke aus Griechenland von W. Visser. Basel 1857. (Ἀναμνήσεις καὶ Ἐντυπώσεις ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Β. Βισέρου, καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βασιλείας.)

Ἐν τῇ περὶ *ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος* πραγματείας ἀναφέρομεν περὶ τοῦ ἀξιολόγου τούτου ποιημάτος τοῦ καθηγητοῦ Κ. Βισέρου, γνωστοῦ εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον ἕνεκα διαφόρων ἀρχαιολογικῶν διατριβῶν του. Ὁ φιλέλλην οὗτος Ἐλβετὸς ἐπεχείρησε τὴν ἐν Ἑλλάδι περιήγησιν του κατὰ τὸ 1853—1854 ἐποχὴν ὀδύνης καὶ μαρτυρίου.

When fortune fled her spoil' d and favourite child
He stood unbow' d the ills upon him piled.

Καὶ ὅμως ἡ κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπικρατούσα τότε τεχνικὴ σικωφαντία δὲν ἐκόλυσε τὸν σοφὸν ἄνδρα ἵνα ἴδῃ ἐκ τοῦ συναγγυῶν τὴν ἀναξιοπαθοῦσαν Ἑλλάδα, ἵνα μελετήσῃ ἰδίως ὁμομασιν τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῆς μηχανισμόν καὶ ἀρυσθῇ, ἐπὶ τέλους, ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐξετάσεως τὴν ἰδίαν κρίσιν. Μακάριος τῶντι ὁ λαὸς ἐκεῖνος ὅστις καταμετρεῖται διὰ τῆς στάθμης τῆς δικαιοσύνης καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ ὠνίου τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐρημεριδογραφίας καλάμου! Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν, πρὸς τιμὴν τῶν ἐσχάτως τὴν Ἑλλάδα περιηγησαμένων, ὅτι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἔκρινεν ἀδίκως ἢ ἐκ προκαταλήψεως περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Παρῆλθον πλείον αἱ ἀποφράδες τῆς δουλείας ἡμέραι καθ' ἃς ὁ Βερθόλδου, ὁ Βεϊκάρδου, καὶ ὁ Πάριος, ἀμοιροῦντες νόος καὶ φιλανθρωπίας τῶν δύο τούτων ἐφοδίων τοῦ περιηγητοῦ, ὡς ὀρθῶς ἔλεγεν ὁ ἀοιδίμος Κοραΐς, κατήρχοντο εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Ἑλλάδος, προμεμελετημένην ἔχοντες τὴν πρόθεσιν, ἵνα στιγματίσωσι τὸν μόλις ὑπὸ τὸ στρώμα τῆς ἐλευθερίας κινούμενον ἑλληνικὸν λαόν, καὶ χαιρικῶς παραστήσωσιν αὐτὸν ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης ὡς φωτισθέντα, ὡς ἠλίθιον, ὡς α ἔτώσιον ἄχθος ἀρούρης». Ὅποια διαφορὰ μεταξὺ τῶν κατ' ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, καὶ τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη περιελθόντων τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος! Ὅποια ἀντίθεσις μεταξὺ Βερθόλδου καὶ Ῥοσσίου, Βεϊκάρδου καὶ Ἐπνέρου, Παυίου καὶ Βισέρου!

Δὲν προτιθέμεθα νὰ ἐπιχειρήσωμεν ἐνταῦθα ἀνάλυσιν τοῦ ὀγκώδους συγγράμματος τοῦ Κ. Βισέρου· θέλομεν ἀπκνήσει μόνον ἐξ αὐτοῦ τὰς περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δοξασίας τοῦ συγγραφέως, παραλείποντες τὰς τοπογραφικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς παρατηρήσεις αἰτινας ὡς ἐκ τῆς ἐκτενείας τῶν οὐδεμιᾶν ἐπιδέχονται βραχεῖν σύνοψιν. Καὶ πρὸ πάντων, ἀξιοσημείωτος τυγχάνει ἡ περὶ τῆς φυσιολογίας τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος γνώμη τοῦ Κ. Βισέρου ὅστις, καίτοι δὲν συμμερίζεται τὴν ἔωλον θεωρίαν τοῦ παραδοξοτάτου Fragmentist (Φζλμαράυερ), οὐδὲν ἦτον περιπίπτει εἰς συμπεράσματα τοσοῦτον ἀλλόκοτα ὅσον κιννορανή. Ὁ Κ. Βισέρου ὁμολογεῖ ὅτι τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον κατῆχυσεν ἀεὶ ποτε μετ' ἀξιοθαυμάστου στεφρόντος· τὸν διαφόρων ἐπιδρόμων ἃς οἱ κατὰ κειροῦς ἀκμᾶζοντες βάρβαροι ἐπεχείρησαν κατὰ τῆς ἑλληνικῆς χώρας· ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς λέγων *ἑλληνικὸν* στοιχεῖον δὲν ἐννοεῖ τὸ κυρίως ἑλληνικόν, ἀλλ' ἕτερον τι ὑπερ αὐτὸς ἀποκαλεῖ *βυζαντινορωμαϊκὸν* (*byzantinisch romäische*)· ἐν ἄλλοις ὁ συγγραφεὺς ἀξιοῖ ὅτι δὲν εἴμεθα ἀπάγονοι τοῦ Περικλέους ἢ μᾶλλον εἰπαῖν τὸ αἷμα ἡμῶν δὲν εἶναι *pur sang* ἑλληνικόν, ἀλλὰ γραικορωμαϊκόν. Παρατηρεῖ δὲ κατόπιν ὅτι τὸ νεοβυζαντινὸν τοῦτο στοιχεῖον ἢ τὸ ἄλλως λεγόμενον *νεοελληνικόν* (*neugriechische*) εἶναι τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν μεταπεπλασμένον ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν συμβάντων καὶ τῆς ἐπιβροχῆς τοῦ χριστιανισμοῦ. Τίτι πρότερον καὶ πότε συνέβη ἡ μεταπλασις αὕτη; Κατὰ δυστυχίαν, ὁ συγγραφεὺς

ἀδυνατῶν νὰ παράσχη ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἱστοριομικῆς διασαφήσεως, ἀρκεῖται διαβεβαίων ὅτι ἡ γένεσις τοῦ νεοελληνισμοῦ ἔλαβε χώραν πρὸ τῆς εἰσβολῆς (!) τῶν Σλάβων εἰς τὴν Πελοπόννησον (πρὸ τοῦ 775). *Parturiant montes!* Ἡ βραχυτάς καὶ ἡ ἀπλοϊκότης, οὕτως εἰπεῖν, μεθ' ὧν ὁ συγγραφεὺς ἀναπτύσσει τὸ περίεργον τοῦτο θέμα του μᾶς παρατρύνουσιν ἄλλως τε νὰ πιστεύσωμεν ὅτι οὗτος δὲν φκίνεται ἔχων πολλὴν τὴν πεποιθήσιν εἰς τὴν παράδοξον αὐτοῦ ἐπιπόνησιν ἢν παρένειρεν ἴσως εἰς τὸ πόνημά του, χάριν τῆς εἰς αὐτὴν ἐμφανινομένης πρωτοτυπίας. Μὴ ὑπολάβῃ δὲ τις ὅτι ὁ Κ. Βισέρου, καίτοι τοιαύτας ἐθνολογικὰς λεπτολογίας ἐπιτηδεύων, δὲν αἰσθάνεται δῆθεν θερμὴν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων συμπάθειαν; ἄπαγε! ὁ σοφὸς Ἐλβετὸς ἀναδεικνύεται, ἐξ ἐναντίας, φιλελληνικώτατος καὶ δίκαιος τῶν ἐν Ἑλλάδι καθεστῶτων κριτῆς· ἐν τῷ τέλει τοῦ συγγράμματος του, ὁ Κ. Βισέρου, ἀνακεφαλαιοῖ τὰς περὶ τῶν Ἑλλήνων ἀπαθείας κρίσεις του, ἐξ ὧν καὶ ἀποσπῶμεν τὰ ἀκόλουθα ὡς μᾶλλον ἐνδιαφέροντα.

«*Οἱ πλείστοι τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατοικούντων δυτικῶν ἀποφκίνονται δυσμενῶς κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐλέγγωντες αὐτοὺς ὡς δῆθεν πλεονέκτας, πανούργους, ἀπίστους καὶ ματαιόφρονας. Ἀλλὰ μὴ ἐπιλησθῶμεν ὅτι οἱ πλείστοι τῶν δυτικῶν τούτων συσσωρεύονται εἰς τὴν Ἀνατολήν πρὸς ἀπόκτησιν χρηματικῆς καταστάσεως καὶ ὅτι, ἂν ἀποτύχωσιν εἰς τὰ ἐπιχειρήματα αὐτῶν ὀνειδίζουσι φυσικῶς τοὺς Ἕλληνας ὡς αἰτίους τῆς ἀποτυχίας των, καθότι οἱ Ἕλληνες ὑπερέχουσιν αὐτοὺς κατὰ τε τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἐπιδεξιότητα. Ἐξ ἐναντίας πολλοὶ ἐκ τῶν δυναμένων νὰ ἐκφέρωσι δικαίαν ἐπί τῶν Ἑλλήνων κρίσιν, ἐκφράζονται περὶ αὐτῶν εὐνοϊκώτατα. Ἐν γένει ὅμως, τὸ κύριον λάθος συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι κρίνομεν τὸν ἑλληνικὸν λαόν ὑπὸ εὐρωπαϊκὴν ἔποψιν καὶ ἐπιλανθάνομεθα ὅτι οἱ Ἕλληνες, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των καὶ τῆς ἱστορίας των, εἶναι κατὰ τὸ ἦμισυ ἀνατολικοί, ὅτι ἀπὸ πολλῶν ἤδη αἰῶνων ἦσαν ἀπηλλοτριωμένοι τῆς Δύσεως, καὶ ὅτι μετὰ μακρὰν δουλείαν καὶ ἔτι μακροτέρων τιμωρικῶν καταδυναστεϊῶν ἐξῆλθον τῆς μεσαιωνικῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἐποχῆς καὶ ἀνέλαινον ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξάρτητον ὑπαρξιν. Ἄρα λογισθῆ τις ὅποια κοινωνικὴ κατάστασις ἐπεκράτει, πρὸ ὀλίγων ἐτι αἰῶνων, ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ, μετὰ τὸν τριακονταετῆ πόλεμον, πάντως θέλει κρίναι ἐπιεικέστερον περὶ τῆς Ἑλλάδος.*»

«*Ἐῦρον τοὺς Ἕλληνας καθόλου θρησκευτικοὺς, φιλοξένους, εὐπροσδέκτους, καὶ λίαν πιστοὺς καὶ τιμίους. Εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς συναλλαγὰς ὁ Ἕλλην εἶναι τὰ μάλιστα δραστήριος καὶ εὐστροφος, συνάμα δὲ καὶ φιλοκερδής· ἡ ὑπόληψις ἦν πολυάριθμα ἑλληνικὰ καταστήματα χροῖουσι παρὰ ταῖς ἐμπορικὰς τῆς Εὐρώπης πόλεις καταδεικνύει ἐναργῶς ὅτι ὁ Ἕλλην, ὡς πρὸς τὴν ἐντιμον τῶν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων διεξαγωγὴν, δὲν ἀπομένει ὀπίσθεν τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Κατὰ θάλασσαν ὁ Ἕλλην εἶναι,*

τον να δεχθῶ τοσοῦτον ὀλίγας, ἐκλαμπρότατε, εἶπεν ὁ Lanthoine, διότι θέλω ζημιωθῆ.

— Γασκόνος τις, ἀπολέσας τὸν ἵππον αὐτοῦ ἐν Ρώμῃ, ἐδημοσίευσεν ἐν ταῖς τριβόδοις ὅτι ἐὰν δὲν ἀνεύρη αὐτὸν θέλει ἀναγκασθῆ νὰ μεταχειρισθῆ τὰ ἐσχάτα μέτρα, τὰ ὅποια μετεχειρίσθη καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐν παραπληροῖα περιστάσει. Ὁ δὲ κλέψας τὸν ἵππον ἀπακίον τι φοβηθεῖς καὶ τοσοῦτω μᾶλλον ἀνησυχῶν, ὅσω ἤγινε τὸ ἐπικείμενον κακὸν ἀπέδωκε τὸν ἵππον. Ὁ δὲ Γασκόνος χάριον λίαν ἐλεγεν ὅτι καλῶς ἐποίησεν ὁ ἀποδοῦς, καὶ ὅτι μεγάλως ἠυχαριστεῖτο μὴ ἀναγκασθεῖς νὰ μιμηθῆ τὴν διαγωγὴν τοῦ πατρὸς, ὅπερ ἤθελε πράξει ἐὰν δὲν ἀνεύρισκε τὸν ἵππον. Ἐρωτηθεῖς δὲ τί ἐπραξεν ὁ πατὴρ, « Αἱ διάβολοι! ἀπεκρίνατο. μὴ ἔχων πλέον εἰμὴ τὸ ἐρίππιον, ἔθηκεν αὐτὸ ἐπ' ὄμων καὶ ὑπέστρεψε πεζός. Ἦθελον πράξει καγὼ τὸ αὐτὸ ἐὰν δὲν μοι ἀπέδιδον τὸν ἵππον μου.

— Δικηγόρος ἀγορεύων ἐλάλει περὶ τοῦ Ἀννίβου καὶ ἐβράδυνε περὶ τὴν περιγραφὴν τῆς τῶν Ἀλπεων διαβάσεως. Δικηγόρε, εἶπε τότε ὁ πρόεδρος, ἐπίσπευσον τὴν πορείαν τοῦ στρατοῦ.

— Ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Βηρυλίῳ συνεστιώμενός ποτε μετὰ τινος γαστριμάργου, μεγάλως ἐπῆνει τὴν ἡλικίαν καὶ τὰ προτερήματα μικρᾶς φιάλης οἴνου τῆς Κωνσταντίας, κατὰ τὸ τέλος τοῦ γεύματος παραθεθείσης. Ποίαν γνώμην ἔχετε περὶ αὐτῆς; ἠρώτησε τὸν συνδαίτορα ὁ πρόξενος. — Τῆ ἀληθείᾳ, ἀπεκρίνατο ὁ γαστριμάργος θωπεύων τὴν φιάλην, εὐρίσκω αὐτὴν λίαν μικρὰν ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν τῆς.

— Γέρων ἀξιωματικὸς ἐζήτηε χάριν τινὰ παρὰ Ἀοδοβίκου τοῦ ΙΔ'. Ἐκπληκτος δὲ καὶ ὄλος τρέμων ἐνώπιον τοῦ βασιλέως: « Μεγαλειότατε, εἶπε, τοῦλάχιστον δὲν τρέμω οὕτως ἐνώπιον τῶν πολεμίων ὑμῶν. »

— Εὐπατριδὴς Νεαπολίτης τετράκις καὶ δεκάκις ἐμονομάχησεν ἵνα τὸν Δάντην ἀνώτερον τοῦ Ἀριόστου ἀποδείξῃ. Πνέων δὲ τὰ λοιπὰ ἀνέκραξε γοερῶς: Καὶ ὅμως οὐδέτερον ἀνέγων!

— Ἀοδοβίκος ὁ ΙΔ'. ἠρώτησέ ποτε σπουδάζων αὐλικὸν τινα, οὗ τὴν ἀμετρον ἐγίνωσκε φιλοδοξίαν, « Γινώσκατε τὴν Ἰσπανικὴν; — Οὐχί, μεγαλειότατε!

— Κρῖμα. » Ὁ αὐλικὸς, νομίσα: ὅτι μανθάνων ταχέως τὴν γλῶσσαν ταύτην ἤθελε διορισθῆ πρέσβυς, ἐπιμελησάμενος σφόδρα, ἐξέμαχεν αὐτὴν ἐν βραχεῖ. Παρουσιασθεῖς δὲ τότε ἐνώπιον τοῦ βασιλέως: Μεγαλειότατε, εἶπεν, ἔμαθον τὴν Ἰσπανικὴν. — Γινώσκατε αὐτὴν ἱκανῶς, ὥστε νὰ λαλήτε πρὸς Ἰσπανούς; — Ναι, Μεγαλειότατε! — Λοιπὸν συγχαίρω ὑμῖν, διότι δύνασθε νὰ ἀναγνώσθητε τὸ πρωτότυπον τοῦ Δὸρ Κισώττου.

— Ὁ Δανιὴλ Ὀκονέλλος: ἐλάμβανε δι' ἐκάστου ταχυδρομείου μεγάλην δεσμίδα ἐπιστολῶν, παρ' ἀνθρώπων δι' οὐδὲν ἄλλο ἐπιθυμούντων ἀπάντησιν ἢ ἵνα ἔχωσιν αὐτόγραφον τοῦ μεγάλου ἀνδρός. Μίαν τῶν ἡμερῶν θυμωθεῖς διότι ἔβλεπε τὰς πολυτιμοτέρας αὐτοῦ στιγμάς ὑπὸ τοιαύτης ἀλλη-

λογραφίας καταναλισκομέναις, ἀπάντησε πρὸς ἕκ τῶν ὄχληρῶν τούτων: « Κύριε, γινώσκω ὅτι δι' οὐδὲν ἄλλο μοι ἐγράφατε ἢ ἵνα λάβητε ἐν μου αὐτόγραφον. Ἀλλὰ μάτην θέλετε ἐπιμείνει, διότι ἀπεράσιμα νὰ μὴ ἐκτελέσω ταύτην ὑμῶν τὴν ἐπιθυμίαν. » Τὸ γραμματίον τοῦτο ἀπέστειλε μὴδὲν ἀναλογισάμενος ὅτι ὄντως παρεχώρησεν ὅ,τι εἶχεν ἀπορασίσει νὰ ἀρνηθῆ.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

—•••••

Τῆ Κυρία Τ.

—

Σελήνη ταῖς ἐδωρίκη
 Ὁποῦ ἔψηλ ἀρμενίεις,
 Καὶ κύματα ὀλοφώτιστα
 Τριγύρω σου σκορπίεις
 Στάσους ἢ ἀκούσης ἤσυχῃ
 Ἐρώτησι ἀπὸ μέ.

—

Πές μου, γλυκιά Σελήνη μου,
 Ποῦ νὰ ἔναι τ' ὄροιά σου,
 Ποῦ νὰ τεράζῃ ἀρμονικὰ
 Σ' τὴν λαμπρὴν ὠμορριά σου;
 Στάσου, καὶ ὄσο' ἀπόκρισι,
 Σ' τὴν ἔρημη λαλιά.

—

Σωπαίρεις εἰς τὰ λόγια μου
 Ποῦ ἀπ' τὴν καρδιά μου βγαίρου,
 Κ' εἰς τ' ἄλλα ὅπου μέσα της
 Ἀποθαμένα μένου;
 Στάσου καὶ λάβε τ' ὄρομα
 Ἐκεῖνης π' ἀγαπῶ.
 Ὁ φίλος τῆς Ν. Παρδώρας.

—ο—

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἐν τῷ φυλλαδίῳ 175.

—οο—

Σελ. 159 στήλ. α. στίχ. 46, ἀντὶ κοχλάζον, γράφε καχλάζον. Ἐν δὲ τῇ σελ. 160 στήλ. β'. στίχ. 14, ἀντὶ εὔρε δὲ καὶ τὰ ὑδρεῖα πεφραγμένα, ἀνάγνωθι, εὔρε δὲ καὶ τὰ ὑδρεῖα ἐμπεφραγμένα πέτραις ἠλιβάτοις. Σελ. 154 στήλ. α. στίχ. 31, ἀντὶ καπνοθήκην γράφε καπνοδόκην.